

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
(REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI)

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE BABA TUTUMU,
ÖZSAYGI VE AKADEMİK BAŞARI DÜZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Jila SAMADPOUR SHAHRAK

Danışman:

Doç. Dr. Metin PİŞKİN

ANKARA

NİSAN, 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
(REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI)

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE BABA TUTUMU,
ÖZSAYGI VE AKADEMİK BAŞARI DÜZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Jila SAMADPOUR SHAHRAK

Danışman:
Doç. Dr. Metin PİŞKİN

ANKARA
NİSAN, 2013

ÖNSÖZ

Lise öğrencilerinin algılanan anne baba tutum düzeyleri, özsaygı ve akademik başarısına etkisi son yıllarda gerek Türkiye’de gerekse diğer ülkeler üzerinde en çok durulan konulardan biri olmuştur.

Bu araştırmalarda lise öğrencilerin anne baba tutumu, özsaygı ve başarı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Böyle bir çalışmayı yürütebilmek için kuşkusuz birçok kişinin destek ve yardımına ihtiyaç vardır. Bu araştırmacı yabancı ise kuşkusuz bu desteğin miktarı artmaktadır. Öncelikle Türkiye, de öğrencilerin özsaygıları ile ilgili çalışmaları gündeme getirip ve bu konuyla ilgili çalışmalara başlayan ve bana bu konuda çalışma olanağı veren, bu çalışmayı yapmam için beni cesaretlendiren, çok yoğun olduğu dönemlerde dahi bana zaman ayırıp ve yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Metin PİŞKİN’e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Beni her zaman yüreklendirici tavrıyla destekleyen, yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ’e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın istatistiksel verilerin değerlendirilmesinde Araş. Gör. Dr. Murat BOYSAN’a ve Dr. Nasser NASİRİY’e değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Bu araştırmalarda beni destekleyen, yardımlarını esirgemeyen değerli jüri üyelerim Dç. Dr. Seher SEVİM ve Yrd. Doç. Dr. Zülfikar DENİZ’e değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez çalışmamın her aşamasında zorlukları birlikte aştığım ve bana master yapmanın heyecanını aşıl原因 ve her zaman yanımda olan Sevgili eşim Dr. Mohammad Reza AZAM PARSA’ya teşekkür ederim.

Son olarak beni yetiştiren, hayat danışmanlarım Sevgili annem Khadeje ve babama Karim’e içten teşekkür ediyorum. Özellikle hayatıma anlamlar katan (ikizlerim) kızım Saba ve oğlum Ata’ya yaşlarından beklenmeyecek bir olgunluk ve sabırla bana yardımcı oldukları ve gülücükleriyle her zaman işimi kolaylaştırdığı için teşekkür ederim ve bu çalışmamı ikizlerime armağan ederim.

Jila SAMADPOUR SHAHRAK

Nisan, 2013

ÖZET

Lise Öğrencilerinin Algıladığı Anne Baba Tutumunun, Özsaygı ve Akademik başarı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Jila SAMADPOUR SHAHRAK

YÜKSEK Lisans Tezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Metin PİŞKİN

Nisan, 2013

Lise öğrencilerinin algıladığı anne baba tutumlarının incelendiği bu araştırmada ayrıca, öğrencilerin akademik başarı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve anne baba stilleri, anne baba eğitim düzeyi ve cinsiyet bakımından karşılaştırılmıştır. Ek olarak öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne-baba tutumlarının akademik başarı düzeylerini yordama gücü belirlenmiştir. Araştırma 2011-2012 öğretim yılında Ankara ilinde alt sosyo ekonomik düzey ailelerden gelen 200 öğrenci ile üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelere mensup 100 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilerin özsaygı düzeylerini belirlemek için Pişkin (1996) tarafından Türkçeye uyarlanan Coopersmith Özsaygı Envanteri, algılanan anne baba tutumlarını ölçmek için Anne Baba Stilleri Ölçeği (Sümer ve Güngör,1999), araştırmada kullanılan kişisel bilgileri elde etmek için ise araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

1. Alt SED'a ait öğrencilerin anne-red ve baba-red puanları üst SED'e ait öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.
2. Öğrencilerin akademik başarıları değerlendirildiğinde, annelerinin eğitim düzeyi lisans olan öğrencilerin akademik başarıları, annelerinin eğitim düzeyi ilkokul, ortaokul ve lise olan çocuklardan anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
3. Annesi ortaokul ve lise mezunu olan çocukların genel özsaygı düzeyleri, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin aile özsaygı düzeyleri, annesi lisans eğitimi almış öğrencilerin akademik özsaygı düzeyleri, annesi lisans

ve üstü eğitim almış öğrencilerin toplam özsaygı düzeyleri diğer öğrencilerden anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.

4. Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin anne-kabul düzeyleri annesi lisans mezunu olanlardan yüksek bulunmuştur.
5. Babaları lisans ya da lisansüstü eğitilmiş olan öğrencilerin akademik başarıları babaları lise veya daha düşük eğitilmiş olan öğrencilerin akademik başarı düzeylerinden anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.
6. Babalarının eğitim düzeyi lisans olanların sosyal özsaygı, babalarının eğitim düzeyi lise ve altı olanların aile özsaygı düzeyleri, babaları lise mezunu olan çocukların toplam özsaygı düzeyleri diğer öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.
7. Anneleri ilkokul mezunu olan öğrencilerin anne-kabul puanları annelerinin eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilerden anlamlı biçimde daha yüksek; babaları ilkokul mezunu öğrencilerin puanları babalarının eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilerden anlamlı biçimde daha yüksek; babalarının eğitim düzeyi ortaokul-lise ve lisansüstü olan öğrencilerin puanları babalarının eğitim düzeyi ilkokul ve lisans olan öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
8. Ekonomik düzeylerini yüksek ve orta olarak algılayan öğrencilerin akademik başarıları, ekonomik düzeylerini düşük olarak algılayan öğrencilerin akademik başarılarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ekonomik durumlarını yüksek olarak algılayan öğrencilerin “sosyal özsaygı” düzeyleri diğer iki gruptan anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna karşın ekonomik durumlarını yüksek olarak algılayan öğrencilerin “aile özsaygı” düzeyleri, ekonomik durumlarını düşük olarak algılayan grubun ise toplam özsaygı düzeyinin diğer iki gruptan anlamlı bir biçimde daha düşük olduğu belirlenmiştir.
9. Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin akademik başarı düzeyleri devlet okulunda okuyan öğrencilerin akademik başarılarından daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, özel okulda okuyan öğrencilerin toplam özsaygı

puanları, buna karşın devlet okulunda okuyan öğrencilerin aile özsaygı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

10. Cinsiyet bakımından farklılıklar incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin akademik başarıları arasında anlamlı bir fark gözlenmezken, sosyal özsaygı, akademik özsaygı ve toplam özsaygı bakımından kızların puanları erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.

11. Son olarak araştırmanın bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin akademik başarılarının %8'ini yordadığı, akademik özsaygının akademik başarıyı olumlu yönde, buna karşın aile özsaygısının ters yönde yordadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeleri: Özsaygı, Anne-Baba Kabul, Anne-Baba Red, Akademik Başarısı.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF SOME VARIABLES WITH SELF-ESTEEM, ATTITUDES OF PARENTS AND SCHOOL ACHIVMENT AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

Jila SAMAD POUR SHAHRAK

Master Dissertation, Guidance and Psychological Counseling

Supervisor: Associate Professor Dr. Metin PİŞKİN.

April, 2013

The aims of this study were to investigate the relationship among students perceived parental attitudes with some variables, moreover, school achivment of students, self-steem, parents' education levels and gender comparison among students. The study groups have been composed of 300 students as 200 lower socio ekonomik and 100 upper socio economic. The study was conducted in Ankara in the 2011-2012 education year.

The data regarding self-steem were obtained using Coopersmith Self Steem Inventory (CSEI). The data regarding parent attitudes were obtained using Parenting Styles Scale (PSS) developed by Sümer and Güngör (1999), while the participants personal information were colleccted through personal information form developed by the researcher. Based on abovmentioned data following results were reached:

1. Parental reject scors of students in lower socio conomic status were significantly higher than those of upper socio economic status students.
2. In assessment of students achivments, students mothers having bachelor degree had significantly higher school achivment in compare to those have primary, guide and high schools degree.
3. General self-steem levels, in students having mothers with guide and high school education, parent self- steem levels of students, mothers graduated from primery school, academic self-steem levels of students with mothers graduated with bachelor degree, total self-steem of students with mothers having bachelor and above degrees were significantly higher than other students.

4. In students having mother with primary school degree, mother accept scores were higher than those of mothers with bachelor degree.
5. School achievements of students with father education of bachelor and above degrees were significantly higher than those of with high school and lower degrees.
6. Social and family self-esteem of students having father with bachelor degree were significantly higher than those of with high school and lower degrees, parent self-esteem levels of students, fathers graduated from primary school, general self-esteem levels, in students having fathers education with high school were significantly higher than the other groups.
7. Students father accept scores, in fathers with primary school degrees were significantly higher than those with bachelor above degrees.
8. In students perceived with medium and upper socio economic levels, school achievements were significantly higher than those of lower socio-economic levels. Social self-esteem of students perceived with upper socio economic levels were significantly higher than those of other groups. In contrasts, family self-esteem of students with perceived lower socio-economic levels, were significantly lower than the other two groups.
9. School achievements of students in private school were significantly higher than those of state school. Moreover, total self-esteem of students in private schools, and family self-esteem in state school were found higher.
10. In assessment of genders, no differences were found with respect to male and female school achievements. In view of socio-economic and total self-esteem, female students had significantly higher scores than those of male students.
11. In conclusion, these independent variables predict school achievements of 8% of students, and academic self-esteem affect school achievement in positive direction, In contrast, family self-esteem affect school achievement in negative direction.

Key Words: Self-esteem, Parental Attitudes, Parent Accept, Parent Reject, School-Academic achievement.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EK LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	6
1.3.Önem.....	7
1.4.Sayıtlar.....	7
1.5.Sınırlılıklar.....	8
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

2.1. Kuramsal Açıklamalar.....	9
2.1.1. Sağlıklı Aile	9
2.1.2. Anne Baba Tutumumları.....	10
2.1.2.1. Baskılı ve Otoriter Tutum.....	10

2.1.2.2. Müsamahakar Tutum.....	11
2.1.2.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum.....	11
2.1.2.4. Aşırı Koruyucu Tutum.....	12
2.1.2.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum.....	12
2.1.2.6. Güven verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum.....	12
2.1.3. Anne Baba Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller.	13
2.1.3.1. Psikodinamik Model.....	13
2.1.3.2. Davranışçı Model.....	13
2.1.3.3. Baumrind'in Sınıflaması.....	13
2.1.3.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli.....	14
2.1.4. Aile Tutumunun Ergenler Üzerindeki Etkisi.....	15
2.1.5. Özsaygı İle İlgili Kavramlar.....	17
2.1.5.1. Benlik(öz) Kavramı.....	17
2.1.5.2. Benlik İmgesi.....	18
2.1.5.3. İdeal Benlik Kavramı.....	18
2.1.6. Özsaygı.....	18
2.1.7. Özsaygının Gelişimini	24
2.1.8. Özsaygının Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	25
2.1.9. Anne Baba Tutumu ve Özsaygının Gelişimi.....	26
2.1.10. Akademik Başarısı.....	27
2.1.11. Okul Başarısının Etkileyen Faktörler.....	29
2.1.12. Anne Baba ve Okul İşbirliği.....	30
2.1.13. Aileden Kaynaklanan Okul Başarısı.....	31
2.2. İlgili Araştırmalar.....	33

2.2.1. Anne Baba Tutumları ile İlgili Araştırmalar.....	33
2.2.2. Özsaygı ile ilgili Araştırmalar.....	36
2.2.3. Akademik Başarı ile İlgili Araştırmalar.....	39

BÖLÜM III

3.YÖNTEM.....	42
3.1. Araştırma Modeli.....	42
3.2. Araştırma Grubu.....	42
3.3. Veri Toplama Araçları.....	42
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	43
3.3.2. Anne Babalık Stilleri Ölçeği.....	43
3.3.3. Coopersmith Özsaygı Envanteri ve Güvenirlilik Çalışmaları	44
3.4. Verilerin Analizi	48

BÖLÜM IV

4. Bulgular.....	49
4.1. Değişkenlere İlişkin Frekans Dağılımı ve Betimsel İstatistikler.....	49
4.2. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	51
4.3. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre, Akademik Başarı, Özsaygı ve Anne Baba Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	52
4.4. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre, Akademik Başarı, Özsaygı ve Anne Baba Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	55
4.5. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Envanterinden Aldıkları Puanların Ekonomik Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	57

4.6 Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılması.....	59
---	----

4.7. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumlarının Akademik Başarı Düzeylerini Yordama Gücüne İlişkin Bulgular	60
---	----

BÖLÜM V

5. Tartışma ve Yorum.....	62
5.1. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Tartışma ve Yorumlanması.....	62
5.2. Öğrencilerin Akademik Başarı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne baba Stillerinin Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	64
5.3. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılmasına ilişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	66
5.4. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	68
5.5. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumları Algılarının Akademik Başarıyı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	70

BÖLÜM VI

6. Sonuç ve Önerileri.....	72
Kaynakça.....	76
Ekler.....	88

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo1. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı	49
Tablo2. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	49
Tablo3. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Algılanan Sosyo Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı	50
Tablo4. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Okula Göre Dağılımı.....	50
Tablo5. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Karşılaştırılma Sonuçları.....	51
Tablo6. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre, Okul Başarısı, Cooper Smith Benlik Saygısı Ölçeği ve Anne-baba Stilleri Ölçeği Alt Ölçeklerine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.....	53
Tablo7. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Okul başarısı, Cooper Smith Benlik Saygısı Ölçeği ve Anne baba Stilleri Ölçeği Alt Ölçeklerine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.....	55
Tablo8. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Algılanan Sosyo Ekonomik Durumları, Genel Özsaygı, Sosyal Özsaygı, Aile Özsaygı ve Akademik Özsaygı İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.....	57
Tablo9. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Cinsiyete Göre Genel Özsaygı, Sosyal Özsaygı, Aile ve Akademik Özsaygı Düzeyleri Başarı İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.....	59
Tablo10. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumlarının Akademik Başarı Düzeylerini Yordama Gücüne İlişkin Sonuçları.....	60

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıklarına yer verilecektir.

1.1. Problem

Ergenlik dönemi, hayatının başından sonuna kadar sürekli bir gelişim içinde olan insanın en önemli evrelerinden birini oluşturmaktadır. Birey için kişilik gelişimi, doğuştan var olan özelliklerin, çevre etkisiyle birlikte şekillenmesiyle oluşur. Çocuk üzerindeki ilk çevre etkisini yaratan, yaşamında ilk olarak karşılaştığı anne-babasıdır. Çocuğun, yaşam biçimlerini algılamasıda onların aracılığıyla oluşur. Eğer çocuk ergenliğe çözülmemiş duygusal problemlerle girerse, onu kabul edecek, yön verecek ve kontrol sistemi kırılma noktasına geldiğinde ona kontrol sağlayacak bir aileye ihtiyaç duyacaktır.. Ergenin ailesi huzurlu ve duygusal olarak dengeli ise, çocuğun biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarından kaynaklanan duygusal beklentilerini rahat bir şekilde karşılayıp çevreye uyum sağlayabilmesini kolaylaştırır (Yavuzer, 1994).

Aile içerisinde anne-babanın birbirleriyle kurdukları iletişim biçimi mevcut ilişkilerinin mutlu veya mutsuz olmasını belirlemenin yanı sıra, çocuklarının kişilik yapılarını ve ruh sağlıklarını da etkilemektedir. Kuşkusuz ebeveyn arasındaki ilişkinin doğası ergen üzerinde son derece etkilidir. Örneğin anne-baba arasındaki ilişkinin olumsuz olması, anne-baba-çocuk ilişkisini de olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Ekşi, 1990).

Becvar (1982) ailenin de, kişilerin geçirdiği gelişim aşamaları gibi belli aşamalardan geçtiğini belirtmektedir. Aile üyeleri farklı aşamalarda farklı rol ve görevlere sahip olmakta ve o aşamaya özgü ailevi sorunlarla da karşılaşabilmektedirler. Bu noktada etkili karar verme stillerini kullanmak yaşamsal önem taşır.

Jones ve Prinz'e (2005) göre anne babaların yeterlilik algıları çocuğun uyumu üzerinde doğrudan etkilidir. Aile, bireyi henüz dünyaya gelmeden etkilemeye başlayan ve hayatın sonuna kadar da bu etkisini sürdüren bir kurumdur ve o nedenle fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirme işlevine sahiptir.

Son yıllardaki çalışmalarda ergenlerin akademik başarısı, psiko sosyal gelişimi gibi bazı psikolojik sonuç değişkenleri ile anna-baba stilleri arasındaki ilişki sıklıkla incelenmiştir. Örneğin Yılmaz (1999) otoriter, demokratik ve izin verici anna-baba stilleri ile ergenlerin okul başarısı arasında olumlu, otoriter ve izin verici anna-baba stili ile olumsuz yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Steinberg ve arkadaşları (1989) çalışmalarında demokratikliğin üç boyutu ile 10-16 yaşları arasındaki çocukların okul başarısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuçlar demokratik tutumun her üç bileşenin de çocukların akademik başarısı ile olumlu ve yüksek düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca Steinberg ve ark. (1992), 14-18 yaşları arasındaki ergenlerle yaptıkları boylamsal bir çalışmada ebeveynlerini demokratik olarak algılayan çocukların, akademik yönden de daha başarılı olduklarını saptamışlardır.

Lamborn ve arkadaşları (1990) tarafından gerçekleştirilen kapsamlı bir çalışmada, 14-18 yaşları arasındaki ergenler psikososyal gelişim, akademik yeterlik ve problem davranışlar açısından karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada ebeveynlerini demokratik olarak değerlendiren ergenlerin anna-baba stiline sahip ergenlere göre akademik yeterlik ve psikososyal gelişim boyutunda daha yüksek, problemleri davranışlar boyutunda ise daha düşük puan aldıkları görülmüştür. İhmalkar anna-baba stiliyle otoriter anna-baba stili sergileyen ebeveynlerin çocukları arasında ise anlamlı farklılıklar elde edilmemiştir.

Sitenberg ve arkadaşları (1994), Lamborn ve arkadaşlarının (1991) çalışmasına katılmış olan ergenleri yine aynı ölçümleri kullanarak bir yıl sonra tekrar gözlemişler ve demokratik ailelerde yetişen ergenlerin, diğer ailelerde yetişen ergenlerden bir çok alanda daha avantajlı olduklarını bulmuşlardır. Taris ve Book (1996) çalışmalarında çocukların ilerideki akademik başarılarının, ebeveynlerinin ne kadar sevgi ve ilgi gösterdiklerine ve ne oranda koruyucu davrandıklarına bağlı olduğunu belirtmektedir. Anılan araştırmacılar anna-baba stili, sosyoekonomik düzey (SED) çocuğun yaşı ve cinsiyetinin kariyeri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu amaçla ilk olarak 1987/88 yılında üç ayrı kuşak üzerinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Aynı çalışma 1991 ve 1992 yıllarında tekrarlanmış ve sonuçta ebeveynini sıcak ve sevgi dolu olarak algılayan gençlerin, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan gençlere oranla okulda daha başarılı oldukları ve eğitimlerini kesintisiz tamamladıkları bulunmuştur (Yılmaz, 1999).

Baumrind (1998) yüksek sosyo ekonomik düzey aile çocuklarının üniversite eğitimlerine devam etme oranlarının düşük sosyo ekonomik düzeye mensup ailelerin çocuklarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Genel olarak yüksek düzeyde ebeveyn ilgisi görerek büyüyen çocuklar kendilerini, yeterince ebeveyn ilgisi görmeyen çocuklardan daha yeterli hissetmekte ve daha özerk olmaya güdülemekte, bu da sonuçta onların okul başarısını arttırmaktadır. Bu bağlamda ana-baba stilleri ve okul başarısı arasındaki ilişki güdüsel faktörler açısından da yorumlanabilir. Baumrind daha sonra benzer bir çalışmayı daha ileri yaştaki üniversite öğrencileriyle tekrarlamış ve yine ana-baba stili ile gençlerin kişiliği, uyumu, akademik başarısı ve uyuşturucu madde kullanımı arasında anlamlı ilişkiler sağlamıştır. Anne ve babaların kendi değer ve inançlarına göre değişik tutumları vardır. Anne baba tutumları, sevgi, hoşgörü ve kabul etmeyi içine alan “demokratik tutum” ile sevginin gösterilmediği ve hoşgörünün olmadığı, reddetmeyi içeren “otoriter tutum” olmak üzere iki genel başlıkta toplanabilir. Demokratik anne-baba, çocuğun arzu ve ihtiyaçlarına karşı ilgilidir ve çocuğun davranışlarını dikkatlice izler. Onun iradesine, tercihlerine ve sağlıklı uyum göstermesine değer verir. Öyle ki çocuklarını yaşlarıyla uyumlu olmak kaydıyla kendisiyle ilgili bazı kararlar almaya teşvik eder. Önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocukla tartışır. Dil alışverişine olanak sağlar.

Akbaba (1992) ilgisiz ve otoriter anne baba tutumunun birbirleri ile yakından ilişkili olduğunu, buna karşılık demokratik anne-baba tutumunun bu iki tutumdan farklı olduğunu öne sürmüştür. Aynı araştırmacı, demokratik tutumla yüksek benlik saygısı arasında, buna karşın otoriter tutumla düşük benlik saygısı arasında paralel ilişkiler saptamıştır.

Pek çok çalışma, anne babalar tarafından verilen destek ya da uygulanan baskının çocuğun sosyal yeterliliği üzerinde hatırı sayılır etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Gerçekten olumsuz aile tutumları, sağlıksız bir gelişimin kaynağı olabilmektedir. Ana-baba tutumlarının ama özellikle çocukla daha uzun süreyle ve yoğun biçimde etkileşen annenin tutumlarının, çocukluktan başlayarak, benlik yapısının gelişmesinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir (Baumrind,1968; Maccoby ve Martin, 1983).

Horney'e (2007) göre ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerinde önemli etkileri vardır. Örneğin, çocukluk dönemlerinde reddedici anne-baba tarafından yetiştirilen bireyler, yalnızlık ve güvensizlik duygusu ile büyümektedirler.

Kişinin psikososyal gelişimi, eğitim hayatı ve meslek alanındaki başarıları ya da başarısızlıkları ile ebeveynin doğrudan ve dolaylı yollarla çocuk üzerindeki etkileri uzun süredir sosyal bilim çalışmaların esasını oluşturmaktadır. Örneğin, Küçükahmet'e (2001) göre ailelerinin sergilediği yanlış davranışlar, ilgisizlik, baskı, sertlik, sevgisizlik ya da tam tersine aşırı ilgi gibi nedenler öğrencilerin ders çalışmaktan uzaklaşmalarına, korku ve gerginlik duymalarına neden olmaktadır.

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı öznel bir yaşantıdır ve kaynağını anne-baba ve çocuk ilişkisinden alır. Bunun yanı sıra ailenin olumlu iş ve sosyal geçmişi, değerleri; çocuğun erken dönemdeki olumlu yaşantıları; fiziksel olarak sağlıklı olması, travma vb. durumları yaşamamış olması ve sağlıklı aile içi iletişim yaşantıları gibi faktörler, benlik saygısının olumlu yönde gelişimini sağlayan önemli değişkenlerdir (Güçray, 1989).

Hetherington ve Parke'ye (1986) göre aile, sosyalleşme sürecinde, bireyin kişilik özelliklerini, davranış ve tutumlarını biçimlendiren sosyal çevre içinde, gelecek yıllardaki rolüne hazırlayan önemli bir sosyal kurumdur (Akt. Karadayı, 1994).

Yavuzer (2001) sağlıklı gelişimin, özsaygı ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, , özsaygının yüksek olması çocuğun içinde bulunduğu ailenin özgüvenli olması, hem ana-baba arasındahem de çocuklarıyla etkin iletişim kurabilmeleri, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olabilmelerini gerekli kılmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi, bu ihtiyaçların karşılanması sağlıklı bir kişilik gelişimine yol açacak, karşılanmaması ise özgüvensiz bireylerin yetişmesine neden olacaktır.

Çelenk'in (2001) yaptığı bir araştırmada, öğretmenlerin; "okul ile işbirliği içinde olan, çocuğu ile ilgilenen ebeveynlerin, çocuklarının okul başarısını pozitif yönde etkilediği, çocuğu yanlış bir yönlendirmeden korumak için, ayrıca öğretmen – aile arasındaki tutarsızlığı önlemek amacıyla ebeveynlerin okul tarafından eğitilmelerinin gerekli olduğu" görüşünde oldukları saptanmıştır. Bu araştırmada ayrıca yanlış anne-baba tutumların gençlerin yaşadığı sınav kaygısını da arttırdığı belirtilmektedir.

Anne babaların çocuklarına yüksek özsaygı kazandıracak bir ortamı hazırlayabilmeleri için, çocuğa karşı sergiledikleri tutumlara önem vermeleri ve bu tutumların çocuk tarafından nasıl algılandığına dikkat etmeleri gerekmektedir (Purkey,1970, Akt. Güneysu ve Bilir, 1998).

Güngör'e (1995) göre anne-baba-çocuk üçgenindeki iletişimi belirleyen en önemli öge, anne-babanın çocuk yetiştirme biçimini belirleyen tutumlardır. Anne ve babanın bireysel kişilik özellikleriyle biçimlenen aile yapısı, ailenin çocuk yetiştirme tarzını da kısmen belirlemektedir.

Joyce (1994) anne babaların gerçekçi olmayan beklenti ve inançlarının anne-baba-çocuk arasındaki çatışmalara yol açmanın yanı sıra çocuk yetiştirme süreciyle ilişkili stres düzeylerini de arttırdığını belirtmektedir. Gerçekten ebeveynler, anne baba olmaya ya da çocuk yetiştirmeye ilişkin pek çok akılcı olmayan inanca sahip olabilmektedirler (Çivitçi ve arkadaşları,2009).

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde Türkiye'de alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin "algıladığı anne baba tutumlarının" özsaygı ve akademik başarı değişkenleri ile olan ilişkisini inceleyen araştırmaların sayısının kısıtlı kaldığı görülmektedir. Sunulan çalışma, alt ve üst sosyo-ekonomik düzey öğrencilerin algıladığı anne baba tutumlarının özsaygı ve akademik başarı ile arasındaki ilişkiyi incelemektedir ve keşfedici nitelikte olmakla önemli akademik katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin algıladığı anne-baba tutumlarının onların özsaygı ve akademik başarı düzeyleriyle olan ilişkisini araştırmaktır. Araştırmada bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Alt ve üst sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencilerin akademik başarısı, özsaygı envanterinden ve anne-baba stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanlar annelerinin eğitim düzeylerine göre, farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin akademik başarısı, özsaygı envanterinden ve anne-baba stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanlar babalarının eğitim düzeylerine göre, farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin akademik başarısı ve özsaygı düzeyleri (genel, sosyal, aile, akademik, toplam) algıladıkları ekonomik düzey bakımından farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin akademik başarısı ve özsaygı düzeyleri (genel, sosyal, aile, akademik, toplam) cinsiyet bakımından farklılaşmakta mıdır?
6. Öğrencilerin özsaygı düzeyleri (genel, sosyal, aile, akademik, toplam) ve ana-baba tutumları (Anne Kabul, Anne Red, Baba Kabul, Baba Red) akademik başarılarını kestirmekte midir?

1.3. Önem

Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun bağımsız hareket edebilme, özsaygı, kendini ifade edebilme, akademik yönden başarılı olma ve sosyal becerileri geliştirme gibi birçok alandaki gelişimini etkilediği görülmektedir (Güneysu ve Bilir, 1982). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının ve anne babalık becerilerinin çocuklarının davranış örüntüleri ve kişilikleri üzerindeki etkileri göz önüne alındığında anne babalarla çalışmalar yapılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca rehberlik hizmetleri içerisinde ebeveyn konsültasyonu dikkate alındığında ebeveynlerle eğitim çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bu araştırmadaörneklemi oluşturan farklı sosyo-ekonomik düzeye ait lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumu, onların akademik başarısı ve özsaygı düzeyleri açısından karşılaştırılmış, anılan değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve anne-babanın eğitim düzeylerine ve cinsiyete göre sonuç değişkeninde fark olup olmadığı değerlendirilmiştir. Daha önce de değinildiği gibi alanyazında bu konuda yapılmış akademik çalışmanın görece az sayıda olması sonuçların ilgili alana önemli bilgi sağlayacağını düşündürmektedir. Ayrıca araştırmanın sonuçları, benzer özellikte öğrencileri olan okul psikolojik danışmanlarının, anne-babaların ve eğitimcilerin çocuklarını daha iyi tanıyarak onların gelişimine katkıda bulunması açısından da işlevsel olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlılar

Araştırmanın katılımcıları, ölçeklerde yer alan maddeleri içtenlikle, kendi durumlarını yansıtacak şekilde cevaplayacaklardır. Tüm katılımcılar, kontrol edilemeyen değişkenlerden aynı derecede etkileneceklerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın çalışma grubu, alt sosyo ekonomik düzeyi temsil eden bir devlet lisesinde eğitim gören 200 öğrenci ve üst sosyo ekonomik düzeyi temsil eden özel bir lisede öğrenim gören 100 öğrenci ile sınırlıdır. Anne baba tutumlarına ilişkin ölçümler, uygulanan Maccoby ve Martin'in (1983) Anne Babalık Stilleri Ölçeği (ABSÖ), ile Coopersmith (1967) Özsaygı Ölçeği'nin ölçme kapasitesiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Anne Baba Tutumu: Anne babanın çocuk yetiştirmedeki bütüncül ve sürekli olan inanç ve duygularıdır.

Anne Baba Kabul: Çocuğuna içten sevgi, saygı duyan ve her konuda çocuğa iyi bir rehber olmaya çalışan anne baba tutumudur.

Anne Baba Red (Denetim): Çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen gösteren, disiplini sağlamak amacıyla genellikle cezaya başvuran anne baba tutumudur.

Özsaygı: Kişinin kendisiyle ilgili bütün duygu, düşünce, algı ve değerlendirmelerinin etkileşiminden doğan sonuç algısıdır.

Akademik Başarı: Öğrencilerin okuldaki derslerden aldıkları notların ortalamasıdır.

BÖLÜM II

2.1. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde anne baba tutumları, özsaygı ve akademik başarıyla ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1.1. Sağlıklı Aile

Aile, anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile, ya da anneye, dede, babaanne gibi aile bireylerini içine alan geniş aileler şeklinde tanımlanabilir. Sağlıklı ailelerin özelliklerini Fernel ve VVeinhold (1997) şu şekilde özetlemiştir:

- Alt sistem sınırlarının belirgin olması ve ailenin gerekli gördüğü durumlarda değişebilmesi
- Kuralların açık ve net olması ve durum değişikliklerine bağlı olarak değişebilmesi.
- Aile üyelerinin rollerinin net olarak bilinmesi.
- Aile bütünlüğünün korunarak bireyselliğin desteklenmesi.
- İletişimin zorlayıcı olmaksızın açık ve net olması.

Psikolojik açıdan sağlıklı aileler, iletişim kurabilen, çatışma çözme yöntemlerini kullanabilen, sorumluluk paylaşımını sağlıklı biçimde yapabilen, bireysel farklılıklara saygı gösteren ve çözüm odaklı düşünebilen ailelerdir. Burada önemli olan temel husus ailedeki “iyi olma halinin” aile bireylerince ne denli hissedilebildiğidir. İnsanoğlu genellikle diğer bireylerin bu beklentileri karşılamaını ya da bu yönde öncelikle karşı tarafın değişmesini umma eğiliminde olacaktır. Bu tıpkı toplumu değiştirmeyi hayal ederken kendimizi değiştirmeyi hiç aklımıza getirmemek gibidir. Oysa esasen önemli olan bu arzu edilen “olumlu” özelliklerin ne kadarını kendimizde barındırdığımızı düşünmemizdir. O nedenle, bireyler aile sistemlerini yeniden düzenlemeye gerek duyduğunda öncelikle kendirline odaklanmalıdırlar.

Sağlıksız ailelerdeki durum biraz daha farklıdır. Karşıdakine saygı yoktur, iletişim sınırlıdır. Herkes kendi ihtiyaçlarına odaklanmıştır, karşısındakini göz ardı eder. Kuşkusuz her ailenin güçlü ve zayıf yanları vardır. Bu bakış açısıyla, psikolojik açıdan sağlıksız aileleri iki uç noktada tanımlamak mümkündür: “Tutsak aileler” ve “serbest aileler”. Tutsak aileler duygusal olarak birbirlerine çok yakın olan, hatta birbirlerinin sınırlarına girmiş olan ailelerdir. Bu tür ailelerde çocuklar gelişmez; farklı ve yabancı bir ortama girdiklerinde rahatsızlık duyarlar. Serbest aileler ise tam tersine duygusal olarak birbirlerinden uzak fertlerden oluşan ailelerdir. Ortak soy isim, aynı evde yaşamak gibi ortak niteliklerin dışında herkes kendi halinde yaşamaktadır. Bu durumda gerek fiziksel gerekseduygusal açıdan herkes yalnızdır. Böyle ailelerde çocukların kendilerini güvensiz hissetmesi son derece doğaldır (Gülçin, 2009).

2.1.2. Anne Baba Tutumumları

Anne-babanın çocukla ilişkisinde sergilediği duygu, düşünce ve davranış biçiminin toplamı "anne baba tutumu" kavramıyla ifade edilmektedir. Anne-baba tutumu çocuğun erişkinlikteki kişilik yapısı üzerinde belirleyici olması nedeniyle çok önemlidir. Her anne-babanın çocuğuyla ilişkisi özgündür. Ancak genel olarak bakıldığında anne-babaların birkaç temel tutum biçiminden birine uygun davranışlar sergilediği görülmektedir.

2.1.2.1. Baskılı ve Otoriter Tutum

Aşırı baskılı otoriter tutum; çocuğun kendine olan güvenini kaybetmesine yol açan, çocuğun kişiliğine önem vermeyen bir tutumdur. Geleneksel Türk aile yapısında bu tutuma sıkça rastlanmaktadır. Anne babanın uyguladığı katı disiplin yüzünden çocuk, her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır. Baskı altında bırakılan bu çocuk, sessiz, uslu nazik ve dürüst olmasına karşılık silik, çekingen, başkalarından kolayca etkilenen kişiliğe sahip olmaktadır. Böyle bir aile ortamında “zor yoluyla denetleme” ve “sevgiyi esirgeyerek denetleme” durumları hakim olmaktadır. Sürekli denetlenen çocuk hangi hareketine karşı ne tepki alacağını bilemediği için sürekli kaygı halindedir (Yavuzer, 2005).

Baumrind'in (1927) araştırmasına göre otoriter anne babalar, çocukların davranışlarını katı kurallar çerçevesinde değerlendirerek denetlemekte ve

biçimlendirmektedir. Bu tip anne babalar için itaat düzenin ve geleneksel yapının korunması için en gerekli şarttır. Bu yüzden çocuğun anne ve babasının söylediği her sözü doğru kabul etmesi gerektiğine inanırlar ve sözel iletişim kullanmaya gerek duymazlar. Baumrind ayrıca böylesi aile ortamında yetişen erkek çocukların, “yetkin” tutumun egemen olduğu aile ortamında yetişen erkek çocuklara göre daha düşmanca ve sert, kız çocukların da daha bağımsız ve edilgen kişiliğe sahip olduğunu saptamıştır (Yılmaz,1999).

2.1.2.2. Müsamahakar Tutum

Çoğunlukla orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan aileler ile çocuğunu kalabalık yetişkinler grubu içerisinde tek çocuk olarak yetiştiren ailelerde “çocuk merkezci” tutuma rastlanmaktadır. Bu koşulda çocuk aile ortamında tek söz sahibi kişi durumuna gelmektedir. Ebeveyn ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin olmaması, çocuğun abartılan bir sevgi ortamında büyümesi ve şımartılması, onun doyumsuz bir kişi haline gelmesine neden olmaktadır. Böyle çocuklar hayatları boyunca her isteklerinin karşılanacağını zannedecek, yetişkin olduklarında toplumun kendilerine bazı hakları niçin vermediğini anlayamayacak tepkisel davranabileceklerdir. . Üstelik, aile bireylerinin rollerine uygun davranmaları gerekirken, çocuğun tüm egemenliği eline alması anne babasına hükmetmesine ve çok az saygı göstermesine sebep olmaktadır (Yavuzer, 2005).

2.1.2.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz yönde etkileyen dengesiz ve kararsız tutumla çocuk birçok şekilde karşılaşabilir. Yavuzer’e (2005) göre dengesizlik ve tutarsızlık, anne baba arasındaki fikir ayrılığından kaynaklanabileceği gibi, anne babanın gösterdiği değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanabilmektedir. Yazara göre anne babanın, çocuğun yanında birbirleriyle ilgili tenkitlerde bulunmaları, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz yaklaşması ya da birinin çocuğu sürekli kayırması, sık görülen tutarsız davranışlardır. Bunun dışında anne babanın şahsi anlamda yaptığı dengesiz ve tutarsız davranışlara da rastlanılmaktadır. Çocuğun anne babanın kendi arasındaki kararsızlık ve değişken tavrı karşısında ne yapacağını bilememesi iç çatışmaların ve huzursuzlukların oluşmasına neden

olmaktadır. Aynı zamanda çocuk, anne babasının ne tepkide bulunacağını bilemediğinden dolayı sürekli bir tedirginlik haline girmektedir. .

2.1.2.4. Aşırı Koruyucu Tutum

Anne babanın aşırı koruyuculuğu çocuğa haddinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi anlamındadır. Bunun sonucunda çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güvensiz, duygusal olarak kırılgan bir birey haline gelmektedir. Anne babası tarafında aşırı derecede korunan çocuk, bu durumu hayatı boyunca sürdürerek gelecekteki eşinden de aynı şeyi bekleyebilmektedir. Aşırı koruyucu tutum daha çok anne çocuk ilişkisinde görülmektedir. Annenin bu davranışının altında duygusal yalnızlık yatmaktadır. Bu durumu iyice abartarak, okul öncesi dönemde çocuğunu kendi eliyle besleyen bir anne, çocuk ilkokula geldiğinde de aynı davranışa devam edebilmektedir. bu aşırı koruyucu yaklaşım çocuğun kendine güven duymasını engelleyerek, psiko-sosyal gelişimini de zedelemektedir. Çocuğun ayrıca girişimci ve sosyal özellikler geliştirmesi de ketlenmektedir (Yavuzer, 2005).

2.1.2.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

Bu yaklaşım, anne babanın çocuğu görmezlikten gelmesi, yalnız bırakması yani neredeyse dışlamasına işaret eder. Ciddi duygusal istismara yol açacak olan bu tutumun ebeveyn çocuk ilişkisini zedelemesi şaşırtıcı olmayacaktır. Üstelik anne babasının ilgisiz kaldığı çocuk arkadaşları, öğretmeni ve çevresine zarar vermek ile suçluluk duygusu arasında ilişki olduğu ileri sürülmektedir (Yavuzer, 2005).

2.1.2.6. Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum

Bu tutum, anne babanın bazı kısıtlamalar dışında çocuğuna hoşgörülü olması, desteklemesi ve arzularını dilediği şekilde gerçekleştirmesine izin vermesi anlamına gelmektedir. Çocuk evde ailesi tarafından, dışarıda çevresi tarafından kabul edilmek istendiğinden dolayı, ona kendi benliğini tanıma fırsatı verildiğinde sağlıklı bir şekilde olgunlaşmaktadır. Anne babanın hoşgörü ve anlayışını normal düzeyde gerçekleştirmesi, çocuğun kendine güvenen ve yaratıcı bir birey olmasına sebep olmaktadır. Çocuk, sınırların çizildiği, saygı ve sevgi gördüğü ortamda kendini rahat

ifade edebilmektedir. Bu durum özgüvenin artmasına kendi kendine karar verip, sonuçlarına olgunlukla katlanmasına neden olmaktadır(Yavuzer, 2005).

2.1.3 Anne Baba Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller

2.1.3.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modelde gelişimin temel belirleyicilerinin biyolojik olduğu ve ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile çevresi arasındaki etkileşimin, çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkları belirlediği farz edilmektedir. Psikodinamik bakış açısını benimseyen araştırmacılar ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkiyle ve bunun çocuğun psikoseksüel, psikososyal gelişimi ile kişiliği üzerindeki etkisiyle ilgilenmişlerdir. Buna göre, ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin bir aileden diğerine gösterdiği bireysel farklılıklar, ebeveyn tutumlarındaki farklılıklara bağlanmaktadır (Yılmaz, 2000).

2.1.3.2. Davranışçı Model

Davranışçılar, yakın çevreden alınan pekiştirecin çocuğun gelişimini nasıl şekillendirdiğiyle ilgilenmişler ve davranışın tutumdan daha önemli olduğunu belirterek, ebeveyn tutumlarını ebeveynlerin davranışlarına göre gruplamışlardır. Çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkların çocuğun içinde bulunduğu öğrenme çevresindeki farklılıkları yansıttığı düşünülmektedir. Davranışçılara göre ebeveyn tutumu bu çevreyi tanımlayan davranış örüntüleridir. Hem psikodinamik hem de davranışçı model çocuğun sosyalleşmesinde, ebeveynin inançlarının ve çocuğun doğasının ebeveyn davranışlarının en önemli belirleyicileri olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2000).

2.1.3.3. Baumrind'in Sınıflaması

Baumrind (1927) okul öncesi dönemdeki çocuklarla ev ortamında yaptığı gözlemlerinde ve laboratuvar çalışmalarında ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimi incelemiş ve çocuk yetiştirme konusunda ana-baba stili ile ilişkili 4 boyut belirlemiştir (Yılmaz, 2000). Bunlar ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişiminde açıklık, olgunluk

beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Ebeveyn Kontrolü boyutu, ebeveynler tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. Ebeveyn çocuk iletişimde açıklık boyutu, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu, anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir. Örneğin yüksek olgunluk beklentisine sahip olan anne babalar çocuklarına, 'kendi yetenek ve çabalarıyla yamayı öğrenmelisin' mesajını verirler. Bakım-destek boyutu, anne ve babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir.

Baumrind, anılan dört boyutun kombinasyonlarına bağlı olarak üç temel ana-babalık stili ortaya koymuştur. Bunlar otoriter, demokratik ve izin verici anababalık stilleridir. Bu sınıflamaya göre, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter olarak adlandırılmaktadır. Bütün boyutlarda anılan özelliklere yüksek derecede sahip olan anne babalar demokratik olarak adlandırılmaktadır. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan anne babalar ise izin verici olarak adlandırılmaktadır. Baumrind'e göre ebeveynlerin çoğu, çocuklarıyla olan iletişimlerinde bu davranışlardan birini daha belirgin olarak benimser ve uygularlar.

2.1.3.4. Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısı modeli

Maccoby ve Martin (1983) anne babalık stilini duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık/kontrol (demandingness/control) olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve bu iki boyutun kesiştiği noktada dört tür ana baba stili tanımlamışlardır. Aslında bu modelde "izin verici" ana baba stili ikiye ayrılmıştır. Bunlar izin verici/müşahakar (hoşgörölü) ve izin verici/ihmarkar ana baba stilleridir. İzin verici ihmarkar ebeveynler çocuklarıyla aralarında bir mesafe koyma eğilimindedirler, onlara ayıracakları zaman ve enerjileri yok gibidir, onlara karşı ilgisizdirler ve çocuklarını hiçbir şekilde denetlemezler. Bu ebeveynler çocuklarının sadece yiyecek ve giyecek

gibi temel ihtiyaçlarını karşırlar fakat onlara duygusal açıdan yakınlık göstermezler, okulla ilgili ya da okul dışı faaliyetleriyle ilgilenmezler .

2.1.4. Aile Tutumunun Ergenler Üzerindeki Etkisi

Ailenin tutumları, bireyin karar verme sürecini ve biçimlerini etkilemektedir. Karar verme süreci bir fikir oluşturma sürecidir. Bu niteliği ile psikolojik bir boyuta sahip olan bu süreç, bireyin zihinsel ve ruhsal özellikleriyle kültürel yapısına bağlı olduğu gibi, çevre koşullarına da bağlıdır. Bir fikir oluşturma ya da karar verme sürecinin etkin olması için gerekli araştırmaların yapılması ve bilginin toplanması gerekir. Bu aşamada çevre koşulları ya bilgi kaynağı olarak doğrudan doğruya ya da bireyin zihinsel, ruhsal, kültürel, moral yapısını etkileme yoluyla dolaylı olarak bireyin karar davranışını etkilemektedir (Tosun, 1987).

Aile, bireyin kişiliğinin oluşumunda ve toplumsallaşmasında etkin bir faktör olarak, toplumun sosyo-kültürel özelliklerini bireye aktarmaktadır. Böylece aile, birey davranışlarını düzenleyici bir sosyal ortam özelliği kazanmaktadır. Bireysel yaşamda insanlar, kişisel sorunlarıyla ilgili kararlarını bile kendileri kolayca alamamakta, güvendikleri ve inandıkları kişilerin görüşlerini alma gereği duymaktadırlar. Bu bağlamda, bireyin kararlarını etkileyen kişiler öncelikle aile bireyleri olacaktır. Anne-babanın tutum ve davranışları çocuğun kişilik gelişimini, bu tutum ve davranışları algılamasına bağlı olarak da etkilemektedir (Jersild, 1983).

Gençlerin özerklik duygusuna sahip olması, girişimcilik özelliğini taşıması ve kendini gerçekleştirmesinde de ailenin tutum ve davranışları belirleyici olmaktadır. Özerklik duygusunun yerleşmesi, bireyin içinde yer aldığı aile sistemi ile diğer toplumsal kurumlar ve kültürel etmenlerin etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Özerklik, benliğin oluşumu ile başlamaktadır. Benliğin oluşumunun ilk ve en önemli belirleyicisi olan fiziksel ve sosyal çevre “aile”dir. Özellikle hızlı sosyal değişim içinde bulunan toplumlarda, aile içi eğitim sisteminin, değerlerinin, aile ortamının ve aile ilişkilerinin de buna koşut olarak değiştiği ve birey açısından bu anlamda daha da önem taşıdığı söylenebilir. Özerkliğin gelişim döneminde, benlik saygısı olan, bir başka deyişle, “insan” olarak kendisine değer verilen ortamda yetişen çocukların özerklik, girişimcilik, kendini gerçekleştirme açısından daha yeterli olduğu görölmektedir (Yavuzer,1986).

Bireylerin aktif, özgüveni yüksek, özerk ve yaratıcı olmaları bireysel ve toplumsal çatışmaları da azalabilir. Uyum, bireyin kendi benliğiyle ve çevresiyle dengeli ve etkili bir ilişki kurabilmesi ve sürdürebilmesi demektir. Bireyin bu uyumu kazanabilmesini ise kişisel özellikleri ile cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve aile ortamı etkilemektedir. Ailenin tutumları, eğitim biçimleri ve aile içi ilişkiler gibi aile ortamına ilişkin değişkenlerin kişilik gelişimindeki rolü düşünüldüğünde, bireylerdeki uyum düzeylerindeki farklılıklarda ailenin etkisi açıkça ortaya çıkmaktadır.

Hartman ve Harris (1994) tarafından yapılmış olan bir araştırma, çocukların, ailelerini model alarak onların “liderlik tarzını” benimsediklerini ortaya çıkarmıştır. Yani çocuk çevresiyle etkileşerek benzer davranışlar geliştirmektedir. “Toplumsallaşma” süreci olarak tanımlanan bu dönemde, çocuk, çevresindeki yetişkinlerinkine benzeyen tutum ve davranış tarzları geliştirmektedir. Kağıtçıbaşı (1985) bir davranış biçimi olan “liderlik tarzı”nın da öğrenilen bu davranışlar arasında olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak denilebilir ki aileler davranışlarıyla bir özdeşim modeli olmaktadır.

Babanın olumlu ilgisi ve sevgisi ile liderlik ve uyum yeteneği arasında da ilişki bulunmaktadır (Ekşi,1990). Otoriter, demokratik ve serbest bırakıcı (ilgisiz) olarak algılanan anne-baba tutumlarının, bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Demokratik tutumun kendini gerçekleştirme üzerinde olumlu etkisi olurken, otoriter tutum kendini gerçekleştirmeyi olumsuz olarak etkilemektedir (Kuzgun,1976).

Sonuç olarak, anne babaların çocuklarına olumlu özsaygıyı kazandıracak bir ortamı hazırlayabilmeleri için, çocuğa karşı sergiledikleri tutumlara önem vermeli ve bu tutumların çocuk tarafından nasıl algılandığına dikkat etmeleri gerekmektedir (Purkey,1970).

2.1.5. Özsaygı ile ilgili kavramlar

Özsaygı kendisine yakın olan üç kavramla ilişkili olarak açıklanmaktadır. Bu kavramlar 'Benlik Kavramı' , 'İdeal Benlik' ve 'Benlik İmgesi'dir. Öz saygının daha iyi anlaşılabilmesi için bu üç kavramı ele almak yararlı olacaktır.

2.1.5.1. Benlik (Öz) Kavramı

Benlik kavramı, bireyin fiziksel, zihinsel özelliklerinin toplamı ve bireyin sahip olduğu bütün özelliklere ilişkin kendini değerlendirmesi olarak tanımlanabilir. Benlik kavramının bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır ve ideal benlik, benlik imgesi ve özsaygıyı içine alan şemsiye bir kavram olarak görülebilir. Benlik kavramı bir anlamda bireyin kendi "ben"inin başka bir deyişle kendi kimliğinin farkında olmasıdır. Burada benlik imgesi bireyin ne olduğunu, ideal benlik bireyin olmayı arzu ettiği benini, özsaygı ise bireyin ne olduğu ile ne olmak istediği arasındaki farka ilişkin bireyin duygularını içerir (Lawrence,1988).

Ben kimim? Sorusuna verilen ilk cevapta isim veya cinsiyet öne çıkar. İkinci kez sorulduğunda iş ya da meslek hayatına yönelik cevaplar öncelik kazanır. Bireyin kendine ilişkin benlik imgesi, bireyin kendini nasıl tanımladığını simgeler. Sorular ilerledikçe cevaplar kişiselleşir. Bu durumda verilecek cevaplar ideal benlik ile özsaygıyı ortaya çıkaracaktır. Örneğin "ben kendime güvenen biriyim" özsaygıyı,"ben iyi bir öğretmen olmak istiyorum" ideal beni yansıtır (Pişkin, 2000).

Benlik kavramı, kişiliğin üretken ve önemli bir boyutudur ve kişiler arası ilişkiler ve deneyimlere bağlı olarak gelişen ve öğrenilen bir yapıdır (Özyürek, 1982). Özetlenecek olursa benlik kavramı, bir bireyin kendisini algılamasıdır. Bu algılar bireyin çevresiyle olan deneyimleri ile oluşmuştur. Oluşumunda çevresel pekiştireçler ve çevredeki önemli kişiler rol oynar (Türkmen, 1989).

2.1.5.2. Benlik imgesi:

Benlik imgesi bireyin sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerinin farkında olmasıyla ilgilidir. Ailede ana-babaların çocuklarına ilişkin sözlü ya da sözlü olmayan tavırlarıyla oluşmaya başlar. Çocuğun okul yaşantısı ne kadar zengin olursa sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerin farkına varması da o kadar hızlı olur. Benlik imgesi de o kadar zengin olur. Zihinsel gelişimle birlikte birey kendi zihinsel ve fiziksel kapasitesiyle akademik ve spor alanlarına ilişkin becerilerinin de daha açık bir biçimde farkına varır. Ayrıca benlik imgesinin başkalarının verdiği geri bildirimlerden etkilendiği de belirtilmelidir (Sertoğlu, 2008).

2.1.5.3. İdeal Benlik kavramı:

Çocuk benlik imajının gelişmesiyle, yavaş yavaş sahip olması gereken özelliklerin farkına varır. Bu ideal davranışlar genellikle içinde yaşanılan toplum tarafından değerli kabul edilen ideal standartlardır. Temiz, düzenli, uslu, zeki olmak sosyal onay alan hususlardır. Benlik imgesi ailede başlar ve okul sürecinde hız kazanır. Okul çağındaki çocukların ideal imgelerini belirlemede çevrelerindeki önemli kişilerden etkilenmeleri ve onların ideal standartlarına ulaşma çabaları içine girmeleri bu dönemde görülür (Sertoğlu, 2008).

2.1.6. Özsaygı

Bireyin ideal benlik ile benlik imgesi arasındaki farka ilişkin değerlendirmesi özsaygıyı oluşturur. yani, kendisini nasıl algıladığı ile olmak istediği benlik arasındaki fark bize o bireyin özsaygı düzeyini verir. Bu süreçte bireyin bu süreci nasıl değerlendirdiği ve bu farkın onun duygusal dünyasını nasıl etkilediği de önemlidir. Halihazırdaki benlik imgesi ile ulaşmayı arzuladığı ideal benliği arasında bir farkın olması kaçınılmazdır. Bu normaldir. Bu fark olmazsa umursamaz, vurdumduymaz, uyuşuk olunur. Çünkü bu farkı kapama çabası yok. Kendini geliştirmek için bir çaba içinde olunması ve benlik imgesi ile ideal benlik arasındaki farkı kapatmaya çalışmak gerekir. Bu fark yüzünden kaygılanma, stres

de normal değil. Aşırı kaygılı ana babaların tutumları bu duruma etki edebilir. Başarısızlık konusunda ne ailesinin ne de öğretmeninin baskısını hiç hissetmeyen bir çocuk büyük bir olasılıkla başarısızlığı konusunda kaygı duymayacaktır. Tabi kendisinden hiçbir şey istenmeyen çocuk da hiçbir şey üretmez. Burada kural, nasıl gerçekçi olmayan talep ve beklentiler çocukların özsaygılarını düşürüyorsa talep ve beklentilerin hiç olmaması da olası başarılı yok eder. Çocuğun halihazırdaki yeteneğinin farkında olmak, gerçekçi olmayan taleplerden kaçınmak gerekir. Özetlersek düşük özsaygı çocuğun başarısızlığından değil onun çevresinde yer alan ve onun tarafından önemli görülen kişilerin onun başarısızlığına olan tepkileridir. Her zaman zirvede olmak mümkün değildir (Sertoğlu, 2008).

Genellikle özsaygı kavramının özgüven kavramıyla aynı anlamı taşıdığı düşünülür. Çevrenin kişi hakkındaki görüş ve geri bildirimleri özgüveni oluşturur, öz saygıda ise kişinin kendi hakkındaki değerlendirmeleri söz konusudur. Özgüven kolay gelişmez. Kişinin yaşadığı deneyimler ve bu deneyimler sonunda kazandığı yetiler, beceriler özgüveni pekiştirir veya zayıflatır. Kişi yetilerini bir yetenek ve beceri haline getirebildiğı, bilebildiğı ve yaptığı işin üzerinde kontrol sağladığı ölçüde kendine güvenecektir veya güvenemeyecektir. Oysaki özsaygı kişinin kendisiyle kurduğu iç iletişimin yansımasıdır. Bu iç iletişim olumlu, dinamik ise özsaygı da aynı paralelde olacaktır. Çünkü özsaygı kendini kabule bağlıdır; kendini ve sınırlarını kabul etmektir; kişinin kendisini nasıl gördüğüyle ilintilidir. Kişi kendine verdiği değeri artırır, bilgisini çoğaltır, kaynaklarını kullanmayı öğrenir ve hayatı dost ve anlamlı olarak algılamaya başlarsa özsaygı da aynı ölçüde artacaktır. Özsaygı kişinin özgüveni yüksektir. Kişi bir başka varlıkla karşı karşıya gelmeyince, kendi gövde sınırlarının bittiğı yerde ayrı bir nesneyi bulamayınca kendi özüne yönelemez. İnsanı kendi içine baktıran çevresidir, çevresini dolduran ise kişi ve nesnelerdir (Eyüboğlu, 1987).

Yüksek ve düşük özsaygı farklı kişilik yapılarıyla ilintilidir. Yüksek özsaygı, çoğunlukla “sağlıklı” davranış ile ilişkilidir çünkü yüksek benlik saygısı düşük benlik saygısına oranla, hem daha istenilir bir şeydir hem de sosyal ve psikolojik olarak daha işlevseldir. Yüksek benlik saygısı, bireye “yeteri kadar iyi” olduğı duygusu verir. Böylece kişi kendini olumlu bir ışık altında görür; kendini iyi hisseder. Kendini yeterli hissetmek, benliğin önemli yönlerinden biridir ancak bireyin hiçbir açıdan

farklılaşmayı istemediği anlamına gelmez çünkü kendine güvenen kişi zayıf olduğu yönlerde kendini geliştirmeye çalışacaktır. üstelik yüksek benlik saygısına sahip bireyler iyimser, sabırlı, azimli, kontrol duyguları gösteren, hayattaki stres kaynaklarıyla daha etkili baş eden kişilerdir (Güçray, 1999) ve bu özellikleri onları değişim sürecinde güçlü kılacaktır.

Tarihsel açıdan bakıldığında benlik saygısıyla ilgili doğrudan görüş belirten ilk psikolog William James “başarı” düzeyinin özsaygı üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu düşünmektedir. James’e göre başarının karşıtı “gösteriş”tir. Bireyin kendine ilişkin duygularının “yaptıklarına” ve ne ölçüde “kendi olabildiğine” bağlıdır. Gobarı ve Hejazi (1998), özsaygısı bireyin başarı örüntülerini, diğerleriyle etkileşimlerini ve zihinsel sağlığını etkilediğini ifade etmektedirler .

Van Der Molen’e (1990) göre de utangaç kişilerin en belirgin özellikleri kendilerine yönelik olarak geliştirdikleri olumsuz ve akılcı olmayan düşüncelerdir. Utangaç bireylerin kendileriyle ilgili olumsuz yargıları bu bireylerin düşük özsaygı geliştirmesine neden olmaktadır.

Psikolojik sorunlar yaşayan bireylerin büyük bir çoğunluğuna düşük özsaygı eşlik etmektedir. Beck (1967) düşük benlik saygısının depresyonun ayırt edici özelliklerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Benlik kavramı kısaca, kişinin kendini algılaması olarak tanımlanabilir. Benlik kuramına göre; insan benlik kavramına uygun biçimde davranır. Yani benlik davranışın en önemli belirleyicisidir. Freud’a göre güçlü özsaygının gelişimi ebeveynin katkısına bağlıdır. Ebeveynle güçlü bir bağ kurabilmiş olan çocuklar erken dönemde ihtiyaçlarının karşılandığını göreceklelerinden, kendilerini güçlü hissedeceklerdir. Bu aynı zamanda özsaygının ilk düzenleyicisi olarak da düşünülebilir (Durak, 1997).

Psikoanalitik kurama göre, özsaygının gelişimi süperegö gelişimi ile yakından ilgilidir. Süperegö geliştikçe özsaygının içerden düzenlenmesini üzerine alır. Kendinden hoşnut olmanın tek koşulu artık “sevilmiş olma duygusu” değildir çünkü şimdi, “doğru olanı yapmış olma duygusu” da gereklidir. Süperegö tarafından verilen içsel ceza benlik saygısında azalma olarak hissedilir. Bireyin ruhsal yapısının dışa açılan en büyük parçası olan süperegönün devreye girmesi durumunda ise benlik saygısını, yalnız kişilerin kendilerini haklı görmeleri değil, başkalarının kendileri için ne düşünebileceğinin dikkate alınması da etkiler (Erim, 2001).

Ego psikolojisi kuramcılardan olan Erikson (1968) ise özsaygının kökenini psikososyal gelişme sürecinin birinci basamağında, ayrılık ve süreklilik duygusuna bağlı temel güven duygusundan aldığını belirtmektedir. İkinci gelişim döneminde “kas” kontrolünün kazanılması özerklik duygusuyla birlikte benlik saygısını artırır. Benlik saygısının gelişiminde etkili olan bir diğer gelişim dönemi de ergenlik dönemidir. Bu dönemde ergen, erken dönemdeki ayrılık ve süreklilik duygusunu başkalarıyla ilişkilerinde dener ve değerlendirir; böylece yeteneklerine sosyal rolüne ve ego idealine bağlı gerçekçi bir benlik saygısı geliştirir (Güngör, 1989).

Adler’e (1963) göre özsaygı aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişin göstergesidir. Çocuğun özsaygısını organ eksikliği, çocukluk hastalıkları ve reddedilme ile engellendiğini ve çocuğun aile içindeki durumu ve doğum sırasının da özsaygı üzerinde etkin olduğunu belirtmiştir (Erim, 2001).

Maslow’a (1970) göre toplumdaki tüm insanlar, diğer kişiler tarafından saygı ve itibar görme ihtiyacındadırlar. Değer ve saygı gören insanlar, kendilerini olumlu olarak değerlendirir ve yüksek benlik saygısı geliştirebilirler. Saygı ve değer görmenin önkoşulları ise bireyin hayatını sürdürmede yeterli, kendine güvenli, güçlü ve başarılı olmasıdır. Yaşamında ve kararlarında bağımsız ve özgür olma, yüksek benlik saygısının gelişimi için oldukça önemlidir. Yüksek benlik saygısına sahip olan kişi doğal olarak kendine güvenli olacak, kendini değerli görecektir, dünya için gerekli ve faydalı bir kişi olduğunu düşünecek; bunu başarmak için kendini güçlü ve yeterli hissedecektir (Arıcak, 1999).

Beck (1974) özsaygının, kişisel deneyimle, başkalarının birey hakkındaki yargılarıyla ve kişinin ailesiyle, arkadaşlarıyla özdeşimine bağlı olarak kazanıldığını öne sürmüştür; ayrıca olayların yorumlanması esnasında özsaygı düzeyinin “benlik görüşüne” önemli derecede etki yaptığını belirtmiştir (Tarhan, 1995).

Bilindiği gibi birey kişilerarası ilişkilerde kendi gibi olanları ya da kendisini beğenip destekleyecek olan kişileri seçme eğilimindedir. Bu romantik ilişkiler için de söz konusudur. Destekleyici ilişkiler, bireyin benlik saygısını da güçlendirecektir. Kendine uygun kişileri seçme eğiliminde olan birey, kendine uygun durumları da seçme ve hatta oluşturma çabası içindedir. Örneğin iyi dans eden; fakat iyi tenis oynayamayan birey doğal olarak dansetmeyi tercih edecektir. Rosenberg’e (1976) göre bu, meslek seçiminde de görülür. Bireyin ilgi ve yeteneklerine uygun olan

meslekler, onun seçicilik alanı içinde olacaktır. Bireyin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyen ve onu onurlandıran uğraşlar benlik saygısını da güçlendirecektir (Arıcak, 1999).

Düşük özsaygıya sahip bireylerde ise, “benlik reddi” yani kendinden hoşnutsuzluk ve kendine güvensizlik görülmektedir. Ayrıca bu bireylerin, diğer kişilere ve kendilerine ispatlamak amacıyla çevrelerine yapay bir olumlu benlik tutumu sergiledikleri veya kendilerine reddedebilecek kişilerle iletişim kurmaktan korktukları için kendilerini (içe) döndükleri gözlenmektedir. Bunun sebebi bireyin kendisiyle gurur duyabilecek bir yan bulmayı başaramamasıdır. Düşük özsaygılı kişinin kendine güveni de yetersiz olacaktır. Böyle bir kişi diğerlerine bağımlı ve utangaç olma eğilimi sergilemenin ötesinde sürekli biçimde savunmacı bir yaklaşım içinde kalır. Hayal kuramayan, kendini analiz etmekten kaçınan, bastırma savunma mekanizmasını kullanan bu kişiler genellikle daha az yaratıcı olacak, esnek davranamayacak olan otoriter bir kişiliği barındıracaklardır (Taysi, 2000).

Özsaygısı yüksek olan ergenlerin kendilerine olan güvenleri yüksek olacağı için kendi geleceklerini daha iyi belirleyebilecekleri ve sorunlarıyla daha etkin baş edebilecekleri beklenebilir. Üstelik sorun çözümünde daha başarılı olabileceklerdir. Fakat çocuğun yüz yüze geldiği olumsuz koşulların özsaygı miktarını düşürebileceği de unutulmamalıdır. Örneğin yetiştirme yurtlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda kurumun sağladığı koşulların normal kimlik ve benlik saygısı gelişimine uygun olmadığını ortaya koyan çalışmalar vardır (Bulut, 1995; Butler ve Gasson, 2005; Cılga, 1994).

Harter’a (1983) göre kişinin görünüşü hakkındaki duyguları, yani fiziksel saygısı bütün benlik saygısını etkileyen en önemli faktördür. Bunu yaşlıları tarafından kabul edilme takip eder. Akademik yetenek, atletik olma ve ahlaki değerlerin özsaygı üzerinde daha az etkili olduğu bilinmektedir.

James “Ben” ve “Benim” olarak adlandırılan iki benlik durumundan söz eder ve bu iki benlik arasında önemli bir fark olduğunu belirtir. “Ben” çoğu zaman içsel duygulardan oluşan kişisel benliktir. “Benim” ise fiziksel özellikler, sosyal davranışlar, mizaç ve kendi özelliklerini bilmeyi içerir ve “nesnel” benlik bölümüdür. Nesnel benlik kişinin kendi özelliklerinin, ideallerinin ve fikirlerinin tamamı olan “benlik kavramı” şeklinde adlandırılmaktadır (Uyanık, 2003).

Decay ve Kenny'e (1995) göre benlik saygısı motivasyonel kaynağın da gücüdür. Özsaygı, insanın kendini değerlendirme (veya kendini olumlu değerlendirme) ihtiyacına odaklanmaktadır. Bunun anlamı kendini süper, mükemmel yeterli hissetmek değildir. Kendini kabul etme, kimlik oluşturma ve başkaları tarafından kabul edilme beklentileriyle ilgili bir kavram olarak değerlendirilmelidir (Adams ve Gullota, 1989).

Yüksek özsaygılı bir kişi, kendini olumlu olarak değerlendirecek ve güçlü yönleri hakkında kendini daha iyi hissedecektir. Aynı kişi, zayıf olduğunu hissettiği boyutlarda da kendini geliştirmeye çalışacaktır. Buna karşılık düşük özsaygılıların kendilerine güveni zayıftır. O nedenle de görece daha utangaçtırlar (Wells ve Marwell,1976, Pope ve McHale,1988).

Ergenler kişisel düşünceleri, görüşleri ve deneyimledikleri ilişkilere dayalı olarak "kimlik gelişimlerini" tamamlarlar; dolayısıyla kimlik araştırma, keşif, sorumluluk ve bağlılık bileşenlerinden oluşur. Benlik saygısı, benlik-değerinin, kendine güvenmenin veya kendini kabulün kişisel ve bütünsel duygularını ifade eder (Leory, 1996).

Özsaygı ihtiyacının kendini gerçekleştirme ihtiyacından hemen önce gelmesi de oldukça anlamlıdır. Bu bir bakıma kişiliğin bütünleşmesi ve sağlıklı oluşu olarak da yorumlanabilir. Kendi içinde bir bütünlük içeren gerçeklerle uyumlu benlik saygısı geliştikten sonra birey, kendini gerçekleştirme sürecini yaşayabilmektedir (Arıcak, 1999).

Kassin (1998) ise düşük özsaygılıların başarısızlığı bekleme, sinirli olma, daha az gayret gösterme gibi özellikler sergilediklerini ve yaşamdaki önemli şeyleri gözardı edebileceklerini; ayrıca başarısız olduklarında kendilerine değersiz ve yeteneksiz gibi suçlamalarda bulunabileceklerini ifade etmiştir. Ergenlik kimlik oluşturma açısından oldukça önemli bir dönemdir ve kuşkusuz olumlu bir kimlik oluşturma süreci, ergenin ruhsal sağlığıyla da yakından ilişkilidir.

2.1.7. Özsaygının Gelişimi

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte de son derece önemlidir ve yaşam boyu süren dinamik bir süreç içinde gelişir. Disiplin ve sevgi aracılığıyla anne babadan, uygun davranışı gösterme baskısı ile yaşıtlarından, başarı ya da başarısızlıkla okul yaşantılarından ve bir yığın başka olaylardan etkilenir. Yani çeşitli parçalar birbirleriyle birleşir ve bunların tümünü içine alan bir benlik kavramı oluşur. Benlik kavramı sadece başarı ya da ilişkiler doğrultusunda oluştuğunda eksik kalacaktır. Benlik gelişimi sürecinde kendisi ve çevresiyle ilgili olumlu uyarılar alan birey, kendini değerli görecektir ve böylece kendisine saygı duyacaktır. Dolayısıyla benliğin gelişimi, uyumu ve sürekliliği bireyin benlik saygısına bağlıdır. Benlik saygısının oluşumunda anne çocuk ilişkisi çok önemli bir etkidir. Annesiyle girdiği ilişkiler içerisinde beğenildiği oranda benlik saygısı yükselen çocuk, kendince başarı saydığı davranışların annesi tarafından kabul edilmemesiyle düşük benlik saygısı yaşayacaktır. Beklediği beğeni ve onaylama davranışlarının gelmemesi, olumlu yaşantılarla dengelenmemesi düşük benlik saygısının temelini oluşturur. Her insanın benlik saygısını etkileyen olaylar farklı ve çok çeşitli olabilir. Bunlar her bireyde değişik olduğu için farklı eşik değerler ortaya çıkar. Benlik saygısının kişinin geldiği aile, anne babasının üvey olup olmaması, sağ olup olmaması, eğitim düzeyleri, meslekleri, aile tipi, ailenin ekonomik gücü, ailedeki kardeş sayısı ve bireyin kaçınıcı çocuk olduğu gibi pek çok etkenlerle ilişkilidir. Örneğin ailede olumsuz ilişkiler çocukta kaygı ve endişe gelişimine yol açabilir ve çocuk bu kaygıyla başa çıkabilmek için hayal dünyasında kendine güç ve güven veren ideal bir imaj yaratmayı deneyebilir. Kendi gerçek benliğinin, yarattığı “özenilen” düzeydeki imajı yanında değersiz olduğunu hissederse, kendinden nefret etmesi kaçınılmazdır. Bu durumda çocuk kaygının sebep olduğu düşük benlik saygısını azaltmak bir yana daha da pekiştirmiş olacaktır (Günday, 2010).

2.1.8. Özsaygının Gelişimini Etkileyen Faktörler

Benliğin gelişmesinde kişilerarası ilişkilerin büyük bir önemi vardır. Çevremizdeki insanların (küçükken anne - baba ve kardeşlerin, daha sonra öğretmenlerin ve arkadaşların) tepkileri benliğin oluşumunda çok belirleyicidir. Bizim için önemli kişilerin bizi beğenip beğenmemeleri, bizimle övünmeleri ya da bizden utanmaları, bu kişilerin hakkımızda söyledikleri şeyler benlik kavramımızı etkiler. Hiç kuşkusuz benlik saygısı insanın en çok değer verdiği anne babasının ona verdikleri değere sıkı sıkıya bağlıdır. Anne babanın ittiği, değersiz bulduğu, umursamadığı bir çocuğun kendine saygı beslemesi beklenemez. Özsaygısı düşük bir kişi de başta anne babası olmak üzere onun için önemli kişilerin, kendisini sevmediklerine, değer vermediklerine inanır. Çünkü sürekli etkileşim yoluyla çocuk kendisini anne babasının gözüyle görmeye alışır. Benlik kavramını onların değerlendirmesine yakın bir biçimde algılar. Mükemmellik beklentisi içinde olan, sınır oluşturamayan ve oluşturulan sınırlar konusunda tutarlı olmayan, olumlu geri bildirim vermeyen, dinlemeyen, reddeden, uyumsuz model olan, çocukları belli bir kalıba uymaya zorlayan, ertelemeyi destekleyen ve izin veren anne babaların düşük benlik değerine yol açabileceklerini gösteren sonuçlar vardır (Günday, 2010).

Öğrencilerin kendilerini nasıl hissettikleriyle başarı düzeyleri arasında da özsaygı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiye işaret eden araştırma bulguları vardır (Marsh.1990, Owens.1991, Pişkin.1996). Öğrencilerin özsaygılarını geliştirmede öğretmenlerin güçlü bir konuma sahip olduklarını ortaya koyan bu bulgular önemlidir çünkü öğretmenlerin, öğrencilerinin özsaygılarını geliştirebildikleri gibi düşürebileceklerine de dikkat çekmektedirler. Gerçekten öğretmenler sıcak, samimi ve kabul edici bir iletişim ortamı oluştururlarsa öğrencilerin iç dünyalarına duyarlı olmayı başaracak ve gençlerin özsaygılarını güçlendirebileceklerdir. O halde öğretmenin öğrencileriyle etkileşimi esnasındaki tavrı öğrencilerin özsaygılarını olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Öğretmenin bilgi ve becerilerini yükseltmenin yanında onların ruh sağlığını koruma geliştirme gibi görevlerinin olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü ruh sağlığı yerinde bir toplum, kendine güvenen, olumlu ve olumsuz yanlarını birlikte kabul etmeyi başaran yüksek özsaygılı bireylerle gerçekleşir.

2.1.9. Anne Baba Tutumu ve Özsaygı Gelişimi

İnsan ilişkileri içinde en uzun ömürlü ve en önemli etkileri olanı hiç kuşkusuz anne baba ile çocuklar arasında olan ilişkilerdir. Aslında bir çocuğun yetişmesinden, başarı ya da başarısızlıklarından yalnızca veya tamamen anne babayı sorumlu tutmak doğru değildir. Çünkü çocuk, sadece anne babasının yani aile eğitiminin etkisi altında kalmış olsaydı, bir ailedeki tüm çocukların, birçok özellikleri yönünden birbirlerinin aynı olmaları gerekirdi. Her çocuk ailenin bir parçasıdır, fakat onun yetişmesi ve gelişmesinde okulun ve en geniş anlamda toplumun da sorumlulukları ve katkıları vardır. Aile de, çocukların yetişmesi sırasında onlara rehberlik ve yardımda bulunan kurumlardan birisi, hatta en önemlisidir. Bununla birlikte ana-babaları tarafından gerçekten sevilip sayıldıklarına inanan çocuklar, davranışlarında daha bağımsız ve kendilerine daha çok güvenen insanlar durumuna gelmektedirler.

Anne baba tutumlarının çocuğun özsaygı üzerinde de etkisi vardır. Benlik, sosyalleşme ve olgunlaşma yoluyla edinilen, sembolik iletişim kurma ve benlik farkındalığında bulunma gibi nitelikleri olan sosyal bir varlıktır (Onur, 1997). Sembol kullanma ve benlik farkındalığı ile ilgili bilişsel süreçler kendi davranışlarımızı düzenleme ve başkalarının davranışlarına ilişkin beklentiler geliştirmede kullandığımız planlı ve eşgüdümlü etkinlikler için gereklidir (Cüceloğlu,1994).

2.1.10. Akademik Başarı

Toplumsal yaşamdaki değişimler ve bireysel deneyimler ile eğitim öğretim anlayışının farklılaşması başarıyı beraberinde getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde daha nitelikli eğitim-öğretim sunabilmek ve öğrencilerin okul başarısını yükseltmek için ailelerin ve çocuklarının okuldaki karar sürecinde sorumluluk almaları üzerinde durulmaktadır.

Ailelerin okul öncesi dönemde, bilinçli anne baba davranışı sergileyerek çocuklarıyla oyunlar oynaması ve bu şekilde sağlıklı bir iletişim kurabilmesinin yanı sıra veli katılımının öğrenci başarısı üzerindeki olumlu etkilerinin olduğu da anlaşılmıştır. Okul döneminde sorumlu bir veli olarak çocuklarının gelişim özellikleri ve başarı düzeyi konusunda okul tarafından bilgilendirilmeyi istemek günümüzde daha fazla önemsenmektedir. Öğrencilerin güçlendirilmesi ve okul içi etkinliklerde bulunmasının önemi birçok açıdan gereklidir. İçerisinde yaşadıkları toplumun değer

sistemini anlayabilmeleri, benimseyebilmeleri ve gerektiğinde eleştirel bir bakış açısıyla sorgulayabilmeleri için öğrencilerin gerek okul öncesi dönemde gerekse okul sıralarında öğrenme-öğretme etkinliklerinin merkezinde yer alması aslında bir zorunluluktur. Öğrencilerin sahip olduğu psiko-sosyal özelliklerin okul yönetimlerince bilinmesi, öğretmenlerin buna göre öğretim programlarının hazırlanmasına katkı yapacaktır. Ayrıca, anne-babaların okul ile geliştirecekleri olumlu bir iletişim ortamının, kendi çocuklarıyla da sağlıklı bir ilişki kurabilme anlamına geldiği söylenebilir. Aile katılımının öğrenci başarısı üzerinde oynadığı başat rolün bilincinde olan gelişmiş ülkeler, eğitim sistemlerinde aile katılımına daha fazla önem verme yönünde adımlar atmaktadır. Örneğin Amerikan Eğitim Sekreterliğinin ilan ettiği kapsamlı eğitim reformunun onbir aşamasından birisinin, öğrenci başarısını yükseltebilmek için ailelerin okula katılımının artırılması olarak belirlendiği görülmektedir (Silver, 2004). Coldron ve Boulton (1999), İngiltere’de ailelerin, okul yönetimlerince bilgilendirildiklerini, okul tarafından bilgilendirilen ailelerin de okul ile daha olumlu bir iletişim kurabilmek için girişimde bulunduklarını belirtmektedir.

Eğitim sisteminin öğrenci merkezli olması, öğrencilerin sorumluluk üstlenmeleri ve özgür tercihleriyle karar sürecine katılmaları anlamına gelmektedir. Kendilerine sorumluluk ve bu sorumlulukları taşıyabilecek özgürlük verilen çocuklar, kendi koşullarının vazgeçilmez bir yan ürünü olarak eleştirel düşünme yeteneği kazanırlar. Onlara mutluluk getiren ve getirmeyen şeyleri keşfetme şansları vardır. Böylece kendi öğrenme sorumluluğunun farkında olan çocuklar, yaşamlarında karşılaşılabilecekleri sorunların çözümünde de sorumluluğu omuzlarında hissedeceklerdir. Elbette öğrencilerin okul başarısını etkileyen okul içi ve okul dışı birçok etkenden söz etmek mümkündür. Ancak okul dışı etkenler söz konusu olduğunda ailenin, öğrencinin okul başarısı üzerindeki en önemli belirleyenlerden birisi olduğu açıktır. Aileler çocuklarının başarı durumlarına pek çok açıdan etki edebilir. Hem çocuklarıyla kuracakları iletişiminin niteliğiyle, hem de okul ile gerçekleştirecekleri işbirliğinin düzeyi ile aileler, çocuklarının akademik başarısına önemli katkı sağlayabilirler (Harrison, 2003).

Bireylerin, sunulan eğitimden en üst düzeyde yararlanıp, başarılı ve mutlu olabilmesi de birçok etmenin karşılıklı etkileşimine bağlıdır. Sunulan eğitimin kalitesi ve bireysel farklılıklar bu etmenlerin başında yer alır. Bireysel farklılıklar arasında yer alan yetenek, başarı, güdülenme, çalışma alışkanlıkları, sınav kaygısı, benlik saygısı

gibi değişkenler birçok araştırmaya konu olmuştur. Araştırmalar, bu değişkenlerin gerek başarı, gerekse psikolojik sağlık üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaların tümünün ortak amacı, değişkenleri betimlemek, yordamak ve bireyin yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kontrol etmektir. Bu amaçlar, aynı zamanda bilimin genel yönelim ve yöntemini de ifade etmektedir (Bozanoğlu, 2005).

Özellikle 1980’li yıllardan sonra eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmaların birçoğunda aile katılımı ve işbirliği düzeyi ile okulların ve öğrencilerin başarıları arasında önemli bağlantıların olduğu ortaya konulmuştur. Diğer yandan eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmalarla, başarılı okul müdürleri ve öğretmenlerinin okul çevre ve dolayısıyla okul aile ilişkilerine önem veren müdürler ve öğretmenler arasından çıktıkları görölmüştür. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin birçoğunda okul aile işbirliği planlı bir biçimde ele alınmaya ve bu konuda okul yöneticisi, öğretmenler ve velilere yönelik eğitimler düzenlenmeye başlanmıştır.

Yörükoğlu’na (1998) göre aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünölebilir. Çocuk, bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikler evde kazanılır. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumlar da evde öğrenilir.

İnam’a (1992) göre aile, doğal ve kültürel her türlü gerçeğin ilk öğrenildiği; gerçeğe açılan ilk kapı, dünya sahnesine çıkışta ilk dekor, oyuncuların tanındığı ilk güven, paylaşım, iletişim ve çevre ortamı; sevgiyi, hayal kırıklığını, gücü, güçsüzlüğü, bedenimizi, kendimizi, dilimizi tanıdığımız ilk kovanımız olarak tanımlanmaktadır. Kişilik oluşumunda aile etkisi oranının, diğer tüm etkenler içerisinde yaklaşık yüzde 50’lik değere sahip olması, ileriki yaşamda belirgin olacak davranışların ve alışkanlıkların oluşumunda ailelerin rolünü daha iyi göstermektedir. Çocuklarının kişisel ve bilişsel gelişiminde bu derece önemli bir rol oynayabilecek konumda olan ailelerin, çocukları ile sağlıklı bir iletişim kurabilmesi, onların başarılı bir öğrenci, sorumlu bir vatandaş ve çevresine karşı duyarlı bir insan olmasına katkıda bulunabilmesi için bebeklikten ve okul öncesi dönemden başlayarak çocuklarına iyi örnek olmaları gerekmektedir.

Smith (1980) ailelerin çoğunun çocuklarının öğrenme etkinliklerinde daha fazla etkili olmaya gönüllü olduğunu ve onlarla birlikte bu etkinliklerde daha fazla yer almak istediklerini belirtmektedir. Okul öncesi dönemde başlayan çocuk ve anne-baba arasındaki eğitime yönelik iletişim, ileriye yönelik oldukça önemli katkılar sunabilmektedir. Çocukların gelişiminde hissedebilecekleri aile desteğinin ve cesaretlendirmesinin önemi, uzun dönemli öğrenmeler için basamak niteliğindedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerine genellikle olumlu tepkiler veren öğretmenler ile genellikle olumsuz tepkiler veren iki grup öğretmen karşılaştırılmıştır. Her ne kadar bu iki grup öğretmende kendini iyi öğretmen olarak görür ve tekniklerini savunsalar da, ilk gruba giren öğretmenlerin öğrencilerin disiplin problemlerini daha kolay çözdükleri, öğrencilerin derslerde daha başarılı oldukları görülmüştür (Lawrence, 1988).

Baltaş'a (2001) göre öğrencilerin başarısını yükseltmek için okul-aile işbirliğinden önce, aileler ile çocukların işbirliği yapması gerekmektedir. Çocukların isteği olmadan veya onların karşı çıkmasına rağmen ailelerin çocuklarına yardımcı olması ve onların okul başarısına katkıda bulunması mümkün değildir.

2.1.11. Okul Başarısının Etkiliyen Faktörler

Okul başarısı öğrencinin bulunduğu okul, sınıf ve derse göre belirlenmiş sonuçlara ulaşmada göstermiş olduğu ilerlemedir. Ancak çağdaş anlamda başarı kavramının akademik başarı ile sınırlandırılmayacağı, bilgi ve beceri gibi bilişsel davranışlar kadar, ilgiler, kişilik özellikleri ve tutumlar gibi bilişsel olmayan davranışları da içerdiği görülmektedir.

Araştırmalar başarılı öğrencilerin başarısız öğrencilere göre başarıya dönük olumlu bir tutuma, iyi ilişkilere ve öğretmenlere yönelik pozitif bir imaja sahip olduklarını, kendilerine güven ve sorumluluk duygularının daha çok gelişmiş, duygusal açıdan daha olgun ve daha yüksek benlik algısına sahip öğrenciler olduklarını göstermektedir. Başarılı öğrenciler, genellikle kendi yeteneklerinden ilgi ve kapasitelerinden haberdardır. Başarısız öğrenciler ise kendilerini tam olarak değerlendiremezler; o nedenle de amaçlarını belirlemekte ve amaçlarına ulaşmak

için zamanlarını iyi kullanmakta sorun yaşırlar. Çocuğun ğrenmeye dönük tutumunu belirlemede ailenin tutumu ve değrleri son derece önemlidir. Ebeveynlerden birinin veya her ikisinin, okula ve öğrenmeye karşı olumsuz tutumu, çocuğunda okula karşı negatif duygular geliştirmesine yol açmaktadır. Başarılı ğrencilerin ebeveynlerinin çocuklarını, özel bir kişilik yapısına sahip olmaları, kendi kararlarını vermeleri ve bir yetişkin gibi davranmaları şeklinde yönlendirdikleri belirlenmiştir. Başarısız ğrencilerin ebeveynleri ise çocuklarını kişisel hakkını korumak ve varolan yeteneklerini geliştirmek üzere yönlendirmektedir. Başarılı ocukların annelerinin başarısız çocukların annelerinden daha fazla kontrol edici oldukları görölmektedir. Bu kontrol, gücün otoriter bir şekilde kullanılmasından çok kontrol şeklindeki otoritenin oluşmasıdır. Bu anneler daha sosyal, sınırlamadan kontrol edici, akıl yürütücü ve yerine göre ödüllendirici bir yapıya sahiptirler. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki aileler okulu, gelecekteki yaşama, mesleki olduğu kadar psikolojik ve sosyal olarak da hazırlanmanın bir yolu olarak görürler. ocuklarının okul aktiviteleriyle yakından ilgilenirler, onlarla öğrenmenin önemini tartışır ve okul başarılarından dolayı ödüllendirirler. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki aileler ise çocuklarını genellikle yasal zorunluluktan dolayı ve iyi para getiren bir meslek sahibi olmaları için okula kaydettirirler. Ne okul başarısızlıklarını onlarla tartışır ne de daha başarılı olmaları konusunda onlara yardımcı olabilirler. Anne babası boşanmış veya mutsuz bir evliliği sürdüren ailelerden gelen çocukların, mutlu bir evliliği olan ailelerin çocuklarına oranla daha düşük başarı gösterdikleri saptanmıştır. Aileleri tarafından yüksek düzeyde kabul gören ve desteklenen öğrenciler, kabul görmeyen, sürekli eleştirilen ve yeteri kadar desteklenmeyen öğrencilere oranla daha yüksek başarı motivasyonuna sahiptirler (Razon,1987).

2.1.12. Anne Baba ve Okul İşbirliği

Hollingsworth ve Hoover (1999), çocukları doğrudan ve dolaylı yollardan eğittikleri için, anne babayı çocuğun evdeki öğretmenleri olarak ele almakta ve okulda öğretmen tarafından kazandırılacak olumlu bir davranışın evde anne-baba tarafından kolaylıkla bozulabileceğini belirtmektedirler. Bu nedenle de günümüzün eğitimci ve öğretmenleri öğrencilerin evdeki öğretmenleri olarak velilerin önemini anlamış durumdadırlar.

Gordon'a (1993) göre anne-babaların, üzerinde durduğu en önemli konulardan biri, çocuklarının iyi bir eğitim alıp alamayacağıdır. Bu açıdan anne-babaların, çocuklarının eğitim yaşantılarını nasıl destekleyecekleri önem kazanmaktadır. Anne-babalar çocuklarının okul dışındaki öğretmenleri olabilirler ancak öğretmenlerin, anne-babaların çocuklarına okul dışında yaptıkları eğitim uygulamalarının doğruluğundan kaygı duydukları da unutulmamalıdır. O nedenle anne baba ve öğretmenler, çocuklara elverişli bir öğrenme ortamı yaratabilmek için ortak bir çaba göstermelidirler. Çocuğun evde oluşan ilk öğrenme deneyimleri, okuldaki öğrenme girişimlerine destek sağlayarak, öğretmenin sınıf içi uygulamalardaki başarı şansını yükseltir. Bu yüzden öğretmenlerin çocuğun aile ortamlarını iyi değerlendirmeleri ve onun daha iyi eğitimine olanak hazırlamak amacıyla aile sorumlularıyla iletişim kurmaları önemlidir (Burns, Roe ve Ross,1992).

2.1.13. Aileden Kaynaklanan Okul Başarısı

Anne babanın çocuğa yaklaşım tarzı okul başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Aile içi ilişkilerin dengeli ve düzenli olması, çocuk için iyi bir model oluşturmaları, disiplin anlayışları, ilgi ve alakaları çocuğun başarısını pekiştirecektir. Ailelerin çocuklarını yetiştirirken takındıkları tutumlar kişiliğini, hayata bakış tarzını, başarısını da etkiler. Katı bir disiplin anlayışının olduğu ailelerin çocukları, baskı altında yaşadıkları için kendilerini ifade etmede zorlanırlar. Bilindiği gibi kendine güven duygusu, cesaret gibi pek çok olumlu özellik baskı altında gelişemez. Bu öğrenciler derslerde bildikleri halde soruları cevaplayamama, sınavlarda fazla stresten gerçek performanslarını ortaya koyamama, anlatım ve ifadede zorlanma, derste yeterince aktif olamama, çekingenlik gibi davranışlar gösterebilirler. Bu tip

öğrenciler ailelerinin beklentilerini karşılayamamaktan veya eleştirilerinden çekindikleri için karne stresini yoğun olarak yaşar. Aile ise, çoğu iyi notlarla dolu, ancak bir dersi diğerlerine göre biraz düşük bir karnesi olsa bile çocuğu bundan dolayı baskı altında tutarak, tatilin keyfini çıkarmasına engel olur. Bu tutum karşısında çocukta “ne yaparsam yapayım ailemi memnun edemem” gibi bir anlayış gelişebilir. Buna karşılık gevşek bir tutum içinde fazlaca şımartılarak her isteği yerine getirilmiş çocuklar, okul ortamına, kurallara, ders çalışmanın gerekliliğine uyum sağlamakta zorlanır. Sorumluluk bilinci gelişmediğinden okul sorumluluğunu da üzerine almaz ve dersler sorun olmaya başlar. Bu tür çocuklar tembelliği alışkanlık haline getirir ve derslerindeki başarısızlıktan pek de rahatsız olmaz. Bu çocukların kendilerine ait hedefleri yoktur. Çocuğun ailede şımarıklıktan gelen baskın bir rolü olduğundan, zayıfı yani başarısız dersi olsa bile bunu dert etmez. Aynı sonuçlar ilgisiz ailelerde veya tutarsız tutum sergileyen aile ortamlarında da oluşabilir. Güven verici, destekleyici, sevgi, hoşgörü ve anlayışının hâkim olduğu aile ortamında çocuğun sorumluluk duygusu, kendine güveni gelişir. Çocuk ailesinin kendisine olan güveninin sevgisinin farkındadır, sorumluluklarını bilir, kendini her ortamda ifade eder. Böyle bir ortamda yetişen çocuk genellikle başarılı olur, ancak tersi bile olsa ailenin ilgisi, desteği ve olumlu yaklaşım tarzıyla başarısızlık çözümlenebilir.

Ailenin eğitim sürecindeki hataları, anne baba tutumundaki kararsızlık, anne ile babanın eğitim anlayışındaki farklılık da bazı hallerde başarıyı engelleyici nitelikte olabilmektedir. Çocuğu, ihtiyaç duyduğu sevgi, şefkat ve ilgiden yoksun bırakmak da çocuğa aşırı ilgi ve sevgi göstermek de eğitim hatası olarak değerlendirilebilir. Öte yandan çocuğu gerektiğinden fazla koruyarak güvensiz bir birey haline getirmek de, aşırı otorite ve baskı yoluyla eğitime de hatalı davranış modelleridir. Hele çocuğu tanımadan yetiştirmek, onun ilgi duyduğu ve yetenekli olduğu alanlar ile başarılı olamadığı alanları bilmemek, eğitim hatalarının belki de en büyüklerindendir. Özellikle son yıllarda çocuğundan olgunluk düzeyinin üstünde başarı beklemek, fen liseleri ve anadolu liselerine hazırlık döneminde çocuğa aşırı yüklenmek, kaldıramayacağı bir ders programı uygulamak, çocukta sürmenaj, bunalım gibi birtakım psikolojik bozukluklar yaratan eğitimsel hatalardır. Bunların yanı sıra anne - baba geçimsizliği, ev atmosferinin huzursuz olması, ailenin çocuk eğitiminde tarzı açısından anlaşılamaması, çocuğun temel ihtiyaçlarının ailede karşılanmaması da başarısızlığa yol açan hallerdir. Bu ve benzeri durumlarda yapılacak ilk iş okul başarısızlığının

temelinde yatan ailevi sorunu, gerektiğinde bir ruh doktoru veya eğitim uzmanının yardımıyla ortandan kaldırmaya çalışmak, çocuğu iyi tanımanın yollarını araştırmaktır (Tarhan, 2008).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmanın temel değişkenleri olan anne-baba tutumları, özsaygı ve akademik başarı konusunda geçmişte gerçekleştirilmiş Türkiye ve dünya literatüründe yer alan araştırma bulguları konularına göre bir sıra izlenerek özetlenmeye çalışılmıştır.

2.2.1. Anne Baba Tutumları ile İlgili Araştırmalar

Kabalı (1997) demokratik, ilgisiz ve otoriter olarak algılanan anne baba tutumlarının genç yetişkin çağdaki bireylerin kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada anne baba tutumlarını ölçen Anne Baba Tutum Ölçeği ile kendini gerçekleştirme düzeyini ölçen Kişisel Yönelim Envanteri uygulanmıştır. Sonuç olarak, içten ve şartsız bir sevgi, saygı ve anlayış ile karakterize edilen demokratik tutumun kendini gerçekleştirme düzeyini olumlu yönde etkilediği; buna karşılık içten sevgi yokluğu, anlayışsızlık ve sıkı bir disiplinle karakterize edilen otoriter tutumun kendini gerçekleştirme düzeyini engellediği gözlenmiştir. İlgisiz tutumun ise, bu iki tutumun ortasında kaldığı, sevgi yokluğunun kendini gerçekleştirme düzeyini olumsuz yönde etkilemesine karşılık sıkı kontrolün olmayışının bireyin kendini gerçekleştirme için biraz daha olanak sağladığı sonucuna varılmıştır.

Bekiroğlu (1996) araştırmasında, bağlanma tarzları ile aile ortamı, kaygı ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneklemi oluşturan 81 üniversite öğrencisi bağlanma tarzı açısından, güvenli ve güvensiz olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu iki grup arasında kaygı ve depresyon puanlarında anlamlı farklar olduğu gözlenmiştir.

Erkan (1994) lise öğrenimi görmekte olan 16 yaş ergenlerin çocukluk dönemlerine ilişkin olarak algıladıkları ana-baba tutumları ile uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Kadıköy İlçesindeki genel resmi liselerden seçilen toplam 712 öğrenciye, Hacettepe Kişilik Envanteri ve Algılanan Anne Baba Davranışları Envanteri uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre Algılanan Anne

Baba tutumlarının lise öğrenimi görmekte olan ergenlerin uyum düzeyleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Çocuğa ilgi ve şefkat göstermenin, amaçlarına ulaşmasında yardımcı olmanın, standartların belirgin olmasının ve çocuğa getirilen kısıtlamaları, ondan beklenen davranışları, davranışlarının getirdiği sonuçları, onunla neden sonuç ilişkisi içinde ikna edici bir şekilde tartışmaya dayanan tutarlı disiplinin ergenlerin uyumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Fiziksel ve duygusal cezalandırma, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma gibi disiplin yöntemlerine uygulamanın ve koruyuculuk davranışlarının artmasına bağlı olarak ergenlerin uyum düzeyinin düştüğü görülmüştür.

Güneysu (1982) anne-baba tutumları ile çocukların davranış problemlerini incelemek amacıyla ilköğretim 4. ve 5. sınıfta okuyan 229 öğrenci ile çalışmış ve bunun sonucunda, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların daha az öne çıktıkları, daha fazla cezalandırıldıkları ailede çocuk sayısı arttıkça çocuğa gösterilen sevginin azaldığı cezalandırmanın ise arttığı, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuğun anne sevgisini algılama düzeyinde azalma olduğu babanın eğitim düzeyi yükseldikçe algılanan baba sevgisinde artma olduğu bulmuştur. Bu çalışmada, annenin eğitim düzeyinin artması ile çocuğun algıladığı duygusal sıcaklık boyutu puanlarının arttığı bulgusu ve ayrıca annenin çalışıyor olmasının da duygusal sıcaklık boyutu puanlarını arttırması ve annenin çalışıyor olmasının bir eğitim göstergesi olduğu düşünülecek olursa Güneysu'nun (1982) çalışmasının beklenenin aksine bir bulgu ortaya koyduğu söylenebilir.

Çünkü bu konuda yapılmış pek çok çalışmada annenin çalışıyor olmasının çocuğa ayırdığı zamanı azaltacağı ve dolayısıyla çocukla yeterince ilgilenilemeyeceği belirtilmiş olmasına rağmen elde edilen bulgular bunun aksine annenin çalışıyor olmasının çocuk tarafından daha olumlu algılandığını göstermiştir. Bu durum, annenin çocuğuna ayırdığı zaman diliminin kısıtlı olduğunun farkında olmasının çocuğuyla geçirdiği zamanın niteliğini olumlu yönde arttırdığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu konuda bir başka çalışma Şakir (1987) tarafından gerçekleştirilmiştir.14 -18 yaş arasındaki 66 öğrenci üzerinde sosyal uyum ile anne baba tutumlarının incelediği bu çalışmada, anne-babaların sevecen, hoş görülü ve kabul edici olarak algılanmalarının sosyal uyumu olumlu yönde; soğuk sınırlayıcı, katı ve reddedici olarak algılanmalarının ise olumsuz yönde etkileyebileceği saptanmıştır. Bu

çalışmada ayrıca reddedici ve aşırı koruyucu algılanan anne baba tutumlarının çocuğun atılganlık puanlarını düşürdüğü, duygusal sıcaklık puanının artmasının ise atılganlığı arttırdığı belirlenmiştir.

Long (1986) tarafından yapılan bir araştırmada, aile yapısının ve anne babanın anlaşmazlığının üniversite birinci sınıf kız öğrencilerin özsaygı düzeyleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ebeveynlerin mutluluğuyla gençlerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularına göre ebeveynleri mutsuz bir biçimde bir arada olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin, ebeveynleri mutlu olarak bir arada olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı derecede düşük olduğu, ebeveynleri ayrılmış olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin ise diğer iki grubun arasında yer aldığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına bakılacak olursa anne ve babanın ilişki biçiminin gençlerin özsaygı düzeylerini belirleyen temel değişkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Demiriz ve Öğretir (2007) yaptıkları araştırmada alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmada alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları görülmektedir. Annelerin demokratik tutumunun alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olmalarından etkilenmediği belirlenmiştir. Ailenin sosyo-ekonomik ve kültür düzeyi, çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde etkili olan bir etmendir. Yüksek sosyo-ekonomik ve kültür düzeyinde olan aileler, çocuklarına daha çok bağımsızlık tanımakta, daha az kısıtlayıcı ve koruyucu davranmakta, demokratik tutumla çocuklarını yetiştirmektedir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki aileler, eğitim ve meslek edinme konusunda çocuklarından yüksek beklenti içine girmekte ve bu beklentiler de ergenlik döneminde kaygı yaratmaktadır. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki aileler ise, genellikle çocuklarına katı disiplin ve baskı uygulamakta, fiziksel ceza, alay etme, küçümseme, azarlama, bağırma gibi davranışlarla çocuklarını yetiştirmektedir (Alisınanoglu 1995).

Çocukların cinsiyeti, anne baba tutumlarının farklı olmasında etkili olabilmektedir. Kültürel etmenlerin etkisiyle anne babalar kız ve erkek çocuklarına farklı davranabilmektedir. Erkek çocuklar, aşırı hoşgörülü ve demokratik tutumla

yetiştirilirken, kız çocuklara, baskıcı ve otoriter tutum uygulanabilmektedir (Yıldız-Bıçakçı 2004).

Baldwin (1995) otoriter davranışlar sergileyen anne - babaların çocukları ile demokratik tutuma sahip anne babaların çocuklarını incelemiştir. Araştırma sonucunda demokratik tutumun egemen olduğu aile ortamında yetişen çocukların olumlu kişilik özelliklerine sahip olduğu, otoriter tutumun egemen olduğu ailelerde yetişen çocukların çok kararsız bir ruh hali içinde oldukları, yeni fikirler üretemedikleri, yetenekleri nin olmadığı, daha fazla korku ve endişe içinde oldukları saptanmıştır

2.2.2. Özsaygı ile ilgili Araştırmalar

Ergenlerde benlik saygısı, değişik örneklem grupları ve farklı değişkenler açısından birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir.

Çuhadaroğlu'nun (1986) "Adolesanlarda Özsaygı" adlı araştırması, 15-18 yaş grubundaki 20 psikotik 20 nörotik ve 20 kontrol grubu olmak üzere toplam 60 kişilik bir denek üzerinde yapılmıştır. Bulgular ışığında sonuçta: Benlik saygısının her iki hasta grubunda da kontrol grubuna göre düşük olduğu, kızlardaki benlik saygısındaki azlığın daha belirgin olduğu ve psikotiklerde daha fazla olmak üzere hastalık belirtileri gösteren adolesanlarda özsaygı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psiko-somatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılma derecesi, ana baba ilgisi, babayla ilişki, ve psişik izolasyon ile ilişkileri, sosyo-demografik faktörlere göre gösterdiği değişkenlikler gibi özelliklerle daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma gruplarında ana baba ilgisi çok olarak bulunmuş, ancak bu özelliğin benlik saygısıyla önemli bir ilişki göstermediği saptanmıştır. Ayrıca babayla ilişki de özsaygıyı etkilemektedir.

Sever ve arkadaşları (1993), yaptıkları araştırmada, özsaygısı yüksek olan öğrencilerin ruhsal yönden daha az risk altında olduklarını ve kendine güven duygularının daha iyi geliştiğini bulmuştur. Nitekim özsaygı yüksek bireyler daha yaratıcı, başarılı ve sağlıklı, kendine güvenen, atılgan, fikirlerini kolayca ifade eden, sosyal yönden uyumlu kişiler olarak görülmektedir (Yörükoğlu 1998; Brown ve Mann, 1991).

Dinç (1992) cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin özsaygı algı düzeylerinin özsaygı düzeylerine etkisini incelemiştir. 350 lise son sınıf öğrencisiyle yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, genel psikolojik, sosyal, ailesel ve uyumsal özsaygı algı düzeyleri yüksek olan öğrencilerin özsaygıları da yüksek, düşük olanların da düşük bulunmuştur.

Dukes ve Martinez (1994) ergenlerde özsaygının ırk ve cinsiyet değişkenlerine göre incelemişler ve sonuçlar incelediğinde siyah ve beyaz ırka ait ergenlerin özsaygı düzeyleri yüksek çıkarken, Asya ve yerli Amerikan kız ergenlerin ise özsaygısı düzeyleri düşük olarak bulunmuştur.

Özoğul (1988) tarafından yapılan çalışmada, annenin çalışma durumunun ve bazı bireysel niteliklerin (annenin eğitim düzeyi, çocuğun doğum sırası, cinsiyeti) çocuğun özsaygısı üzerindeki etkisi ilköğretim dört ve beşinci sınıfa devam eden 120 öğrenci üzerinde incelenmiştir. Coopersmith Özsaygı Ölçeğini kullandığı araştırma sonuçlarına göre, çalışan ve çalışmayan annelerin çocuklarının özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Cinsiyet açısından erkek çocukların, kız çocuklarına oranla özsaygıları daha yüksek bulunmuştur. Çocuğun doğum sırasının, çocuğun özsaygı düzeylerine bir etkisi olmadığı belirlenirken, eğitim düzeyi düşük ve yüksek annelerin çocuklarının özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Satılmış (1988) on dört - on sekiz yaş grubunda bulunan yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında yaşayan ergenlere Rosenberg Özsaygı Envanteri'ni uygulamış ve araştırma sonucunda; özsaygının ailesi olan çocuklar lehine anlamlı farklılık gösterdiğini, depresif duygulanımın yetiştirme yurdunda yaşayan grupta ailesi yanında yaşayan gruba oranla daha yüksek olduğunu, psikosomatik belirtilerin erkeklere oranla kızlarda daha yüksek olduğunu, özsaygının depresif duygulanım, psikosomatik belirtiler ve insanlara güvenme gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu saptamıştır.

Çrowe (1980) kız ve erkek ergenlerin ana baba tutumlarıyla ilişkisini incelemiş ve anne-baba destekleyici ebeveyn tutumunun özsaygısı üzerinde olumlu etkisi olduğu yönünden bir sonuca ulaşmıştır.

Milevsky ve arkadaşları (2006), 9. ve 11. sınıflara devam eden 272 ergenle, anneye özgü ve babaya özgü aile tutumlarının özsaygı, depresyon ve hayattan tatmin olma ile ilişkilendirilmesini inceledikleri araştırmalarında, izin verici olan anneye kıyasla açıklayıcı-otoriter anne tutumu altında yetişen ergenlerde özsaygı ve hayattan tatmin olma durumu daha yüksek seviyelerde çıkmıştır. Depresyon durumunun ise çok daha az oranda seyrettiği belirlenmiştir. Bir başka deyişle bu üç alanda açıklayıcı-otoriter anne tutumunun izin verici anne tutumuna göre ergen gelişiminde belirgin biçimde avantaj sağladığı bulunmuştur. Babaya özgü tutumların ise çocuğun psikolojik gelişiminde etkisi olmakla birlikte bunun anneye özgü tutumlar kadar belirgin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Chubb, Fertman, Ross, (1997), yaptıkları çalışmada özsaygı ve denetim odağının lise yıllarında değişip değişmeyeceğini ve bu değişkenlerde cinsiyet farkının olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmaya 1989 yılında 9'uncu sınıfa devam eden 174 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre 4 yıl boyunca özsaygıları ve denetimleri ölçülmüş, sonuçta kız öğrenciler için düşük benlik saygısı puanının denetim odağında anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur.

Mc Carthy ve Hoge (1982) ergenlerde özsaygısı üzerinde yaş etkilerini belirlemek üzeri yaklaşık 2000 kişilik bir örneklem üzerinde yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin yaşları ilerledikçe özsaygıların da arttığını bulmuşlardır.

Pope, Mc Hale ve Craighead (1988) çocukların ve ergenlerin özsaygılarını geliştirmeye dönük yapılandırılmış bir program geliştirmişlerdir. Programda çocuklara sosyal problem çözme, kendini tanıma, kendini kontrol etme, standart oluşturma, iletişim becerileri, vücut algısı gibi konularda çeşitli beceriler öğretilerek benlik saygıları geliştirmek istenmektedir. Yapılan çalışmalardan sonra özsaygılarının arttığı gözlemlenmiştir.

O'brein ve arkadaşları (1997), yaptıkları araştırmada, agresif aile çatışmasının çocuklarda düşük özsaygısının yordayıcı bir değişken olduğunu bulmuşlardır. Çocuklarına sıcak davranan ve ilgi gösteren ebeveynlerin çocukları yüksek özsaygısına sahip olarak bulmuşlardır.

Peterson ve Arkadaşları (1995)'nin 13-19 yaşları arasındaki 493 kişilik bir ergen grubu ile yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin özsaygılarının aileleri ve arkadaşlarından gördükleri yakınlık ve sosyaldestekten çok, onların ailelerine ve

arkadaşlarına yönelik duygularının niteliği ile yakından ve güçlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Can (1990) Lise öğrencilerinin benlik tasarım düzeylerini etkileyen etmenleri incelediği araştırmasını 1094 lise ikinci sınıf öğrencisi üzerinde yapmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin yaşları yükseldikçe, benlik tasarım düzeylerinde anlamlı ölçüde düşmeler olduğunu belirlemiştir. Elde ettiği bulgular sonucunda, cinsiyete göre öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri arasında fark bulunmadığını, sosyo-ekonomik ve kültürel düzey açısından üst düzeyde olan ailelerin çocuklarının benlik tasarım düzeylerinin, alt düzeydeki ailelerin çocuklarındakinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

İkizoğlu (1993) demokratik ve otoriter anne baba tutumlarının lise son sınıf öğrencilerinin özsaygısı üzerine etkisi konulu araştırmasında 341 lise son sınıf öğrencisine Anne Baba Tutum Ölçeği'ni ve Özsaygı Envanteri uygulamış ve araştırma sonucunda ortalama özsaygı puanı 65 olarak bulmuştur. Annelerini “demokratik” ve “otoriter” olarak algılayan çocukların benlik saygısı arasında bir fark çıkmamıştır. Babalarını “demokratik” ve “otoriter” olarak algılayan çocuklar arasında da bir fark çıkmamıştır. Sonuç olarak anne babanın “demokratik ve “otoriter” tutumunun öğrencilerin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı ortaya konulmuştur.

Erbil (2006) ergenlerin benlik saygısına aile tutumlarının etkisini inceledikleri araştırmalarında anne baba eğitim seviyesinin yükselmesiyle sosyo-ekonomik düzeyde yükselme olduğunu bu durumun ergenlerin benlik saygılarını olumlu etkilediğini, benlik saygısının da ergenlerin sosyal ilişkilerinde başarılı olmalarını sağladığını vurgulamışlardır.

2.2.3. Akademik Başarı ve İlgili Araştırmalar

Balcı' ya göre (1988) 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'da yoğun olarak tartışılan etkili okul anlayışının temelinde, tüm öğrencilerin öğrenebileceği, tüm öğretmenlerin de öğretebileceği varsayımı yatmaktadır. Ancak etkili okuldaki öğretimin veli, yönetici, öğretmen vs. tüm ilgililerin koordineli ve etkili çabalarının ortak ürünü olduğu ileri sürülmektedir. Veli katılımı, öğrencilerin akademik başarısını gerçekleştirebilmek için okuldaki öğrenimi tamamlayıcı ve destekleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Wyatt (1996) okul etkililik araştırmalarına dayanarak öğrencilerin öğrenmelerinde okulların donanımsal özelliklerinden çok öğretmenlerin belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Fletcher (1997) ise öğrencilerin okul başarılarının arttırılması ve öğrencilerin daha etkin hale gelebilmeleri için öğrencilerle yetişkinlerin birlikte hareket etmesinin; öğretim, planlama ve okul geliştirme etkinliklerinde işbirliği yapmasının önemine değinmektedir.

Anne babanın demokratik tutumu, duygusal desteği ve karşılıklı iletişimi çocukların ve ergenlerin toplumsal, bireysel ihtiyaçları ve sorumlulukları dengeleyen araçsal yeterlilik (instrumental competence) geliştirmesinde yardım etmektedir. Araçsal yeterliliğin belirleyicileri sorumluluk alabilme, arkadaşları ve yetişkinlerle iletişim kurabilme, sosyal olgunluk ve akademik başarıdır. Anne-baba-çocuk ilişkisi ile çocuğun okuldaki başarısı arasında olumlu ilişki olduğunu gösteren bir çok araştırma bulgusu vardır (Amato, 1989; Steinberg ve ark., 1989).

Marion ve Aleksander (1997) çalışmalarında özsaygısı yüksek olan ergenlerin pozitif heyecansal düzeyleri ve kendilerini etme düzeylerinin de yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bunun sonucu olarak sınıf içerisindeki akademik başarıları ve akran ilişkileri daha başarılıdır.

Slee (1995) araştırmasında öğrencilerin okul başarısı, ebeveynleri tarafından kabul görme oranına bağlı olarak etkilenmektedir. Başka bir deyişle olumlu geri iletiler alan ve genel olarak hayata bakış açıları olumlu olan çocuklar daha yüksek notlar almaktadırlar. Kısaca okul başarısı kendilik değerine ve okuldan alınan kişisel tatmine bağlanabilir. Başarı ve başarısızlık hem alınan notlar anlamında hem de arkadaşlık ilişkileri anlamında kullanılmıştır.

Yalım (2001) çalışmasında, ergenlik çağındaki kız ve erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile hem akademik başarı düzeyleri hem de aile içi iletişim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneklem yaşları 18-20 arasında değişen 90 (41 kız, 49 erkek) öğrenciden oluşmuştur. Öğrenciler Coopersmith Benlik Saygısı Envanterini (Coopersmith Self-Esteem Inventory) ve anne baba ile iletişimi gösteren bir envanterden (Kasatura. 1991) 20 soru seçmek suretiyle cevaplamışlardır. Gruplar arasında akademik başarı düzeyleri ve aile içi iletişim düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir fark olup olmadığı t testi ile sınanmıştır. Bulgular özsaygısı yüksek olan kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin olumlu yönde olduğunu,

özsaygısı düşük olan kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin olumsuz yönde olduğunu ortaya koymuştur. Özsaygısı akademik başarıya etkisinde cinsiyetin anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Özsaygısı düşük kız ve erkek öğrencilerin ana-baba ile iletişim düzeylerinin düşük olduğunu, özsaygısı yüksek olan kız ve erkek öğrencilerin ana-baba ile iletişim düzeylerinin yüksek olduğu ortaya konmuştur. Akademik başarı ve aile içi iletişim puanının toplamından oluşan ve hayatta başarıyı en iyi yansıttığını düşündüğümüz genel puan ise benlik saygısı az olan kız ve erkek öğrencilerde düşük, özsaygısı yüksek olan öğrencilerde ise yüksek bulunmuştur.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, çalışma grubunun özelliklerine, veri toplama araç ve yöntemlerine, verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, tarama modellerinden ilişkisel tarama modelidir. Karasar (2002) ilişkisel tarama modellerini, iki ya da daha çok değişkenin aralarındaki ilişkinin belirlenmek üzere incelendiği modeller olarak tanımlamaktadır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2011–2012 eğitim-öğretim yılında Ankara’da bulunan biri alt, diğeri üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden iki ayrı lisenin öğrencileri oluşturmuştur. Alt sosyo ekonomik düzeyi temsil eden öğrenciler Mamak ilçesinde bulunan ve genel akademik eğitim yapan bir liseye devam eden 200 öğrenci, (100 kız ve 100 erkek) iken, Ankara’da bulunan bir Üniversitenin Vakıf Okulua (özel okul) devam eden 100 öğrenci, (50 kız ve 50 erkek) üst sosyo ekonomik düzeyi temsilen araştırmaya dahil edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemleri

Araştırmada öğrencilere ilişkin demografik bilgileri elde etmek için Kişisel Bilgi Formu, algılanan anne baba tutumunu belirlemek için Anne Babalık Stilleri Ölçeği, (Maccoby ve Martin’in 1983), öğrencilerin özsaygı düzeylerini belirlemek için Coopersmith Özsaygı Ölçeği, öğrencilerin akademik başarı düzeylerini belirlemek için ise öğrencilerin yıl sonu not ortalamaları kullanılmıştır. Aşağıda bu araçlar hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilecektir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada ailelerin demografik özelliklerini belirlemek için, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu formda katılımcıların cinsiyeti, anne ve babanın öğrenim durumu ve ailenin gelir durumu gibi bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

3.3.2. Anne Baba Stilleri Ölçeği

Öğrencilere uygulanan Anne Baba Stilleri Ölçeği (ABSÖ), Maccoby ve Martin'in (1983) önerdiği boyutlar ile Lamborn ve arkadaşlarının (1991) çalışmaları örnek alınarak Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğe bu araştırmacılar tarafından yeni maddeler eklenerek son biçimi verilmiştir. Kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarını ölçtüğü varsayılan toplam 34'er maddeden oluşan anne ve baba alt ölçekleri varimax dönüşümlü ana bileşenler analizine tabi tutulmuştur. Bu analizler, önce anne formu için özdeğeri 1 'in üzerinde olan ve toplam varyansın 0,67'sini açıklayan 8 faktörle, baba formu için ise 0,41'ini açıklayan 7 faktörle sonuçlanmıştır. Ayrıntılı analizler, gerçekte özdeğeri 1 'in üzerinde iki faktör olduğunu göstermiştir. İki faktörlü ve varimax dönüşümlü çözümün sınıandığı ana bileşenler analizi sonucunda, kabul / ilgi ve sıkı denetim / kontrol olmak üzere iki boyutu yansıtan ifadeleri içeren faktörler elde edilmiştir. Bu faktörlerin açıkladıkları toplam varyans anne formu için 0,41, baba formu için 0,43'tür. Maddeler için 0,30 faktör yükünün kesim noktası olarak kabul edildiği bu analiz sonucunda, anne formunda, iki maddenin her iki faktöre de girmediği saptanmış; kabul / ilgi boyutunu yansıtan ve 18 maddeden oluşan birinci faktörün açıkladığı varyansın 0,27 özdeğerinin ise 9.19 olduğu bulunmuştur. Baba formundaki kabul / ilgi boyutunu yansıtan birinci faktör ise 19 maddeden oluşmuş, açıkladığı varyans 0,29 özdeğeri de 9.82 olarak gözlenmiştir. Hem anne, hem de baba formunda sıkı denetim / kontrol boyutunu yansıtan ikinci faktörlerin açıkladıktan varyans ve özdeğerler anne formu için sırasıyla 14 ve 4.7, baba formu için ise 14 ve 4.9'dur. Bu faktörler, yine 0,30 faktör yükü kriter olarak alındığında, anne formunda 14, baba formunda 15 madde içermişlerdir. Anne formunda 0,30'un üzerinde ve birbirine yakın faktör yüküyle her iki faktör altında da yer aldığı saptanan 4 madde çıkarılıp, faktör yükü 0,30'un üzerinde olan kabul / ilgi boyutundaki 16, sıkı denetim / kontrol boyutundaki 12 madde

üzerinde güvenirlik analizi yapılmıştır. Her iki boyutta da madde-toplam korelasyonu en yüksek 11'er madde seçilmiştir. Böylece oluşturulan ölçeklerde alfa katsayıları, kabul / ilgi ve sıkı denetim / kontrol boyutları için anne formunda sırasıyla 0,86 ve 0,88 baba formunda 0,88 ve 0,87 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ölçeğin 22 maddeden oluşan kısaltılmış formu kullanılmıştır. Ölçeğin tek rakamlı maddeleri ölçeğin kabul/ilgi/sevgi boyutunu, çift rakamlı maddeleri ise sıkı denetim/kontrol boyutunu ölçmektedir.

3.3.3. Coopersmith Özsaygı Envanteri (Coopersmith Self-Esteem Inventory)

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan özsaygı düzeyini ölçmek amacıyla “Coopersmith Özsaygısı Envanteri” kullanılmıştır. Araştırmada bu ölçeğin kullanılmasının nedenleri şöyle sıralanabilir.

1. Ölçeğin, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile ilgili ülkemizde yapılan bazı çalışmalardan olumlu sonuçların alınması (Turan ve Tufan, 1987).
2. Ölçeğin Lise öğrencilerini de kapsayan bir örneklem grubu üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapılmış olması (Yalın, 2001).
3. Ölçekten elde edilen puanların kolay puanlanabilir olması.

Bu envanter, kişinin çeşitli alanlarda kendisi hakkındaki tutumunu değerlendirmede kullanılan bir ölçme aracıdır. Coopersmith, bu envanter için geçerli olan özsaygı kavramını kişinin kendisi hakkında ve sürekliliği olan değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu değerlendirme, kişinin kendisinde onayladığı ya da onaylamadığı bazı özellikleriyle ilgilidir. Nelerin üstesinden gelebileceği, neleri başaracağı, nelere önem verdiği ve bunların önem derecesi gibi hususlardaki tutumunu ortaya koyar.

Başlangıçta Coopersmith (1967) tarafından çocuklara uygulamak üzere 58 madde halinde hazırlanan Özsaygı Envanteri daha sonra çeşitli yaş gruplarına uygulanabilecek biçimde geliştirilmiştir. Coopersmith Özsaygı Ölçeği kısa ve uzun olmak üzere iki formu bulunmaktadır. Bu araştırmada uzun form kullanılmıştır. Maddelerin 50'si özsaygı ifadesi, 8'i yalan skalasını oluşturmaktadır. *Yalan maddeler*, öğrencilerin savunmacı tutumunu ölçmek içindir. Özsaygı sorularından özsaygıyı ifade eden toplam bir puan elde edilmekte; genel özsaygı, sosyal özsaygı, ev-aile

özsaygısı ve okul-akademik özsaygı alt boyutları için de ayrı ayrı puan hesaplanabilmektedir. Ölçeğin formatı, öğrencilerin her bir maddeyi okumalarını ve bu maddelerde belirtilen ifadeleri değerlendirmelerini gerektirmektedir. Ölçek maddeleri genellikle onların hissettiklerini tanımlıyor veya onlara çoğunlukla uygun geliyorsa, cevap kağıdında ilgili sorunun karşısındaki evet sütununa bir çarpı işareti (x), bu ifadeler eğer onların genellikle hissettiklerinizi tanımlamıyor ve onlara çoğunlukla uygun gelmiyorsa bu durumda hayır sütununa bir çarpı işareti (x) koymaları beklenmektedir.

Yüksek özsaygısının göstergesi kabul edilen cevaplara iki puan verilmekte, yanlış cevaplara puan verilmemektedir. Örneğin, “sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana oldukça güç gelir” maddesine “hayır” cevabı veren bir kişi iki puan alırken “evet” diyen bireye puan verilmemektedir. Ölçekte bulunan toplam 58 maddeden 8 tane olan “yalan maddeler” çıkarıldığında geriye 50 madde kalmaktadır, dolayısıyla envanterin tamamından alınabilecek maksimum özsaygı puanı 100 olmaktadır. Envanterde bulunan ve yalan maddeler olarak adlandırılan toplam 8 madde özsaygı ölçmek amacıyla değil de bireylerin savunucu tutumlarını ölçmek amacıyla envantere konulduklarından bu maddelerden alınan puanlar bireylerin özsaygısı puanlarına eklenmemektedir (Pişkin, 1996).

Coopersmith Özsaygı Ölçeğinin Alt Ölçekleri ve Madde Numaraları

ÖLÇEKLER	SORU MADDELERİ	ALINABİLECEK MAKSİMUM
Genel Özsaygı	1, 3, 4, 7, 10, 12, 13, 15, 18, 19, 24, 25, 27, 30, 31, 34, 35, 38, 39, 43, 47, 48, 51, 55, 56, 57	26
Sosyal Özsaygı	5, 8, 14, 21, 28, 40, 49, 52	8
Ev-Aile Özsaygısı	6, 9, 11, 16, 20, 22, 29, 44	8
Akademik özsaygı	2, 17, 23, 33, 37, 42, 46, 54	8
Yalan Maddeler	26, 32, 36, 41, 45, 50, 53, 58	8
Kısa Form	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25	25

Ölçekten alınabilecek puanlar 0-100 arasında değişmektedir. Dolayısıyla bir kişinin özsaygı puanı maksimum 100 olabilir. Boş bırakılan maddelere ya da her iki

seçeneğin de işaretlenmesi halinde bu maddelere puan verilmez. Puanların yüksekliği özsaygının yüksekliği, puanların düşüklüğü ise özsaygı düzeyinin düşüklüğü anlamına gelir (Pişkin, 1997). Cümleler kişinin aile ilişkileri, hayata bakış açısı, ailenin ve sosyal çevrenin kendini değerlendirme algısı ile ilgili ifadeleri içermektedir.

Taylor ve Reitz (1987) Coopersmith Özsaygısı Ölçeği ilk şeklini kullanarak $r = 0,90$ güvenirlik katsayısını saptamışlardır. Coopersmith (1959) aracın test-tekrar-test güvenirlik katsayısını 0,88 (5 hafta arayla) ve 0,70 (3 yıl arayla) bulmuştur. Yine Coopersmith (1967) aracın Kuder Richardson güvenirlik katsayısını kızlar için 0,91 ve erkekler için 0,80 olarak bulmuştur.

Johnson ve arkadaşları (1983) tarafından aracın yapı geçerliğini saptamak amacıyla yapılan bir çalışmada Coopersmith Özsaygı Ölçeği, Piers-Harris'in çocuklar için özsaygı Ölçeği (Piers, 1969; Piers ve Harris, 1964) ve Crandall, Crandall ve Katkowsky (1965) tarafından geliştirilen çocuklar için Sosyal İstenirlik Ölçeği'ni beşinci sınıfta okumakta olan 55 erkek ve 50 kız öğrenci üzerinde uygulamışlardır. Bu araştırmada her öğrencinin benlik kavramı aynı zamanda öğretmenlerinin bakış açılarıyla da değerlendirilmiştir. Bu amaçla Coopersmith ve Gilbert (1982) tarafından geliştirilen Coopersmith Davranışsal Akademik Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nin ölçüt (convergent) geçerliğinin ve diskriminat geçerliğini yeterli düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ölçeğin farklı akademik başarı yönünden duyarlılığı da ($\alpha = 0,86$) söz konusudur. Bu bulgular Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nin güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu göstermektedir (Sunar, 2001).

Crandall (1965) tarafından, Rosenberg Özsaygı Ölçeği ile Coopersmith Özsaygısı ölçeği birlikte 300 üniversite öğrencisine aynı anda uygulanmış ve ölçeğin diğer ölçme araçlarıyla sırasıyla 0,59 ve 0,60 ($p < .05$) düzeyinde korelasyon göstrediği saptanmıştır. yrica, Ilber ve Tippet de Coopersmith Özsaygı Ölçeği ile Rosenberg Özsaygısı Envanteri arasındaki korelasyon katsayısının $r = 0,59$, ($p < .05$) olarak hesaplamıştır. Bu katsayılar ölçeğin benzer ölçekler geçerliliği katsayısı olarak yeterli kabul edilebilir (Turan ve Tufan, 1987).

Coopersmith Özsaygısı Envanteri Türkçe'ye ilk kez Turan ve Tufan (1987) tarafından çevrilmiş ve geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğ, Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanlarınca gözden geçirilmiş ve Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrencilerine uygulanarak gereken düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir.

Ölçeğin geçerlik çalışması için Tufan tarafından Nisan 1987 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulu 1.,2.,3.,4. Sınıf öğrencilerinden 200 kişilik bir gruba Coopersmith Özsaygı Ölçeği ile Rosenberg Özsaygı ölçeği birlikte uygulanarak iki ölçme aracı arasındaki korelasyona bakılmıştır. Bu grubun 32'si kız, 68'i erkek öğrencilerden oluşmakta olup grubun yaş ortalamaları 20,28 olarak hesaplanmıştır. İki ayrı özsaygı ölçeği ile elde edilen puanlar arasındaki anlamlı korelasyonun 0,62, ($p < .05$) olduğu görülmüştür.

Ölçeğin güvenirliğini belirlemek üzere Turan (1987) tarafından Ankara Onkoloji Hastanesinde yatan 30 kanserli hastaya 15 gün arayla uygulanmıştır. Bu hastaların 17'si kadın 13'ü erkek olup hastaların yaş ortalamaları 45,43 dır. Test- yeniden test sonunda elde edilen güvenirlik katsayısı 0,65 olarak hesaplanmıştır ve bu anlamlı bir değerdir ($p < .05$) (Akt. Turan ve Tufan, 1987). Gürçay (1989) aracı ilkökul 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerine (23 erkek ve 28 kız) iki hafta arayla uygulamış ve $r = 0,70$, ($p < .05$) güvenirlik katsayısını bulmuştur. Aynı yazar daha sonra 9-11 yaş arası 583 ilkökul öğrencisiyle yaptığı çalışmada aracın KR-21 güvenirlik katsayısını $r = 0,83$ ($p < .05$) olarak belirlemiştir. Bu değer ölçeğin oldukça homojen ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Turan ve Tufan (1987) Coopersmith Özsaygı Envanteri Türkçeye uyarlanmış şekli ile geçerli bir Özsaygı Ölçeği olduğu ve bu konu ile ilgili ölçümlerde kullanılabileceğini ortaya koymuşlardır. Nitekim sonradan Coopersmith Özsaygısı Envanteri bu şekliyle Tufan (1989), İkizoğlu (1983), Bilgin (2001), Ekren (2001), Yalın (2001) ve Sır (1987) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılmıştır.

Bu araştırma kapsamında da ölçeğin geçerliği incelenmiştir. Bunun için Rosenberg Özsaygı Ölçeği ile Coopersmith Özsaygı Ölçeği, 100 kişilik Lise I ve II. Sınıf öğrenci grubuna aynı anda uygulanmıştır. Bu iki ölçek arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = 0.45$, $p < .01$). Ölçeğin güvenirliği için ise Coopersmith Özsaygı Ölçeğinin 100 kişilik Lise I ve II. Sınıf öğrenci grubuna

uygulanarak, Kuder Richardson 21 güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır ($r = 0,74$, $p < .05$). Bu değer anlamlıdır.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin çözülmesi bilgisayarda, istatistik paket programlarından SPSS'in (Statistical Packet For Social Science) 17 sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Lise öğrencilerin anne baba tutumlarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır.

Kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır.

Öğrencilerin akademik başarı, özsaygı ve anne baba stilleri ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne baba eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı ölçeğinden aldıkları puanların ekonomik düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi yapılmıştır ve ANOVA analizleri sonucu bulunan anlamlı farklılıkların hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlamasında $p < .05$ anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne baba stillerine ilişkin algılarının akademik başarıyı yordama gücünü belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi yapılmıştır. İlk başta değişkenler arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelenmelidir.

BÖLÜM V

4. BULGULAR

Bu bölümde uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular araştırma amaçlarının sırasına göre verilmiştir.

4.1. Değişkenlere ilişkin Frekans Dağılımı ve Betimsel İstatistikler

Tablo.1. Katılımcıların annelerine ilişkin eğitim düzeyi dağılımı

ANNE EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
İLKOKUL	102	37,0
ORTA VE LİSE	99	33,0
LİSANS	56	18,7
LİSANSÜSTÜ	34	11,3
TOPLAM	300	100,0

Katılımcıların annelerinin % 37'si ilkokul, % 33'ü ise orta ve lise okul mezunudur. Buna göre, annelerin yaklaşık % 70'inin yüksek eğitime sahip olmadıkları düşünülmektedir.

Tablo.2. Katılımcıların babalarına ilişkin eğitim düzeyi dağılımı

BABA EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
İLKOKUL	92	30,7
ORTA VE LİSE	110	36,7
LİSANS	57	19,0
LİSANSÜSTÜ	41	13,7
TOPLAM	300	100,0

Katılımcıların babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde, durumun anne eğitim düzeyiyle benzeştiği anlaşılmaktadır.

Tablo.3. Katılımcıların Algıladıkları Ekonomik Düzeye Göre Dağılımları

EKONOMİK DÜZEY	N	%
YÜKSEK	67	22,3
ORTA	219	73,0
ALT	14	4,7

Tablo.3. de izlenebileceği gibi, öğrencilerin % 73'ü kendisini orta düzey ekonomik grupta algılamaktadır.

Tablo.4. Katılımcıların Eğitim Aldıkları Okula Göre Dağılımı

OKUL TÜRÜ	N	%
DEVLET	200	66,7
ÖZEL	100	33,3
TOPLAM	300	100,0

4.2. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Karşılaştırılması

Lise öğrencilerin anne baba tutumlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Anne ve Baba Stilleri Ölçeğinden Aldıkları Puanların Alt ve Üst SED'e Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t-testi Tablosu

	Okullar				T testi	
	Alt.SED		Üst.SED			
	Ort	SS	Ort	ss	t	P
Anne-Kabul	33.98	5.27	33.23	4.28	1.233	.218
Anne-Red	45.92	5.79	44.22	6.10	2.354	.019
Baba-Red	42.51	6.27	40.92	6.62	2.026	.044
Baba-Kabul	30.76	5.49	30.15	5.91	.877	.381

Tablo 5'te yer alan sonuçlar incelendiğinde, alt sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin anne-red (denetim) puan ortalamalarının 45.92, baba-red (denetim) puan ortalamalarının 42.51; buna karşın üst sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin anne-red (denetim) puan ortalamalarının 44.22, baba-red (denetim) puan ortalamalarının ise 40.92 olduğu görülmektedir. Bulgular ayrıca alt sosyo ekonomik düzeye ait öğrencilerin anne-kabul puanlarının ortalamasının 33.98, baba-kabul puanlarının ortalamasının 30.76 olduğunu; üst sosyo ekonomik düzeye ait öğrencilerin anne-kabul puanının ortalamasının 33.23, baba-kabul puanlarının ortalamasının ise 30.15 olduğunu göstermektedir.

Alt ve üst sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin anne baba tutumlarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla t-testi analizi yapılmıştır.

Alt sosyo ekonomik düzeye ait çocukların anne-kabul puanları ile üst sosyo-ekonomik düzeye ait çocukların anne-kabul puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Buna göre sosyo ekonomik düzeyin annenin kabul yönündeki eğilimini etkilemediği söylenebilir.

Benzer biçimde sosyo ekonomik düzey açısından baba-kabul puanları kıyaslandığında anlamlı bir fark oluşmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, bulunan sosyo ekonomik düzey baba-kabul puanları açısından herhangi bir fark yaratmamaktadır.

Ancak, anne-red ve baba-red puanları açısından sosyo ekonomik düzey açısından oluşan farkların anlamlı olduğu bulunmuştur. SED'e göre Anne red puanları arasındaki fark anlamlıdır, $t(298) = 2,35$, $p < .05$. O halde alt sosyo ekonomik düzeydeki çocuklar ($X = 45,92$) üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara ($X = 44,22$) kıyasla, annelerinin gereksiz kontrol gösterdiğine ve disiplin sağlamak amacıyla genellikle cezayı kullandıklarına (anne-red) daha çok inanmaktadırlar. Benzer şekilde sosyo-ekonomik düzeye göre baba-red tutumu algıları arasındaki fark da anlamlıdır, $t(298) = 2,03$, $p < .05$. Babalarının aşırı kontrolcü olduğu ve cezalandırma yoluyla disiplin sağlamaya çalıştığına ilişkin algı alt sosyo ekonomik düzeydeki çocuklarda ($X = 42,51$), üst sosyo ekonomik düzeydekilere nazaran ($X = 40,92$) anlamlı olarak çok daha yaygındır.

Anne-kabul ve baba-kabul puanları arasında sosyo ekonomik düzeylerin ortalamalarının birbirine yakın olmasından dolayı (5,27 ve 5,49) ve ihtimalin 0,05 ten yüksek olmasına göre bu iki grup arasında manidar ve bir fark bulunmamıştır.

4.3. Öğrencilerin Akademik Başarısı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne baba Stillerinin, Anne Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin akademik başarısı, Coopersmith Özsaygı Ölçeği ve alt ölçekleri ile Anne baba Stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne eğitime göre ANOVA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrencilerin akademik başarı, özsaygı ve anne baba stilleri ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Tablosu

Anne Eğitim Düzeyi

	İlkokul (A)		Ortaokul ve lise (B)		Lisans (C)		Lisansüstü (D)		F(3,30)	P	Post-Hoc [‡]
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS			
Akademik Başarı	69.76	9.9	68.08	9.8	77.64	8.2	72.62	10.8	12.80	.000	C>A=B
Genel Özsaygı	18.32	4.6	16.26	4.3	17.82	4.2	18.18	3.4	4.39	.005	A=C=B>D
Sosyal Özsaygı	5.70	1.8	6.08	1.3	6.11	1.3	5.71	1.5	1.62	.185	
Aile Özsaygı	3.75	1.5	3.10	1.6	3.14	1.9	2.74	1.8	4.62	.004	A>B=C=D
Akademik Özsaygı	3.86	1.9	3.24	1.6	4.05	1.6	3.74	2.0	3.35	.020	C>B
Toplam Özsaygı	63.73	15.8	60.44	14.3	70.82	14.9	68.59	16.3	6.49	.000	C=D>A=B
Anne-Kabul	34.64	5.8	33.80	4.5	32.61	4.2	32.41	4.1	3.06	.029	A>C
Anne-Red	45.93	6.6	45.79	5.0	44.66	6.2	43.35	5.4	2.08	.102	
Baba-Kabul	30.07	6.2	31.24	4.9	30.34	5.4	30.47	6.2	.79	.499	
Baba-Red	41.28	7.1	43.41	6.1	40.93	5.1	41.79	6.6	2.64	.051	

[‡] İstatistik olarak manidar bulunan F değerleri için gruplar arası karşılaştırmalar Tukey Çoklu Grup Karşılaştırmaları testi kullanılarak yapılmıştır.

Analiz sonuçları, annelerinin eğitim düzeyine göre öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir ($F(3, 296) = 12.793$, $p < .01$). Bu farkın kaynağını belirlemek amacıyla uygulanan Tukey analizine göre, lisans mezunu annelerin ($\bar{X} = 77,64$) çocuklarının hem ilkokul mezunu ($\bar{X} = 69,76$), hem de ortaokul ve lise mezunu annelerin ($\bar{X} = 68,08$) çocuklarından anlamlı biçimde daha başarılı oldukları saptanmıştır. Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6'daki bulgular ayrıca, öğrencilerin genel özsaygı ($F(3, 296) = 4.379$, $p < .01$), aile özsaygı ($F(3, 296) = 4.622$, $p < .01$), akademik özsaygı ($F(3, 296) = 3.345$, $p < .05$) ve toplam özsaygı ($F(3, 296) = 6.486$, $p < .01$) puanlarının annenin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştıklarını göstermektedir. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testleri yapılmıştır. Bu sonuçlara göre, annesi lisans üstü eğitim almış öğrencilerin ($\bar{X} = 18,18$) genel özsaygı düzeylerinin diğer gruplara göre anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmüştür. Bulgular ayrıca annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin ($\bar{X} = 3,75$) aile özsaygısı puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu;

annesi üniversitede lisans eğitimi almış olan öğrencilerin ($\bar{X} = 4,05$) akademik özsaygı puanlarının annesi ortaokul veya lise mezunu olan çocukların puanlarına ($\bar{X} = 3,24$) göre daha yüksek olduğunu; annesi lisans ($\bar{X} = 70,82$) veya lisansüstü eğitim almış öğrencilerin toplam özsaygı puanlarının ($\bar{X} = 68,59$) annesi ilkokul mezunu ($\bar{X} = 63,73$), ortaokul veya lise mezunu olan çocukların puanlarına ($\bar{X} = 60,44$) göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Anne baba Stilleri Ölçeği alt ölçeklerinden alınan puanların anne eğitimine göre karşılaştırıldığı varyans analizinde Anne Kabul alt ölçeği puanları bakımından anlamlı farklar olduğu görülmüştür ($F(3, 296) = 3.058, p < .05$). bu farkın kaynağını belirlemek için yapılan çoklu grup karşılaştırmalar analizlerde annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin anne kabul düzeyleri ($\bar{X} = 34.64$), annesi lisans mezunu olanlardan ($\bar{X} = 32.61$) yüksek bulunmuştur. Anne Baba Stilleri ölçeğinin diğer alt ölçeklerinden alınan puanlar açısından ise gruplar arasında anlamlı farkların olmadığı belirlenmiştir.

4.4. Öğrencilerin Akademik Başarısı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne baba Stillerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin akademik başarıları, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve alt ölçekleri ile Anne-baba Stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne eğitimine göre ANOVA sonuçları Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin akademik başarı, özsaygı ve anne-baba stilleri ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların baba eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Tablosu

	Baba Eğitim Düzeyi										Post Hoc [‡]
	İlkokul (A)		Orta ve lise (B)		Lisans (C)		Lisansüstü (D)		F(3,296)	P	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS			
Akademik Başarı	68.39	8.7	70.10	10.7	74.75	9.7	74.05	10.9	6.41	.000	C=D>A=B
Genel Özsaygı	17.30	4.5	17.26	4.5	18.65	4.4	17.20	3.6	1.53	.207	
Sosyal Özsaygı	5.83	1.6	5.98	1.6	6.25	1.3	5.39	1.3	2.73	.045	C>D
Aile Özsaygı	3.62	1.5	3.46	1.7	2.86	2.0	2.80	1.6	4.00	.008	A=B> C=D
Akademik Özsaygı	3.79	1.8	3.51	1.9	4.12	1.5	3.27	1.7	2.44	.065	
Toplam Özsaygı	61.35	14.4	63.22	16.0	73.44	14.9	62.73	14.1	8.49	.000	C>A=B=D
Anne-Kabul	34.92	5.1	33.35	5.3	33.49	4.0	32.39	4.4	3.08	.028	A>D
Anne-Red	46.75	6.4	45.35	5.2	44.12	6.2	43.95	5.8	3.35	.019	A>D
Baba-Kabul	29.84	5.9	31.33	5.0	29.75	6.2	31.20	5.7	1.76	.154	
Baba-Red	40.91	7.1	43.26	5.5	39.63	6.1	44.17	6.4	6.82	.000	B=D>A=C

[‡] İstatistik olarak manidar bulunan F değerleri için gruplar arası karşılaştırmalar Tukey Çoklu Grup Karşılaştırmaları testi kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular incelendiğinde, babaların eğitim düzeyine göre öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir ($F(3, 296) = 6,41$, $p < .01$). Çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre babaları lisans ($\bar{X} = 74,75$), ya da lisansüstü mezunu olan öğrencilerin ($\bar{X} = 74,05$), akademik başarı düzeyleri, babaları orta okul- lise ($\bar{X} = 70,10$), veya daha düşük eğitilmiş olan (ilkokul mezunu) öğrencilerin ($\bar{X} = 68,39$), akademik başarı düzeylerinden anlamlı biçimde daha yüksektir.

Analiz sonuçları ayrıca öğrencilerin sosyal özsaygı ($F(3, 296) = 2,73, p < .01$), aile özsaygısı ($F(3,296) = 4,00, p < .01$) ve toplam özsaygı düzeylerinin ($F(3,296) = 8,49, p < .01$) babaların eğitim düzeyine göre farklılaştığını göstermektedir.

Gözlenen farkların kaynağını belirlemek amacıyla yapılan çoklu karşılaştırmalara göre, babalarının eğitim düzeyi lisans olan öğrencilerin ($\bar{X} = 6,25$), sosyal özsaygı düzeyi, babalarının eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilerden ($\bar{X} = 5,39$) anlamlı biçimde daha yüksektir.

Aile özsaygısı bakımından ise babalarının eğitim düzeyi orta okul- lise ($\bar{X} = 3,46$) ve altı (ilkokul mezunu) olan öğrencilerin ($\bar{X} = 3,62$), özsaygı düzeyleri, babalarının eğitim düzeyi lisans ($\bar{X} = 2,86$), ve üstü (Lisans üstü) olan öğrencilerden ($\bar{X} = 2,80$), anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.

Sonuçlar Toplam özsaygı bakımından incelendiğinde ise lisans mezunu babaların çocuklarının ($\bar{X} = 61,35$), özsaygı düzeylerinin diğer üç gruptan (sırasıyla, 61, 35- 63, 22- 62, 73) anlamlı biçimde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların eğitim düzeyine göre Anne-Kabul ($F(3,296) = 3,08, p < .05$), ve Anne-Red ($F(3,296) = 3,35, p < .05$), ölçeklerinden alınan puanların farklılaştığı da belirlenmiştir. Bu farkı oluşturan grupların ortalamaları ilkokul mezunları için 34,92; orta okul-lise mezunları için 33,35; lisans mezunları için 33,49 ve yüksek lisans mezunları için 32,39'dur. Uygulanan Tukey testi sonuçlarına göre, babaları ilkokul mezunu olan öğrenciler, babalarının eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilere kıyasla annelerinin çok daha sevgi dolu ve yol gösterici biçimde davrandığını düşünme eğilimindedirler.

Öğrencilerin Baba-Kabul ölçeğinde aldıkları puanların babaların eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Baba-Red ölçeğinden alınan puanlar açısından da gruplar arası farklar anlamlıdır, ($F(3,296) = 6,82, p < .01$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, babalarının eğitim düzeyi ortaokul-lise ($\bar{X} = 43,26$) ve lisansüstü ($\bar{X} = 44,17$) olan öğrencilerin puanlarının babalarının eğitim düzeyi ilkokul ($\bar{X} = 40,91$) ve lisans ($\bar{X} = 39,63$) olan öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.5. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin akademik başarıları, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve alt ölçekleri ile Anne baba Stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanların ekonomik düzeylerine göre ANOVA sonuçları Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı envanterinden aldıkları puanların ekonomik düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Tablosu

	Algılanan Ekonomik Düzey						F (2,297)	P	Post-Hoc [‡]
	Yüksek		Orta		Alt				
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS			
Akademik Başarı	73.21	9.7	70.86	10.1	62.57	10.1	6.60	.002	Y=O>A
Genel Özsaygı	17.88	4.4	17.51	4.4	16.21	4.0	.84	.433	
Sosyal Özsaygı	5.79	1.6	6.01	1.4	4.71	2.3	5.14	.006	Y>O=A
Aile Özsaygı	2.79	1.6	3.44	1.7	3.64	1.7	4.18	.016	O=A>Y
Akademik Özsaygı	3.91	1.6	3.68	1.8	2.64	1.7	3.02	.051	
Toplam Özsaygı	68.15	15.4	64.05	15.5	54.43	13.8	4.96	.008	Y=O>A

[‡] İstatistik olarak manidar bulunan F değerleri için gruplar arası karşılaştırmalar Tukey Çoklu Grup Karşılaştırmaları testi kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 8’deki bulgular incelendiğinde öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin algılanan ekonomik düzeye göre anlamlı biçimde farklılaştığı görülmektedir ($F(2, 297) = 6.60$, $p<.01$). Gözlenen bu farkın kaynağını belirlemek üzere yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonuçlarına göre, ekonomik düzeylerini yüksek ($\bar{X} = 73,21$) ve orta ($\bar{X} = 70,86$) olarak algılayan öğrencilerin akademik başarılarının ekonomik düzeylerini alt ($\bar{X} = 62,57$) olarak algılayan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bulgular ayrıca öğrencilerin “sosyal özsaygı” düzeylerinin ($F(2,297) = 5.14$, $p <.01$), “aile özsaygı” düzeylerinin ($F(2,297) = 4.176$, $p<.01$) ve “Toplam özsaygı” düzeylerinin ($F(2,297) = 4.96$, $p<.01$) algılanan ekonomik duruma göre anlamlı bir biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu farklılıkların kaynağının hangi gruplar

arasında olduğunu belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda şunları söylemek mümkündür: Ekonomik durumlarını yüksek olarak algılayan öğrencilerin “sosyal özsaygı” düzeylerinin ($\bar{X} = 5,79$) diğer iki gruptan (sırasıyla 6,01 ve 4,71) anlamlı bir biçimde daha yüksek, buna karşın aile özsaygı düzeyleri ($\bar{X} = 2,79$) diğer iki gruptan (sırasıyla 3,44 ve 3,64) anlamlı bir biçimde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Toplam özsaygı bakımından ise ekonomik durumlarını alt olarak algılayan grubun özsaygı düzeyinin ($\bar{X} = 68,15$) diğer iki gruptan (sırasıyla 64,05 ve 54,43) anlamlı bir biçimde daha düşük olduğu saptanmıştır.

4.6. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılması

Kız ve erkeklerin akademik başarı ve özsaygı puanlarının aritmetik ortalamaları ve t değerleri Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin t testi sonuçları

	Cinsiyet				t(298)	P
	Kız	SS	Erkek	SS		
Akademik Başarı	Ort 71.93	SS 9.60	Ort 70.07	SS 10.74	1.576	.116
Genel Özsaygı	17.77	4.29	17.29	4.52	.931	.353
Sosyal Özsaygı	6.53	1.12	5.28	1.62	7.741	.000
Aile Özsaygı	3.17	1.74	3.44	1.64	-1.365	.173
Akademik Özsaygı	3.96	1.67	3.40	1.82	2.773	.006
Toplam Özsaygı	67.16	14.77	61.88	16.04	2.965	.003

Tablo 9'daki bulgular incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin farklılaşmadığı, ancak kızların sosyal özsaygı ($\bar{X} = 6,53$), akademik özsaygı ($\bar{X} = 3,96$) ve toplam özsaygı ($\bar{X} = 67,16$) düzeylerinin erkeklerden (sırasıyla 5,28-3,40 ve 61,88) anlamlı biçimde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

4.7. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumlarının Akademik Başarı Düzeylerini Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne baba stillerine ilişkin algılarının akademik başarıyı yordama gücünü belirlemek için yapılan Çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Özsaygı ve anne baba stillerine ilişkin algıların öğrencilerin okul başarısını kestirmesine ilişkin regresyon analizi tablosu

Regrasyon ^a									
Model	Standart		Beta	T	P	Korelasyon		Çoklu Doğrusallık	
	B	hata				İkili	Kısmi	Tolerance	VIF
(sabit)	63,45	5,948		10,669	,000				
Genelöz	,084	,168	,036	,500	,617	,099	,029	,604	1,655
Sosyalöz	,174	,428	,026	,407	,685	,096	,024	,772	1,295
Aileöz	-,934	,376	-,155	-2,485	,014	-,462	-,244	,811	1,233
Akademik	1,434	,369	,248	3,891	,000	,328	,272	,774	1,292
Annekabul	,015	,148	,007	,101	,919	,013	,006	,608	1,644
Annered	,074	,119	,043	,622	,534	,042	,036	,655	1,527
Babakabul	-,184	,131	-,102	-1,402	,162	-,071	-,082	,602	1,662
Babared	,110	,108	,069	1,022	,308	,000	,060	,689	1,452
a. Bağımlı Değişken : Okulbaşarı									
R = 0,08		F = 3,226		P = 0,002					

Coopersmith özsaygısı alt ölçekleri ve Anne baba stilleri Ölçeği alt ölçeklerinin öğrenci başarısını yordayıcı etkisi çoklu regresyon analiziyle değerlendirilmiştir. İlk başta değişkenler arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelenmelidir. Görüldüğü üzere bu ilişki incelendiğinde genel özsaygı ile okul başarısı arasında pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0,099$) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun düştüğü ($r = 0,029$) görülmektedir. Tüm bağımsız değişkenleri incelendiği zamam, sadece aile özsaygı ve akademik özsaygı değişkenlerin daha orta düzeyde (sırayla $r = -0,462$ ve $r = 0,328$) bağımlı değişkenle ilişkili olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi bağımsız değişkenler arasında çoklu

doğrusal bağımlılık olmaması son derece önemlidir. Bu olasılığı sınamak üzere VIF (Variance inflation factors) değerine bakılmıştır. VIF değeri 10'a eşit veya daha büyük olursa çoklu doğrusal bağlantı problem ortaya çıkacaktır (Albayrak, 2005). Tablodan da izlenebileceği gibi, VIF değerlerinin 10 dan oldukça küçüktür ve bu nedenle bağımsız değişkenler arasında doğrusal bağımlılık söz konusu değildir.

Regresyon modelinde bağımsız değişkenlerin okul başarısındaki değişimi %8 oranında açıkladığı görülmüştür ($R^2 = 0,08$). Yapılan analizlere göre Model F değeri de anlamlıdır ($F(8, 291) = 3.226, p<.01$).

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin okul başarısı üzerindeki göreceli önem sırası akademik özsaygı, aile özsaygı, baba kabul, baba red şeklinde sıralanmaktadır. Diğerleri benzer önemde görünmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece iki değişkenin (Akademik Özsaygı ve Aile Özsaygı) okul başarısının yordanmasına anlamlı katkı yaptığı görülmektedir. Buna göre akademik özsaygının akademik başarıyı olumlu ve pozitif yönde ($\beta = 1,434$ $t = 3,891$, $p<.01$) ve aile özsaygısının akademik başarıyı ters yönde yordadığı bulunmuştur ($\beta = -.934$ $t = -2.485$, $p<.05$).

Regresyon analizi sonuçlarına göre okul başarısının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verimiştir:

$$\text{Okul Başarısı} = 63,454 - 0,934 \text{ Aile Özsaygı} + 1,434 \text{ Akademik Özsaygı}$$

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde önce araştırmanın problemleri doğrultusunda elde edilen sonuçlar özetlenmiş, ardından uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma sonuçlarına göre, alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde eğitim alan öğrencilerin anne kabul ve baba kabul puanlarının ait oldukları SED'ye göre farklılaşmadığı, ancak alt SED'ye ait öğrencilerin anne red ve baba red puanlarının üst SED'ye ait öğrencilerin puanlarından anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular çocuğunu içtenlikle sevmeye ve ona saygı duyma bakımından alt ve üst SED aileleri arasında bir fark olmadığını, ancak alt SED'ye ait anne ve babaların, üst SED'ye ait anne ve babalara oranla çocuklarını gereğinden fazla kontrol ettiklerini, disiplini sağlamak amacıyla genellikle daha fazla cezaya başvurdıklarını göstermektedir.

Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğum öncesinde başlamakta ve tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Yoksulluk, göçler, boşanmalar, ebeveynlerden birinin ölümü ve ruhsal sorunlar gibi çeşitli nedenlerle aile yapısı parçalanabilmektedir. Parçalanmış aile, çocuğun bakımı ile ilgili yasal sorumluluğu tam olarak yerine getirememekte ve çocuğun bakımında belirsizlikler ve yetersizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bilindiği gibi çocuğun bakımındaki belirsizliklerin ve yetersizliklerin var olması, onu korunmaya muhtaç çocuk konumuna getirmektedir (Smith ve Black, 1997).

Genel olarak geçmişte yapılan araştırmalar incelendiğinde elde edilen bulguların bu araştırmanın bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir. Örneğin Toran (2005) farklı sosyo ekonomik düzeylere sahip anne ve babaların çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarını incelediği araştırmasında, alt ve üst sosyo

ekonomik düzey öğrenciler arasında anne ve babaların çocuklarına karşı olan reddetme davranışlarının farklılaştığını belirlemiştir. Sözü edilen araştırmanın sonuçları alt sosyo ekonomik düzeye sahip anne ve babaların kız ve erkek çocuklarına karşı daha reddedici olduklarını göstermektedir. Öte yandan, anılan çalışmanın bulguları anne ve babaların çocuklarına karşı olan reddetme davranışlarının sosyo ekonomik düzey bakımından da farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca İmamoğlu (1987) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin, çocukta bağımsızlığa ve kendine yeterliliğe önem verdiklerini, orta ve az sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ise itaat ve sadakati ön plana çıkardıkları bulunmuştur. Bu araştırmanın bulguları da tarafımızdan gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Sunulan çalışmada hatırlanacağı gibi, alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin anne kabul ve baba kabul puanlarının, ait oldukları SED'e göre farklılaşmadığı, ancak alt SED'e ait öğrencilerin anne red ve baba red puanlarının üst SED'e ait öğrencilerin puanlarından anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Alt sosyo ekonomik düzeye ait anne-babaların üst sosyo ekonomik düzeye ait anne-babalara göre çocuklarını daha fazla kontrol etmeleri ve disipline etmek için daha fazla ceza uygulamaları belki de bu ailelerin eğitim düzeylerinin daha düşük olması ile ilişkilidir. Nitekim çocuklarına ceza verme ve şiddet uygulama davranışlarının alt sosyo ekonomik düzeydeki aileler arasında daha yaygın olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma bulgusu vardır (Demiriz ve Öğretir ,2007).

5.2. Öğrencilerin Akademik Başarısı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne Baba Stilllerinin Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma sonuçlarına bakıldığında genel olarak anne ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının akademik başarılarının da yükseldiği görülmektedir. Bu bulgu bir ölçüde beklenen bir durumdur. Bu sonucun elde edilmesinde, anne ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe dolaylı olarak gelir durumlarının da yükseldiği dolayısıyla çocuklarına sağladıkları imkanların artmasının çocuklarının akademik başarısına da yansıdığı söylenebilir. Benzeri biçimde anne-babalarının eğitim düzeyi düşük olan çocukların eğitim olanaklarının da sınırlı olduğu, bu durumun onların akademik başarılarını da sınırladığı biçimde yorumlanabilir.

Benzeri biçimde annelerinin eğitim düzeyi lisans, babalarının eğitim düzeyi lisans ve lisans üstü olan çocukların toplam özsaygılarının da diğer gruplardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak ilginç bir biçimde, eğitim düzeyi düşük anne-babaların çocuklarının hem aile özsaygı hem de anne kabul ve baba kabul düzeyleri diğer çocuklardan daha yüksek bulunmuştur. Nitekim özsaygı ile ilgili son yıllardaki araştırma sonuçlarına göre; annenin ya da anne yerine geçen kişinin bebeğin içgüdüsel gereksinimlerini gereğince karşılaması, sağlıklı benlik gelişimi için önem taşımaktadır. Özellikle anne çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel role sahip özdeşim modelidir. Çocukla anne arasında sorunsuz bir iletişim için öncelikle kendini çocuğun yerine koyarak, yani empati kurarak durumu değerlendirme becerisi gereklidir. Anne ne kadar empatik davranır ve çocuğunu kabullenirse, çocuğun benlik saygısının da güçlenmesi muhtemeldir. Bebekliğinden itibaren annenin güven ve sevgi dolu tavrı ile yetişmiş, gerçek anlamda kabul görmüş birey, özsaygısı yüksek, duygusal ve düşünsel yönden gelişmiş ve çevresindeki insanlarla başarılı iletişim kurabilecek özelliklere sahip olacaktır (Güçray 1989, Lipsitt 1993, Vila- Jaima 1996, Yörükoğlu 1996, Yavuzer 1996, Geçtan 2000, Navaro 2001).

Greenberger ve Q'Neil (1992) tarafından anne ve babaların çocuklarını algılama biçimleri üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, babanın eğitim düzeyinin, çocuğun davranışlarını algılamakta önemli bir etken olduğu, babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun davranışlarını daha pozitif algıladığı belirtilmiştir.

Bu araştırmada rneklemeye alınan öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik açıdan genellikle gl ailelerden geldiği ve bu ailelerin çocuklarının akademik ve toplam özsaygı gelişimini olumlu biçimde etkilediği anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan babalar, genellikle daha demokrattır ve çocuklarına değer verirler. Dolaysıyla baba eğitim seviyesi yükseldikçe çocukların yetiştirilmesine verilen önemin ve gösterilen özenin arttığı dşnlebilir.

Ancak bu araştırmanın bulguları, babalarının eğitim düzeyi yüksek çocukların aile özsaygı düzeyleri ile anne kabul ve baba kabul düzeylerinin, anne ve babalarının eğitim düzeyi daha düşük öğrencilere kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum belki de eğitim ve ekonomik durumu yüksek olan anne-babaların kariyerlerine daha fazla zaman ayırmaları, dolayısıyla çocuklarına yeterince vakit ayıramamaları ile ilgilidir. Bilindiği üzere çocukların doğumla birlikte kendilerini güvende ve huzurlu hissetmeleri çok önemlidir. En yakındaki kişiler olan anne-baba bu güveni sağlamada birincil derecede rol oynar. Erken ocukluk yılları, kişiliğin temelini atıldığı yıllardır. Son yıllarda yapılan araştırmalar sadece annenin değil babanın da birincil derecede çocuğun bakımında etkin olmasının çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir. Üstelik babalar çocuklarıyla birlikteyken onların çevreyle ilgili keşifler yapmalarına annelere göre daha çok izin vermektedir. Ayrıca ocuklar babalarıyla birlikte vakit geçirdiklerinde duyguları tanımlama ve diğer insanların duygularını anlama açısından farklı deneyimler yaşamaktadır. Etkin babalık yapan babaların çocukları, arkadaş ilişkilerinde daha az sorun yaşamakta, kolay arkadaş edinmekte, sosyal becerileri daha çabuk öğrenmekte ve kullanmaktadır (Ladd, 2000). Baba kabulünün çocuklar tarafından hissedilmesinde babanın eğitim düzeyinin çok da önemli olmadığı söylenebilir. Nitekim Yörükoğlu (2000) günümüzde çalışma temposu yoğun olan anne ve babaların eve sınırlı vakit ayırdıklarını, kendilerini yoğun bir yaşam temposuna kaptırdıklarını belirtmektedir.

Babalarıyla erken dönemde yakın ve iyi ilişkiler geliştiren çocukların kendilerine güvenli, etraflarında olan bitenleri araştıran, sorgulayan ve büyüdükçe daha iyi sosyal ilişkiler kuran çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, erken çocukluk döneminde babasıyla yakın ve sağlıklı ilişkileri olan çocukların yalan söyleme, olumsuz (ya da istenmeyen) davranışlarda bulunma ve depresyon yaşama

olasılıklarının diğer çocuklara göre daha az olduğu belirtilmektedir (Rosenberg ve Wilcox, 2006).

5.3. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırmada algılanan ekonomik düzey açısından farklılaşan öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı düzeyleri arasındaki olası farklar da incelenmiştir. Bu inceleme sonunda ekonomik düzeylerini yüksek ve orta olarak algılayan öğrencilerin akademik başarılarının ekonomik düzeylerini düşük olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe çocuklarının akademik başarılarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç belki de ekonomik durumun yükselmesine paralel biçimde ailelerin çocuklarına sağladığı eğitim imkanlarını da arttırdığı, dolayısıyla bu imkanın çocuklarının akademik başarısına da yansıdığı biçiminde yorumlanabilir. Benzeri biçimde ailenin ekonomik düzeyi düşük olan çocukların eğitim olanaklarının da sınırlı olduğu, bu durumun onların akademik başarılarını da sınırladığı biçimde değerlendirilebilir.

Bu araştırmada ayrıca alt ve üst ekonomik düzeydeki ailelerdeki çocukların, genel özsaygı, sosyal özsaygı ve aile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Buna göre, üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen öğrencilerin genel özsaygı ve sosyal özsaygı düzeyleri ekonomik düzeyleri düşük olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Ancak yukarıdaki bulguların aksine alt sosyo- ekonomik düzeye ait öğrencilerin aile özsaygısı üst ekonomik düzey öğrencilerin aile özsaygısı düzeyine göre daha yüksek bulunmuştur.

Kuşkusuz ailenin gelir düzeyi aile fertlerinin sosyal yaşamlarını da etkiler. Gelirleri, giderlerinden fazla olan ailenin sosyal yaşamlarına ayırabildikleri para daha fazladır. Dolayısıyla kültürel etkinliklerden yararlanan ailenin sosyal durumu gelişir. Sürekli seyahat eden, toplantılara katılan, spor yapan, tiyatro ya da sinemaya giden aile, toplum içinde belli bir yer edinecektir. Bu bağlamda giyim-kuşam harcamaları ailenin yaşam tarzını ya da sosyal yaşam biçimini yansıtır. Ailenin bu özellikleri de

dolaylı olarak aile üyelerinin kendilerini değerli olarak algılamalarına, dolayısıyla özsaygı düzeylerine etki edebilir.

Carver ve Scheler'e (1988) göre eğer olaylar bir kişinin kontrolü dışındaki nedenlerden gelişirse, özsaygısını etkilememektedir. Mutlak yoksulluk da bir insanın yaşamını minimum düzeyde sürdürebilmesine, yani biyolojik olarak kendisini yeniden üretebilmesi için gerekli kalori ve diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmesine dayalı olarak tanımlanmaktadır. Gelirleri bu temel gereksinimleri karşılamakta yetersiz olanlar mutlak yoksulluk sınırının altında kabul edilmektedir. Mutlak yoksulluk kavramı, asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimleri karşılamaya yeterli gelirin elde edilememesi durumu olarak ele alınmıştır. Buna göre yoksulluk; "düşük gelir düzeyi", "yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık", "sosyal yalıtım ve az sosyal katılım", "psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik", "şoklara açıklık ve risk ve belirsizliğe cevap verememe", "doğal çevrenin bozulması ve sosyal çevrede kısır döngü" gibi bazı aksaklıkların bir bütün olarak algılanması gereğine işaret etmektedir (Öztürk 2004).

Trusty ve arkadaşları (1994), düzenledikleri çalışmada, dördüncü sınıfa giden çocukların benlik kavramlarının gelişimini incelemişlerdir. Çocukların başarı düzeyleri ile sosyo-ekonomik durumlarına göre sınıflandırıldığı bu çalışmada, düşük akademik başarı gösteren ve düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin diğerlerine göre kendileri hakkında daha olumsuz algıya sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, diğer araştırmalardan elde edilen bulguların tarafımızdan gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları ile kısmen tutarlı olduğu söylenebilir. Buna göre ekonomik durumlarını yüksek ve orta olarak algılayan öğrencilerin akademik başarıları, sosyal özsaygıları ve toplam özsaygı düzeyleri diğer öğrencilerden daha yüksek iken, aile özsaygıları diğer iki gruptan daha düşük bulunmuştur.

5.4. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma bulguları erkek ve kız öğrencilerin akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını, ancak kızların hem toplam özsaygı hem de sosyal ve akademik özsaygı düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Alanyazın incelendiğinde kızların ve erkeklerin akademik başarı düzeylerini karşılaştıran araştırmalarda farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Pişkin (1996) tarafından İngiliz lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada hem genel not ortalaması açısından hem de matematik ve fen bilimlerinde başarı bakımından, erkeklerin kızlardan daha başarılı olduğu, ancak kızların İngilizce’de erkeklerden daha yüksek başarı elde ettikleri bulunmuştur. Ayrıca erkek ve kızların akademik başarılarını değerlendiren öğretmenlerin algısının da benzer yönde olduğu belirlenmiştir. Aynı araştırmayı Türk lise öğrencileri üzerinde de gerçekleştiren Pişkin (1996) İngiliz öğrencilerin aksine farklı sonuçlar elde etmiştir. Buna göre lisede öğrenim gören Türk kızlarının hem toplam akademik başarı düzeyi hem de matematik, fen ve Türkçe derslerindeki başarı düzeyi erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksektir.

Son yıllarda Türkiye’de kız ve erkeklerin genel akademik yeteneklerini araştıran çalışmalarda da benzeri bulgular elde edilmiştir. Örneğin 2012 LYS sonuçları incelendiğinde, kızların Matematik-Fen ve Türkçe-Matematik testlerinde erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek puan aldıkları, Türkçe-Sosyal testinde ise anlamlı bir fark gözlenmediği belirlenmiştir (ÖSYM, 2011). Bu sonuçlar imkân tanındığında kızların en az erkekler kadar başarılı olabildiklerini göstermektedir.

Her ne kadar çeşitli ülkelerde yürütülen araştırmalarda iki cins arasında yetenek ve akademik başarı farklılıklarının olduğu gözlene de, bulgular arasında gözlenen çelişkiler bu konuda evrensel bir yargı ileri sürmenin kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Gözlenen farkların genellikle kültürel - toplumsal değerler ile cinsiyet rollerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Pişkin, 2012).

Bu araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise kızların hem toplam özsaygı hem de sosyal ve akademik özsaygı düzeylerinin erkeklerin özsaygı düzeylerinden

anlamalı biçimde daha yüksek bulunmasıdır. Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde bu konuda farklı bulguların elde edildiği dikkati çekmektedir. Örneğin Pişkin (1996) tarafından yapılan bir araştırmada İngiliz erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri İngiliz kızlardan anlamalı biçimde yüksek bulunurken, aynı araştırmada Türk öğrencilerin özsaygı düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Türkiye’de bu konuda yapılmış geçmiş araştırma bulguları incelendiğinde de elde edilen sonuçların genellikle bir fark olmadığı yönünde gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Onur, 1981 ; Can, 1986 ; Dogusal, 1987 ; Süzen, 1987 ; Yurdagül, 1987 ; Satılmış, 1988); Tufan, 1988; Güçray, 1989 ; Türkmen, 1989 ; and Ersek, 1992; Arıcak, 1995; Güngör, 1989; Can, 1990; Gür, 1996; Turan ve Ark, 1998).

Daha önce de belirtildiği üzere bazı araştırmalar farklı sonuçlar da ortaya koymuştur. Örneğin gerek Chapman ve Mulis (2002) gerekse Orr ve Dihar (1995) tarafından yapılan araştırmalarda erkeklerin özsaygı düzeyleri kızların özsaygı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

Demir (2007) ise erkek öğrencilerin kızlardan, akademik yönden başarısız olanların başarılılardan, çevresinden sosyal destek görmeyenlerin görenlerden, yakın arkadaş sayısı az olanların fazla olanlardan “daha yalnız ve başarısız” olduklarını bulmuştur. Öte yandan erkekler, daha fazla serbest olmaya, daha az bağımlı olmaya, daha fazla saldırgan olmaya ve ev dışında daha fazla zaman geçirmeye cesaretlendirilirler.

Özsaygı ve cinsiyet karşılaştırması konusunda dünyada en kapsamlı araştırmalardan biri Pişkin (1996) tarafından yürütülmüştür. Bu araştırmada Pişkin toplam 60 araştırma, 85 örneklem grubu ve 169 karşılaştırmalı veriyi analiz ettiği bir meta analiz çalışmasında, toplam 126 karşılaştırmada (%74.6) cinsiyet farklılığının gözlenmediğini, 28 çalışmada (%16.6) erkeklerin özsaygı düzeylerinin kızlardan daha yüksek bulunduğunu, 15 karşılaştırmada ise (%8.9) kızların özsaygı düzeylerinin erkeklerden anlamalı biçimde daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

5.5. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumları Algılarının Akademik Başarıyı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma sonuçlarına göre aile öz saygının akademik başarıyı ters yönde yordadığı bulunmuştur . Bununla birlikte akademik özsaygının okul başarısının yordanmasına pozitif yönde bir katkı yapmaktadır. Diğer bağımsız değişkenlerin kısmi etkileri ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ailenin çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun gelişimini etkileyen en önemli etkidir. Anne-babanın çocuk yetiştirme yaklaşımı, kendi kişilik özelliklerinden, anne babalarından öğrenmiş oldukları davranış kalıplarından, yaşadıkları çevreden, eğitim durumlarından ve benzeri birçok etmenlerden etkilenir (Güngör, 2002).

Freud'a göre sağlıklı özsaygının gelişimi ebeveynin katkısına bağlıdır. Ebeveynle güçlü bir bağ kurabilmiş olan çocuklar erken dönemde ihtiyaçlarının karşılandığını gördükleri için kendilerini güçlü hissedeceklerdir. Bunun özsaygının ilk düzenleyicisi olduğunun altını çizmek uygun olur (Durak, 1997).

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı, öznel bir yaşantıdır ve kaynağını anne-baba ve çocuk ilişkisinden alır. Bunun yanı sıra ailenin olumlu iş ve sosyal geçmişi, değerleri; çocuğun erken dönemdeki olumlu yaşantıları; fiziksel olarak sağlıklı olması, travma vb. durumlar yaşamamış olması ve sağlıklı aile içi iletişim deneyimlemesi gibi faktörler, özsaygının olumlu yönde gelişimini sağlayan önemli değişkenlerdir.

Anne baba arasında iletişimin olmaması, annenin babanın yanında statüsünün düşük oluşu, aile kararlarında annenin etkili olmaması ise çocuk üzerinde olumsuz etkisi olan etmenlerdir. Aralarındaki iletişim biçimi iyi olan, birbirlerini ve çocuklarını seven ve sayan anne-baba, çocuğa kendini değerli hissettirirler ve ona kendine güven duygusu verebilirler. Tufan ve Yıldız (1993), akademik özsaygıları yüksek olan insanların beklentilerinin ve tutumlarının, onları daha çok bağımsızlığa ve yaratıcılığa yönlendireceğine dikkat çekmektedirler. Bu durum bireylerin atılgan ve gayretli sosyal davranışlar göstermelerini de olanaklı kılacaktır.

Kutlu ve arkadaşlarına (1997) göre, çocukların ve gençlerin akademik özsaygılarının arttırılması, onların toplumda daha başarılı, üretken ve aranan bireyler olmalarını sağlar. Akademik özsaygısı düşük olan insanların durumu ise,

tamamen farklıdır. Bu kişilerin kendilerine olan güvenleri azdır. Bu bakımdan farklı veya kabul görmeyecek fikirler ileri sürdüklerini düşünerek endişe duyarlar. Çoğu zaman kendilerini ifade etmekten kaçınırlar ve dikkat çekmek istemezler. Bu tutumları ise, onların sosyal ilişkilerini sınırlar ve başkaları ile dostça ve destekleyici tarzda ilişkiler kurma olasılıklarını azaltır. Akademik özsaygı, özellikle ergenlik döneminde önem kazanan bir kavramdır. Sullivan'a göre ergenlik başarılı bir uzlaşma ile sonlanırsa, birey bu dönemden her türlü koşula yetecek bir özsaygı ile çıkar. Bu özsaygı başkalarına saygıyı, girişimciliği, toplumsal düzene uyumu beraberinde getirir. Ergenlikte akademik özsaygının düşük olması, sonraki yıllarda bireyin kendini kabul etmemesine, başarısız ve hatta saldırgan davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Satılmış ve Seber, 1989).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Alt ve üst sosyo- ekonomik düzeyde bulunan lise öğrencilerinin algıladığı anne baba tutumlarının incelendiği bu araştırmada ayrıca, öğrencilerin akademik başarı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve anne baba stilleri anne baba eğitim düzeyi ve cinsiyet bakımından karşılaştırılmıştır. Ek olarak öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne baba tutumlarının akademik başarı düzeylerini yordama gücü belirlenmiştir. Araştırma 2011-2012 öğretim yılında Ankara ilinde alt sosyo ekonomik düzey ailelerden gelen 200 öğrenci ile üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelere mensup 100 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir:

- 1- Alt SED'e ait öğrencilerin anne-red ve baba-red puanları üst SED'e ait öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur. Bu durum üst SED'e oranla alt SED'e ait anne ve babalarının çocuklarını gerektiğinden fazla kontrol ettikleri, disiplini sağlamak amacıyla genellikle cezaya başvurdıklarına işaret etmektedir(Küçükahmet, 2001).
- 2- Annelerinin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının akademik başarıları da yükselmektedir.
- 3- Aile özsaygısı hariç, özsaygının diğer alanlarında annenin eğitim düzeyinin yükselmesi çocuğun özsaygı düzeyine olumlu yansımaktadır.
- 4- Anne ve babanın eğitim ve ekonomik düzeyinin düşük olması çocuğun aile özsaygısına olumlu yansıdığı, buna karşın anne ve babanın eğitim ve ekonomik düzeyinin yükselmesi çocuğun gerek akademik başarısı, gerekse akademik özsaygısına olumlu etkide bulunduğu belirlenmiştir.
- 5- Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin akademik başarı düzeyleri devlet okulunda okuyan öğrencilerin akademik başarılarından daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, özel okulda okuyan öğrencilerin toplam özsaygı puanları, devlet okulunda okuyan öğrencilerin aile özsaygı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

- 6- Cinsiyet bakımından farklılıklar incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin akademik başarıları arasında anlamlı bir fark gözlenmezken, sosyal özsaygı, akademik özsaygı ve toplam özsaygı bakımından kızların puanları erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.
- 7- Son olarak araştırmanın bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin akademik başarılarının %8'ini yordadığı, akademik özsaygının akademik başarıyı olumlu yönde, buna karşın aile özsaygısının ters yönde yordadığı belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak psikolojik danışmanlara, ailelere, eğitimcilere ve yeni yapılacak araştırmalara yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

- 1- Alt SED'e ait anne ve babaların anne ve baba-red puanlarının yüksek olduğu bulgusundan hareketle, bu SED'e ait anne ve babaların çocuklarını gerektiğinden fazla kontrol etmemeleri ve disiplini sağlamak amacıyla cezaya başvuru davranışlardan kaçınmaları için okul psikolojik danışmanlarının bu tür anne ve babalara aile rehberliği ve danışmanlığı hizmetleri sunmaları önerilebilir.
- 2- Anne ve babaların eğitim düzeyi ve ekonomik durumu yükseldikçe çocukların akademik başarılarının da genellikle yükseldiği, tersi durumda çocukların akademik başarılarının da olumsuz etkilendiği anlaşıldığından, eğitim ve ekonomik durumu düşük olan dezavantajlı ailelere çocuklarının akademik başarılarını arttırıcı destek sunabilmeleri için eğitsel rehberlik hizmetleri sunulabilir.
- 3- Anne ve babaların eğitim ve ekonomik düzeyi yükseldikçe genel olarak çocukların özsaygı düzeylerinin de yükseldiği (aile özsaygısı hariç) saptandığından, eğitim ve ekonomik bakımdan dezavantajlı ailelere çocuklarının özsaygılarını yükseltebilmeleri için rehberlik yardımı sunulması önerilebilir.
- 4- Bulgular eğitim ve ekonomik düzeyi yüksek olan anne babaların çocuklarının aile özsaygı düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum iş ve kariyer yaşantıları hareketli olan bu anne-babaların çocuklarına gerekli ilgi ve desteği sunamadıkları,

ekonomik güçleri nedeniyle iyi eğitim olanakları sunsalar bile çocuklarına yeterli vakti ayıramadıkları olasılığını akla getirmektedir. Dolayısıyla bu tür ailelere çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları önerilebilir.

- 5- Devlet okuluna giden öğrencilerin akademik başarılarının özel okula giden öğrencilerin akademik başarılarından daha düşük olduğu bulgusundan hareketle, devlet okullarında daha nitelikli eğitim sunulması için gerekli tedbirlerin alınması önerilebilir. Kuşkusuz bu önerinin gerçekleştirilmesi makro düzeyde devlet politikalarının uygulanmasını gerektirmektedir. Ancak yine de sosyo-ekonomik durumu iyi olmayan çocukların, ailelerine çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından maddi destek verilebilir. Her öğrencinin eğitim ve öğretimine sağlıklı şekilde devam edebilmesi için asgari şartların oluşturulmasına öncelik verilmelidir. Tüm bu önerilerin sağlıklı şekilde hayata geçirilebilmesinin temelinde sağlıklı bir aile ortamının yarattığı kesinlikle unutulmamalıdır. Sağlıklı, huzur dolu bir aile ortamında yetişen öğrencilerin gittiği okullarda, sağlıklı ve huzur dolu bir eğitim-öğretim ortamı oluşacaktır. Böyle bir ortamda eğitim alan öğrencilerde kendisine, ailesine ve ülkesine faydalı birer fert olarak yetişecek ve hizmet edecektir. Aile eğitimi ile ilgili radyo televizyon programları düzenlenmesinin, iletişim araçlarından yararlanarak çocuğun eğitimi konusunda bilinçlendirilmelerinin daha mutlu ve başarılı bireyler yetiştirmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Anne-babaların eğitilmesi, anne-baba okulu programlarının oluşturulması ve öğrencilerin evde uygun çalışma ortamlarına sahip olması konusunda ailelere gerekli rehberliğin verilmesi çok önemlidir. Bu konuda, eğitim yöneticilerinin üzerlerine düşen ciddi sorumlulukları vardır. Örneğin, okullarda aileler için uzmanlar tarafından anne-baba eğitim programları düzenlenerek ailelerin çocuklarıyla iletişimlerini geliştirmelerine ve onları sağlıklı birer toplum üyesi olarak yetiştirmelerine yardımcı olacak bilgiler verilmelidir. Bu tür çalışmalar, yurt çapındaki yaygın kurumları ve olanakları

bakımından Milli Eğitim Bakanlığı yoluyla daha hızlı ve etkin hale getirilebilir.

- 6- Bu araştırmanın bulgularına göre, erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri kız öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı biçimde düşüktür. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla okul psikolojik danışmanlarının erkek öğrencilerle özsaygı geliştirme programları düzenlemeleri önerilebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirildiğinde ileride benzeri çalışmaları yapacak olan araştırmacılara aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- 1- Bu araştırmanın bulguları kuşkusuz sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Üst SED’i temsilen 100 öğrenci, alt SED’i temsilen 200 öğrenci olmak üzere toplam 300 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bu araştırmanın bulgularını genellemek doğru bir yaklaşım olmaz. Bu nedenle bu araştırmada elde edilen bulguları sinayacak daha geniş kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.
- 2- Bu araştırmanın bulguları üst SED’e ait ailelerin çocuklarının aile özsaygı düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun nedenlerini ortaya koymak amacıyla nicel çalışmalara ek olarak nitel araştırmalar da önerilebilir.
- 3- Bu araştırmanın bulgularına göre kızların özsaygı düzeyleri erkek öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı biçimde daha yüksektir. Cinsiyet eşitsizliğinin ve cinsiyet rollerinin genellikle kadınların aleyhine işlediği, bu durumun gerek medyada gerekse entelektüel çevrelerde sıkça vurgulandığı bir toplumda elde edilen bu bulgu şaşırtıcıdır. Bu durumun daha iyi anlaşılması için yapılacak daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Son olarak, bu araştırmada elde edilen bulguların değerlendirilmesinde yararlanılan ölçme araçlarının sınırlı olabileceği ihtimalinden hareketle, aynı değişkenleri farklı ölçme araçları kullanarak ölçümleyecek çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, S. G., ve Gullotta, T. (1989). *Adolescent Life Experiences*, New York. Books. Cole Publishing Company.
- Aktaç, T. (2006). *Ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaba, S. (1988). *Anne baba tutumlarının bazı kişilik özellikleri üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara. Gazi Üniversitesi.
- Albayrak, A. S. (2005). *Çoklu Doğrusal Bağlantı Halinde Enküçük Kareler Tekniğinin Alternatif Yanlı Tahmin Teknikleri ve Bir Uygulama*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 105-126.
- Alisinanoglu, F. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Ben (ego) Durumları İle Ana Baba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Degiskenlerin İncelenmesi*. Doktora tezi. Ankara üniversitesi.
- Arıcık, O. T. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baltacı, Ö. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı, Sosyal Destek ve Problem Çözme Yaklaşımları Arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baltaş, A. (1993). *Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı*, Remzi kitabevi, 8 Basım, İstanbul.
- Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), el kitabı*. Ankara: Özgüzelış Matbaası.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını.
- Baumrind, D. (1966). *Effects Of Authoritative Parental Kontrol On Child Behaviors*, Children Development, 37 (2): 887-907.
- Baumrind, D. (1968). *Authoritative Parental Control*, Adolescence, 3(11): 255–272.

- Baumrind, D. (1971). *Current Patterns Of Parental Authority*, *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2): 1–103.
- Beck, A. T., Kovacs, M., ve Weissman, A. (1974). *The Measurement Of Pessimism. The hopelessness scale*. *Consult Clin Psycholgy*, (42): 861-865.
- Becvar, R. J., ve Becvar, D. S. (1982). *Family Development Through The Life Cycle*. Systems theory and family therapy. Lanham: University.
- Bekiroğlu, B. (1996). *Attachment Style, Family Enviroment Depression and Anxiety*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Broverman, D. M., Clarkson, F., ve Rosen krantz, P. S. (1972). Sex Role Stereotypes: A Current Appraisal. *Journal of Sex Roles*, 28:59-78.
- Bulut, I. (1990). Aile Degerlendirme Ölçeği El Kitabı. Özgüzelis Matbaası. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma*. Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum.
- Can, G. (1990). *Lise Öğrencilerin Benlik Tasarımlarını Etkileyen Etmenler*. Anadolu Üniversitesi yayını., 392, Eskişehir.
- Carver, S. C., ve Scheler, M.F. (1988). *Perspectives on Personality* , New York: Allyn. and Bacon Inc.
- Chapman, P. L., ve MULLIS, R. L., (2002). Adolescent Coping Strategies and Self-Esteem, *Child Study Journal*, Vol. 29.
- Chubb, N. H., Fertman, C. I., ve Ross, J. L. (1997), *Adolescent Self- Esteem and Locus Of Control, A Longitudinal Study of Gender and Age Diffrences*, *Adolescence*.32 (125), 113-129.
- Coopersmith, S. (1967). *Parental Characteristics Related To Self-Esteem*. In the antecedents of self esteem (chap. 6, pp. 96-117). San Francisco: Freema.
- Crozier, G. (1999). *Parental Involvement: who wants it?* *International Studies in Sociology of Education*. 9 (3), 219-238.
- Cüce oğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı* (8.basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Çelenk, S. (2002). *İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri*, İlköğretim-Online, 1 (2) :40-47.
- Çelenk, S. (2001). *Okul Dışı etkilerin İlkokuma Yazma Öğretiminde Okuduğunu Anlama Başarısına Katkısı*.
- Çetin, M., ve Burkovik, Y. (1990). *Liseli Ergenlerin Benlik Saygıları ve Ruhsal Durumlarını Etkileyen Faktörlerin Araştırılması*, XXIV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ankara.
- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim Öğrencilerinde Yaşam Doyumu: Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin Rolü, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 29.
- Çuhadaroglu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Darling, N., ve Steinberg, L. (1993). *Parenting style as context: an integrative model*. Psychological Bulletin, 113: 487–496.
- Decay, J. ve Kenny, M. (1994). *Adolescent Development*, Madison: Brown-Benchmark.
- Demir, E. (2007). *Akranları tarafından reddedilen ve kabul edilen ilk öğretim 11. Kademe öğrencilerinin özsaygı, sosyal beceri, davranış problemleri ve okul başarılarının karşılaştırılması*. yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi.
- Demiriz, S., ve Öğretir, A. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. Mart 2007 Cilt:15 No:1 *Kastamonu Eğitim Dergisi* 105-122. Gazi Üniveritesi, Ankara.
- Dinç, F. (1992). *Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dukes, R., ve Martinez, R. (1994). *The Impact of Gender on Self-Esteem Among Adolescents*. Adolescence, 29 (113), 105-115.
- Durak, H. (1997). *Ankara Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Özsaygı Düzeyleri ile Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Edwards, A. (1959). *Edwards Personel Perference Schedule*. New York: The Psychological Corporation, İstanbul.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç Ana Babalar*. İstanbul; Bilgi Yayınevi.
- Erbil, N., Divan, Z., ve Önder, P. (2006). Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(10): 7-15.
- Erim, B. (2001). *Yetistirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri ile Sosyal Destek Sistemleri Açısından karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Erkan, S. (2010). *Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar*. Z. Fulya Temel(Ed.). In: Aile eğitimi ve erken çocukluk döneminde aile katılım çalışmaları, 1-48, 1.Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eskilson, A., Wiley, M.G., Muehlbauer, C., ve Dadder, L. (1986). *Porental Pressure, Self-Esteem and Adokscent Reported Devionce: Bending the twig to for*. Adolesance 21; 83-92.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1987). *İnsanın Boyutları*. Payel Yayınları, İstanbul.
- Fernell, E., ve Veinhold, V. (1997). *Sağlıklı Ailelerin Özellikleri*.
- Fletcher, A. (1997). *Broadening the Bounds of Involvement: Transforming Schools With Students Voice*. <http://www.ed.uiuc.edu/EPSPES>.
- Geçtan, E. (1993). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gelir, E. (2009). *Anne Baba Tutumları, Aile Sosyal Atomu ve Cinsiyete Göre İlk Öğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerin Öğrenilmiş , Çaresizlik ve Akademik Başarılarının İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Adana.
- Gobarı, B., ve Hejazi, M. (2007). *Benlik Saygısının, Başarıya Etkisi*. Reserch on Exceptional children, Vol.7, No.3, 299-316.
- Gordon, T. (1999). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*, Sistem Yayıncılık, (282), İstanbul.

- Göksel, B. (1981). Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 41.
- Greenberger, E., ve Q'Neil, R. (1992). *Maternal employment and perceptions of young children*. Child Development, 63:431-448.
- Günce, G. (1983). *Çocuk Suçluluğu ve Aile*. Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu Bildirileri. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Güneri, O., Sumer, Z., ve Yıldırım, A. (1999). *Sources of Self Identity a Among Turkish Adolescents*, Adoleescenc. 34, 135, 535-546.
- Gülçin, D. F. (1997). Anne Baba Tutumları, Türk Psikologlar Derneği.
- Güçray, S. S. (2001). *Yaşam Becerileri*, 1. Basım, Baki Kitabevi, Adana.
- Güçray, S. S. (2001). *Ergenlerde Karar Verme Davranışlarının Özsaygı ve Problem Çözme Becerileri Algısı İle İlişkisi*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(8), 106-121.
- Güçray, S. S. (1999). *Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi*. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (9).
- Güçray, S. S. (1995). Karar Verme Davranışları Dlçeği'nin Geçerlik ve Güvenirliği. Çukurova Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (4): 60-68.
- Güçray, S. S. (1989). *Çocuk Yuvasında ve Aile Yanında Kalan 9-10-11 Çocuklarının Özsaygı Gelişimini Etkileyen Bazı Etkenler*. Doktora Tezi, Ankara.
- Güneysu, S., ve Bilir, Ş. (1982). Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeylerine Algılanan Anne Baba Tutumlarının Etkisi. *Psikoloji Dergisi*, 6 (22): 127-131.
- Güngör, A. (1989). *Lise İkinci Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerinin Etkileyen Etkenler*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gür, A. (1996) *Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Harter, S. (1983). *Causes And Consequences Of Low Self-Esteem In Children And Adolescents*. In R. Baumeister (Ed.), *Self-esteem: The puzzle of low self-regard* (pp.87-116). New York: Plenum.
- Hartman, S. J., ve Harris, O. J. (1994) *The Parental Influence In Leadership. Journal of social psychology*, Vol. 132.
- Henderson, L., Martinez, A., ve Zimbardo, P. (1998). *Social Fitness Training With Attributional And Self-Concept Restructuring*; Preliminary data with a college student population; Cardiff, Wales.
- Hetherington, E. M., ve Park, R. D. (1989). *Child psychology: A contemporary Viewpoint* (3rd ed.)
- Horney, K. (2007). *Neurosis And Human Growth*. New York:orton.
- Hortaçsu, N. (1995). Parents' Education Levels', Parents' Beliefs, And Child Outcomes, *The Journal of Genetic Psychology*, 156 (3). 373-383.
- Hollingsworth, P. M., ve Hoover, H. H. (1999). *İlköğretimde Öğretim Yöntemleri*, (Çev.Tanju Gürkan vd.), A. Ü. Rektörlüğü Yayınları.
- İkizoğlu, M. (1993). *Demokratik ve Otoriter Ana Baba Tutumlarının Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İmamoğlu, E. O. (1987). *An İnterdependence Model Of Human Development*, Growth and progress,138-145. lise: swets ve zeitlinger.
- İnanç, B., ve Yerlikaya, E. E. (1987). *Kişilik Kuramları*. 1. Baskı, Ankara; Pege Yayınları.
- James, R . (2001). *An Analysis Of Children's Self-Esteem Processes In Relation To Gender, Age, And Length Of Stay In A Residential Child Care Facility*. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities, Social Sciences.
- Jersıld, A. T. (1983), *Çocuk Psikolojisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak.Yayınları, Ankara.
- Joyce, L. E. (1994). *Family Partnership With High Schools*.The Parents' Perspective.

- Kabalı. N. (1997). *Anne Baba Tutumu Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 7 Basım.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1985). *Kültürel psikoloji*. (3. bs.) İstanbul; Evrim Yayın Eve.
- Kassin, S. (1998). “ *Psychology*”, *Second Edition*, New Jersey: Prentice Hall.
- Kutlu, Y., Buzlu, S., Sever, D., Batmaz, A., ve Pişkin, M. (1997). *An Investigation Assertiveness And Self-Esteem During Four Year In İstanbul University Florence Nightingale Nursing School*. 4. National Nursing Education Symposium. Cyprus.
- Kuzgun, Y. (1972). *Anne-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1978). Anne-Baba Çocuk İlişkileri, Psikoloji Dergisi,(4):18-22.
- Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. (Geliştirilmiş 6.baskı). ÖSYM Yay: Ankara.
- Kuzgun, Y. (2006). *Mslek Gelişimi ve Danışmanlığı*. Ankara; Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ladd, G. W., ve Clark, K. E. (2000). *Connectedness And Autonomy Support In Parent- Child Relationships: Links to children's socioemotional orientation and peer relationships*. Developmental Psychology, 36: 485-498.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., ve Dornbusch, S. (1990). *Patterns Of Competence And Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent And Neglectful Families*. Child Development, 62, 5:1049-1065.
- Lau, S., ve Cheung, P. C. (1987). *Relations Between Chinese Adolescents Perception Of Parental Control And Organization And Their Perception of Parental Warmth*. Developmental psychology, 23: 726-729.
- Lawrence, D. (1988). *Enhancing Self Esteem in the Clasroom* London :Paul.Chapman.

- Lawrence, D. (1996). *Enhancing Self Esteem in the Classroom*, 2nd Ed., PCP Ltd., London.
- Leory, M. R. (1996). *Self-Presentation, Impression, Management and Interpersonal Behavior*, New York: Harper Collins Publishers.
- Lipsitt, N. (1993). *Development of empathy in children: the contribution of maternal empathy and communication style*. PHD, Ohaio.
- Lott, B., ve Maluso, D. (2001). *Gender development: social learning*. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of gender* (pp. 537-549). San Diego, CA: Academic Press.
- Lueptow, L. B., ve Garovich, L. (1995). *The Persistence of Gender Stereotypes in the Face of Changing Sex Roles: Evidence Contrary to the Sociocultural Model*. *Ethology and Sociobiology*, 16: 509-530.
- Maccoby, E. E., ve Martin, J. A. (1983). *Socialization in the contex of the family*. Parent child mteracton in P. H. Mussen(Ed), E.M. Hetherington(Ed.), *Handbook Of Child Psychology*, Vol.4. Socialization, Personality, and Social Development (4th Ed., Pp.1-101). New York: Wiley.
- Marion, V., ve Aleksander, J. M. (1997). The Benefits of Peer Collabratiön on Strategy Use, Metacognitive Casual Attribution and Recall. *Journal of Experimental Child Psychology*, 67: 267-289
- McHale, S. M., ve Pope, A. M. (1988). *Self-Esteem Enhancement with Children and Adolescents*. New York: Pergamon Press.
- Milevsky, A., Schlechter, M., ve Netter, S. (2006). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Assocaiaion with self-esteem, depression and life statisfaction, *Journal of Child and Family Studies*: 16 (1): 39-47.
- O'Malley, P. M., ve Bachman, J. G. (1993) . *Academic Self-Esteem and Perceived, Valididty of Grades: A Test of Self Verification Theory*, *Contemporary Educational Psychology*_Vol: 18, 414-426.

- O'Malley, P. M., ve Bachman, J. G. (1983). *Self- Esteem : Change and Stability Between Ages 13 and 23, Developmental Psychology*, Vol: 19, No: 2: 305-314.
- Orr, E., ve Dinur, B. (1995). Social Setting Effects on Gender Differences in Self-Esteem: Kibbutz and Urban Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*.24:3-25.
- Örgün, K. S. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özoğul, S. N. (1988). *Annenin çalışmasının ve bazı bireysel niteliklerin çocuğun özsaygısına etkisi*.Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Öztürk, A. (2004). *Sosyal Kaygıya İlişkin Kendini Sunma Modeli*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Patterson, G. R., ve Dishison, T. J. (1995). *Contrubition of families and peers to delinquency*, criminology, 23: 63-79.
- Pişkin, M. (1996). *Self-esteem and locus of control of secondary children both in England and Turkey*. Doktora Tezi. University of Leicester, Faculty of Education and Continuing studies.
- Pişkin, M. (2012). *Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler*. İçinde: Binnur Yeşilyaprak(ed.). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya, (s.43-78). Ankara: PEGEM Akademi.
- Purkey, W. W. (1970). *Self-concept and school achievement*, Prentice Hall, NewYork.
- Rosenberg, J. ve Wilcox, W. B. (2006). *The importance of fathers in the healthy development of children: Fathers and their impact on children's well-being*. U.S. Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Retrieved Oct. 17,2011,from/www.childwelfare.

- Satılmış, G., ve Seber, G. (1989). Self esteem in adolescents who live in training institute. *Journal of Psychology*, 7(23): 68-73.
- Slee, P. T. (1995). *Peer victimization and its relationship to depression Among. Australia primary school students*. *Personality and Individual Differences*. 18, (1): 57-62.
- Smith, R. E. (1980). *Effects of coping skills training on generalized self-efficacy and locus of control*. *J Pers Soc Psychol*, 56: 228-233.
- Smith, S. M., ve Petty, R. E. (1995). Personality Reoderators of Mood Congruency on Cognition. The role of Self-Esteem and Negative Mood Regulators, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 68, 1092-1107.
- Steinberg, L., Lamborn, S.D., Dornbusch, S.M., ve Darling, N. (1989). *Impact of parenting practices on adolescen achievement, authoritative parentin school Involvement and encouragement to succeed*. *Children Development*, 63:1266.
- Sümer, N., ve Güngör, D. (1999). *Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma, Psikoloji Dergisi*:14(44):35-58, Ankara.
- Şakır, A. (1987). *Devlet Konservatuvarı'na Devam Eden 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarhan, N. (1996) *The relationships of sosiometrics status, sex, academic achivment, school type and grade level with loneliness levels of secondary school students*. Yüksek Lisans Tezi. ODTU. Ankara.
- Tarhan, N. (2008) *Çocuk Ruh Sağlığı Aile İlişimi*. www.e-psikiyatri.com.
- Taris, T., ve Bok, I. (1996). *Effects of parenting style upon psychological well-being of young adults: Exploring the relations among parental care, locus of control and depression, Early child development and care*, 132: 93–104.

- Taris, T., ve Semin, G. (1998). How mothers' parenting styles affect their children's sexual efficacy and experience, *The journal of genetic psychology*, 159(1):68–81.
- Taysi, E. (2000). *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek*. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışma.Yüksek LisansTezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Toran, M. (2005). *Farklı sosyo kültürel düzeylere sahip annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarının incelenme*.Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tosun, K. (1987): *İşletme Yönetimi*, İstanbul Üniversitesi Yayını, Yayın No: 3462, Dördüncü Basım.
- Trusty, J., Peck, H. I., ve Mathews, J. (1994). Achievement, socio-economis status and self-concept of fourth-grade students. *Child Study Journal*, 24(4); 298.
- Tufan, B., ve Yıldız, S. (1993). *Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Tünç, A. (2011). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf öğrencilerin karar vermede özsaygı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Adana.
- Türkmen, F. (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Kavramı*.Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uyanık, B. G. (2003). *Ergen çocuklukta benlik saygısının gelişimi ve önemi*. Morpa Kültür Yayınları, 135 s. , İstanbul.
- Van, D., Melman, J. E. W. M., Pruyn, J. F. A., De Groot, A., Koot, H. M., Hahlen, K., ve Verhulst, F. C. (1995). Late consequences for parentsof children who survived cancer. *Journal of Pediatry Psychology*, 20:567-586.
- Wells, E., ve Marwell, G. (1976). *Self-Esteem: Its Conceptualization and Measurement*. Beverly Hills, Sage Publications Inc.

- Wyatt, J. (1996). *The relationship between physical activity, self-esteem, and academic achievement in 12 year-old children*, J. Inman are with the Faculty of Kinesiology.
- Yalım, F. E. (2001). *Yüksekokul öğrencilerinde benlik saygısının akademik başarı ve ana-baba ile iletişime etkisi*. Yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli.
- Yavuzer, H. (2005). *Anne-Baba ve Çocuk*, Remzi kitapevi,İstanbul.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi*.13. Basım,İstanbul, Remzi kitabevi.
- Yıldız-Bıçakçı, M. (2004). *Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne baba tutumlarını algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ankara üniversitesi, 173 s., Ankara.
- Yıldız, S. Armağan. (2004). Ebeveyn Tutumlar ve Saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi*,3-4,138.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar,*Türk Psikoloji Dergisi*, 2001,16 (47)1-20, Psikoloji Yazıları 3(1) 99-118.
- Yılmaz, A. (2000). *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin, gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Y. (2007). *Anne-baba tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okul başarıları ve özerkliklerinin gelişim arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Aile ve çocuk*. 6, Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1985). *Çocuk Ruh Salığı*. 21, Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

- Ek 1** Kişisel Bilgi Formu
- Ek 2** Anne Tutum Ölçeği
- Ek 3** Baba Tutum Ölçeği
- Ek 4** Coopersmith Özsaygı Envanteri

EK 1. KİŞİSEL BİLGİLER

Sevgili Öğrenciler,

Lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumu, özsaygı ve akademik başarı düzeyleri ile ilgili bir araştırma yapmaktayız. Aşağıda bununla ilgili bazı sorular bulunmaktadır. Bu sorular sizi değerlendirmek için değildir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve elde edilen bilgiler sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Lütfen her anketin başındaki açıklamaları dikkatlice okuyarak, bütün soruları cevaplandırınız. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Jila SAMADPOUR

PDR Yüksek Lisans Öğrencisi

1	Okulunuz.....
2	Sınıfınız.....
3.	Doğum tarihiniz/...../.....
4.	Cinsiyetiniz Kız () Erkek ()
5.	Babanızın öğrenim durumu: () a. Hiçbir okul mezunu değil () b. İlkokul mezunu () c. Ortaokul/ Lise mezunu () d. Yüksekokul mezunu () e. İleri eğitim görmüş (mastır, doktora)
6.	Annenizin öğrenim durumu: () a. Hiçbir okul mezunu değil () b. İlkokul mezunu () c. Ortaokul/ Lise mezunu () d. Yüksekokul mezunu () e. İleri eğitim görmüş (mastır, doktora)
7.	Algıladığınız aile gelir durumunuz? Alt () Orta () yüksek()

EK2. Anne Tutum Ölçeği (Örnek maddeler)

ANNEM

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	Hiç Doğru Değil	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok Doğru
	1	2	3	4	5
1) Sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.					
2) Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.					
3) Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.					
4) Onun istediği hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olur.					
5) Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olur.					

EK2. BabaTutum Ölçeği (Örnek maddeler)

BABAM

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	Hiç Doğru Değil	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok Doğru
	1	2	3	4	5
1)Sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.					
2)Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.					
3)Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.					

Ek 4. Coopersmith Özsaygı Ölçeği (Örnek maddeler)

Evet Hayır

☐	☐	1.	Hayatımda olanlardan genellikle rahatsızlık duymam.
☐	☐	2.	Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça güç gelir.
☐	☐	3.	Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.
☐	☐	4.	Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.
☐	☐	5.	İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve neşeli vakit geçirirler.
☐	☐	6.	Evdeyken kolayca canım sıkılır, moralim bozulur.
☐	☐	7.	Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.
☐	☐	8.	Yaşıtlarımın arasında seviliyorum.

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıklarına yer verilecektir.

1.1. Problem

Ergenlik dönemi, hayatının başından sonuna kadar sürekli bir gelişim içinde olan insanın en önemli evrelerinden birini oluşturmaktadır. Birey için kişilik gelişimi, doğuştan var olan özelliklerin, çevre etkisiyle birlikte şekillenmesiyle oluşur. Çocuk üzerindeki ilk çevre etkisini yaratan, yaşamında ilk olarak karşılaştığı anne-babasıdır. Çocuğun, yaşam biçimlerini algılaması onların aracılığıyla oluşur. Eğer çocuk ergenliğe çözülmemiş duygusal problemlerle girerse, onu kabul edecek, yön verecek ve kontrol sistemi kırılma noktasına geldiğinde ona kontrol sağlayacak bir aileye ihtiyaç duyacaktır.. Ergenin ailesi huzurlu ve duygusal olarak dengeli ise, çocuğun biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarından kaynaklanan duygusal beklentilerini rahat bir şekilde karşılayıp çevreye uyum sağlayabilmesini kolaylaştırır (Yavuzer, 1994).

Aile içerisinde anne-babanın birbirleriyle kurdukları iletişim biçimi mevcut ilişkilerinin mutlu veya mutsuz olmasını belirlemenin yanı sıra, çocuklarının kişilik yapılarını ve ruh sağlıklarını da etkilemektedir. Kuşkusuz ebeveyn arasındaki ilişkinin doğası ergen üzerinde son derece etkilidir. Örneğin anne-baba arasındaki ilişkinin olumsuz olması, anne-baba-çocuk ilişkisini de olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Ekşi, 1990).

Becvar (1982) ailenin de, kişilerin geçirdiği gelişim aşamaları gibi belli aşamalardan geçtiğini belirtmektedir. Aile üyeleri farklı aşamalarda farklı rol ve görevlere sahip olmakta ve o aşamaya özgü ailevi sorunlarla da karşılaşabilmektedirler. Bu noktada etkili karar verme stillerini kullanmak yaşamsal önem taşır.

Jones ve Prinz'e (2005) göre anne babaların yeterlilik algıları çocuğun uyumu üzerinde doğrudan etkilidir. Aile, bireyi henüz dünyaya gelmeden etkilemeye başlayan ve hayatın sonuna kadar da bu etkisini sürdüren bir kurumdur ve o nedenle fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirme işlevine sahiptir.

Son yıllardaki çalışmalarda ergenlerin akademik başarısı, psiko sosyal gelişimi gibi bazı psikolojik sonuç değişkenleri ile anna-baba stilleri arasındaki ilişki sıklıkla incelenmiştir. Örneğin Yılmaz (1999) otoriter, demokratik ve izin verici anna-baba stilleri ile ergenlerin okul başarısı arasında olumlu, otoriter ve izin verici anna-baba stili ile olumsuz yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Steinberg ve arkadaşları (1989) çalışmalarında demokratikliğin üç boyutu ile 10-16 yaşları arasındaki çocukların okul başarısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuçlar demokratik tutumun her üç bileşenin de çocukların akademik başarısı ile olumlu ve yüksek düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca Steinberg ve ark. (1992), 14-18 yaşları arasındaki ergenlerle yaptıkları boylamsal bir çalışmada ebeveynlerini demokratik olarak algılayan çocukların, akademik yönden de daha başarılı olduklarını saptamışlardır.

Lamborn ve arkadaşları (1990) tarafından gerçekleştirilen kapsamlı bir çalışmada, 14-18 yaşları arasındaki ergenler psikososyal gelişim, akademik yeterlik ve problem davranışlar açısından karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada ebeveynlerini demokratik olarak değerlendiren ergenlerin anna-baba stiline sahip ergenlere göre akademik yeterlik ve psikososyal gelişim boyutunda daha yüksek, problemleri davranışlar boyutunda ise daha düşük puan aldıkları görülmüştür. İhmalkar anna-baba stiliyle otoriter anna-baba stili sergileyen ebeveynlerin çocukları arasında ise anlamlı farklılıklar elde edilmemiştir.

Sitenberg ve arkadaşları (1994), Lamborn ve arkadaşlarının (1991) çalışmasına katılmış olan ergenleri yine aynı ölçümleri kullanarak bir yıl sonra tekrar gözlemişler ve demokratik ailelerde yetişen ergenlerin, diğer ailelerde yetişen ergenlerden bir çok alanda daha avantajlı olduklarını bulmuşlardır. Taris ve Book (1996) çalışmalarında çocukların ilerideki akademik başarılarının, ebeveynlerinin ne kadar sevgi ve ilgi gösterdiklerine ve ne oranda koruyucu davrandıklarına bağlı olduğunu belirtmektedir. Anılan araştırmacılar anna-baba stili, sosyoekonomik düzey (SED) çocuğun yaşı ve cinsiyetinin kariyeri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu amaçla ilk olarak 1987/88 yılında üç ayrı kuşak üzerinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Aynı çalışma 1991 ve 1992 yıllarında tekrarlanmış ve sonuçta ebeveynini sıcak ve sevgi dolu olarak algılayan gençlerin, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan gençlere oranla okulda daha başarılı oldukları ve eğitimlerini kesintisiz tamamladıkları bulunmuştur (Yılmaz, 1999).

Baumrind (1998) yüksek sosyo ekonomik düzey aile çocuklarının üniversite eğitimlerine devam etme oranlarının düşük sosyo ekonomik düzeye mensup ailelerin çocuklarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Genel olarak yüksek düzeyde ebeveyn ilgisi görerek büyüyen çocuklar kendilerini, yeterince ebeveyn ilgisi görmeyen çocuklardan daha yeterli hissetmekte ve daha özerk olmaya güdülemekte, bu da sonuçta onların okul başarısını arttırmaktadır. Bu bağlamda ana-baba stilleri ve okul başarısı arasındaki ilişki güdüsel faktörler açısından da yorumlanabilir. Baumrind daha sonra benzer bir çalışmayı daha ileri yaştaki üniversite öğrencileriyle tekrarlamış ve yine ana-baba stili ile gençlerin kişiliği, uyumu, akademik başarısı ve uyuşturucu madde kullanımı arasında anlamlı ilişkiler sağlamıştır. Anne ve babaların kendi değer ve inançlarına göre değişik tutumları vardır. Anne baba tutumları, sevgi, hoşgörü ve kabul etmeyi içine alan “demokratik tutum” ile sevginin gösterilmediği ve hoşgörünün olmadığı, reddetmeyi içeren “otoriter tutum” olmak üzere iki genel başlıkta toplanabilir. Demokratik anne-baba, çocuğun arzu ve ihtiyaçlarına karşı ilgilidir ve çocuğun davranışlarını dikkatlice izler. Onun iradesine, tercihlerine ve sağlıklı uyum göstermesine değer verir. Öyle ki çocuklarını yaşlarıyla uyumlu olmak kaydıyla kendisiyle ilgili bazı kararlar almaya teşvik eder. Önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocukla tartışır. Dil alışverişine olanak sağlar.

Akbaba (1992) ilgisiz ve otoriter anne baba tutumunun birbirleri ile yakından ilişkili olduğunu, buna karşılık demokratik anne-baba tutumunun bu iki tutumdan farklı olduğunu öne sürmüştür. Aynı araştırmacı, demokratik tutumla yüksek benlik saygısı arasında, buna karşın otoriter tutumla düşük benlik saygısı arasında paralel ilişkiler saptamıştır.

Pek çok çalışma, anne babalar tarafından verilen destek ya da uygulanan baskının çocuğun sosyal yeterliliği üzerinde hatırı sayılır etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Gerçekten olumsuz aile tutumları, sağlıksız bir gelişimin kaynağı olabilmektedir. Ana-baba tutumlarının ama özellikle çocukla daha uzun süreyle ve yoğun biçimde etkileşen annenin tutumlarının, çocukluktan başlayarak, benlik yapısının gelişmesinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir (Baumrind,1968; Maccoby ve Martin, 1983).

Horney'e (2007) göre ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerinde önemli etkileri vardır. Örneğin, çocukluk dönemlerinde reddedici anne-baba tarafından yetiştirilen bireyler, yalnızlık ve güvensizlik duygusu ile büyümektedirler.

Kişinin psikososyal gelişimi, eğitim hayatı ve meslek alanındaki başarıları ya da başarısızlıkları ile ebeveynin doğrudan ve dolaylı yollarla çocuk üzerindeki etkileri uzun süredir sosyal bilim çalışmaların esasını oluşturmaktadır. Örneğin, Küçükahmet'e (2001) göre ailelerinin sergilediği yanlış davranışlar, ilgisizlik, baskı, sertlik, sevgisizlik ya da tam tersine aşırı ilgi gibi nedenler öğrencilerin ders çalışmaktan uzaklaşmalarına, korku ve gerginlik duymalarına neden olmaktadır.

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı öznel bir yaşantıdır ve kaynağını anne-baba ve çocuk ilişkisinden alır. Bunun yanı sıra ailenin olumlu iş ve sosyal geçmişi, değerleri; çocuğun erken dönemdeki olumlu yaşantıları; fiziksel olarak sağlıklı olması, travma vb. durumları yaşamamış olması ve sağlıklı aile içi iletişim yaşantıları gibi faktörler, benlik saygısının olumlu yönde gelişimini sağlayan önemli değişkenlerdir (Güçray, 1989).

Hetherington ve Parke'ye (1986) göre aile, sosyalleşme sürecinde, bireyin kişilik özelliklerini, davranış ve tutumlarını biçimlendiren sosyal çevre içinde, gelecek yıllardaki rolüne hazırlayan önemli bir sosyal kurumdur (Akt. Karadayı, 1994).

Yavuzer (2001) sağlıklı gelişimin, özsaygı ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, , özsaygının yüksek olması çocuğun içinde bulunduğu ailenin özgüvenli olması, hem ana-baba arasındahem de çocuklarıyla etkin iletişim kurabilmeleri, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olabilmelerini gerekli kılmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi, bu ihtiyaçların karşılanması sağlıklı bir kişilik gelişimine yol açacak, karşılanmaması ise özgüvensiz bireylerin yetişmesine neden olacaktır.

Çelenk'in (2001) yaptığı bir araştırmada, öğretmenlerin; "okul ile işbirliği içinde olan, çocuğu ile ilgilenen ebeveynlerin, çocuklarının okul başarısını pozitif yönde etkilediği, çocuğu yanlış bir yönlendirmeden korumak için, ayrıca öğretmen – aile arasındaki tutarsızlığı önlemek amacıyla ebeveynlerin okul tarafından eğitilmelerinin gerekli olduğu" görüşünde oldukları saptanmıştır. Bu araştırmada ayrıca yanlış anne-baba tutumların gençlerin yaşadığı sınav kaygısını da arttırdığı belirtilmektedir.

Anne babaların çocuklarına yüksek özsaygı kazandıracak bir ortamı hazırlayabilmeleri için, çocuğa karşı sergiledikleri tutumlara önem vermeleri ve bu tutumların çocuk tarafından nasıl algılandığına dikkat etmeleri gerekmektedir (Purkey,1970, Akt. Güneysu ve Bilir, 1998).

Güngör'e (1995) göre anne-baba-çocuk üçgenindeki iletişimi belirleyen en önemli öge, anne-babanın çocuk yetiştirme biçimini belirleyen tutumlardır. Anne ve babanın bireysel kişilik özellikleriyle biçimlenen aile yapısı, ailenin çocuk yetiştirme tarzını da kısmen belirlemektedir.

Joyce (1994) anne babaların gerçekçi olmayan beklenti ve inançlarının anne-baba-çocuk arasındaki çatışmalara yol açmanın yanı sıra çocuk yetiştirme süreciyle ilişkili stres düzeylerini de arttırdığını belirtmektedir. Gerçekten ebeveynler, anne baba olmaya ya da çocuk yetiştirmeye ilişkin pek çok akılcı olmayan inanca sahip olabilmektedirler (Çivitçi ve arkadaşları,2009).

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde Türkiye'de alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin "algıladığı anne baba tutumlarının" özsaygı ve akademik başarı değişkenleri ile olan ilişkisini inceleyen araştırmaların sayısının kısıtlı kaldığı görülmektedir. Sunulan çalışma, alt ve üst sosyo-ekonomik düzey öğrencilerin algıladığı anne baba tutumlarının özsaygı ve akademik başarı ile arasındaki ilişkiyi incelemektedir ve keşfedici nitelikte olmakla önemli akademik katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin algıladığı anne-baba tutumlarının onların özsaygı ve akademik başarı düzeyleriyle olan ilişkisini araştırmaktır. Araştırmada bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Alt ve üst sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencilerin akademik başarısı, özsaygı envanterinden ve anne-baba stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanlar annelerinin eğitim düzeylerine göre, farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin akademik başarısı, özsaygı envanterinden ve anne-baba stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanlar babalarının eğitim düzeylerine göre, farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin akademik başarısı ve özsaygı düzeyleri (genel, sosyal, aile, akademik, toplam) algıladıkları ekonomik düzey bakımından farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin akademik başarısı ve özsaygı düzeyleri (genel, sosyal, aile, akademik, toplam) cinsiyet bakımından farklılaşmakta mıdır?
6. Öğrencilerin özsaygı düzeyleri (genel, sosyal, aile, akademik, toplam) ve ana-baba tutumları (Anne Kabul, Anne Red, Baba Kabul, Baba Red) akademik başarılarını kestirmekte midir?

1.3. Önem

Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun bağımsız hareket edebilme, özsaygı, kendini ifade edebilme, akademik yönden başarılı olma ve sosyal becerileri geliştirme gibi birçok alandaki gelişimini etkilediği görülmektedir (Güneysu ve Bilir, 1982). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının ve anne babalık becerilerinin çocuklarının davranış örüntüleri ve kişilikleri üzerindeki etkileri göz önüne alındığında anne babalarla çalışmalar yapılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca rehberlik hizmetleri içerisinde ebeveyn konsültasyonu dikkate alındığında ebeveynlerle eğitim çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bu araştırmadaörneklemi oluşturan farklı sosyo-ekonomik düzeye ait lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumu, onların akademik başarısı ve özsaygı düzeyleri açısından karşılaştırılmış, anılan değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve anne-babanın eğitim düzeylerine ve cinsiyete göre sonuç değişkeninde fark olup olmadığı değerlendirilmiştir. Daha önce de değinildiği gibi alanyazında bu konuda yapılmış akademik çalışmanın görece az sayıda olması sonuçların ilgili alana önemli bilgi sağlayacağını düşündürmektedir. Ayrıca araştırmanın sonuçları, benzer özellikte öğrencileri olan okul psikolojik danışmanlarının, anne-babaların ve eğitimcilerin çocuklarını daha iyi tanıyarak onların gelişimine katkıda bulunması açısından da işlevsel olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlılar

Araştırmanın katılımcıları, ölçeklerde yer alan maddeleri içtenlikle, kendi durumlarını yansıtacak şekilde cevaplayacaklardır. Tüm katılımcılar, kontrol edilemeyen değişkenlerden aynı derecede etkileneceklerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın çalışma grubu, alt sosyo ekonomik düzeyi temsil eden bir devlet lisesinde eğitim gören 200 öğrenci ve üst sosyo ekonomik düzeyi temsil eden özel bir lisede öğrenim gören 100 öğrenci ile sınırlıdır. Anne baba tutumlarına ilişkin ölçümler, uygulanan Maccoby ve Martin'in (1983) Anne Babalık Stilleri Ölçeği (ABSÖ), ile Coopersmith (1967) Özsaygı Ölçeği'nin ölçme kapasitesiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Anne Baba Tutumu: Anne babanın çocuk yetiştirmedeki bütüncül ve sürekli olan inanç ve duygularıdır.

Anne Baba Kabul: Çocuğuna içten sevgi, saygı duyan ve her konuda çocuğa iyi bir rehber olmaya çalışan anne baba tutumudur.

Anne Baba Red (Denetim): Çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen gösteren, disiplini sağlamak amacıyla genellikle cezaya başvuran anne baba tutumudur.

Özsaygı: Kişinin kendisiyle ilgili bütün duygu, düşünce, algı ve değerlendirmelerinin etkileşiminden doğan sonuç algısıdır.

Akademik Başarı: Öğrencilerin okuldaki derslerden aldıkları notların ortalamasıdır.

BÖLÜM II

2.1. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde anne baba tutumları, özsaygı ve akademik başarıyla ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1.1. Sağlıklı Aile

Aile, anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile, ya da anneanne, dede, babaanne gibi aile bireylerini içine alan geniş aileler şeklinde tanımlanabilir. Sağlıklı ailelerin özelliklerini Fernel ve VVeinhold (1997) şu şekilde özetlemişlerdir:

- Alt sistem sınırlarının belirgin olması ve ailenin gerekli gördüğü durumlarda değişebilmesi
- Kuralların açık ve net olması ve durum değişikliklerine bağlı olarak değişebilmesi.
- Aile üyelerinin rollerinin net olarak bilinmesi.
- Aile bütünlüğünün korunarak bireyselliğin desteklenmesi.
- İletişimin zorlayıcı olmaksızın açık ve net olması.

Psikolojik açıdan sağlıklı aileler, iletişim kurabilen, çatışma çözme yöntemlerini kullanabilen, sorumluluk paylaşımını sağlıklı biçimde yapabilen, bireysel farklılıklara saygı gösteren ve çözüm odaklı düşünebilen ailelerdir. Burada önemli olan temel husus ailedeki “iyi olma halinin” aile bireylerince ne denli hissedilebildiğidir. İnsanoğlu genellikle diğer bireylerin bu beklentileri karşılamaını ya da bu yönde öncelikle karşı tarafın değişmesini umma eğiliminde olacaktır. Bu tıpkı toplumu değiştirmeyi hayal ederken kendimizi değiştirmeyi hiç aklımıza getirmemek gibidir. Oysa esasen önemli olan bu arzu edilen “olumlu” özelliklerin ne kadarını kendimizde barındırdığımızı düşünmemizdir. O nedenle, bireyler aile sistemlerini yeniden düzenlemeye gerek duyduğunda öncelikle kendirline odaklanmalıdırlar.

Sağlıksız ailelerdeki durum biraz daha farklıdır. Karşıdakine saygı yoktur, iletişim sınırlıdır. Herkes kendi ihtiyaçlarına odaklanmıştır, karşısındakini göz ardı eder. Kuşkusuz her ailenin güçlü ve zayıf yanları vardır. Bu bakış açısıyla, psikolojik açıdan sağlıksız aileleri iki uç noktada tanımlamak mümkündür: “Tutsak aileler” ve “serbest aileler”. Tutsak aileler duygusal olarak birbirlerine çok yakın olan, hatta birbirlerinin sınırlarına girmiş olan ailelerdir. Bu tür ailelerde çocuklar gelişmez; farklı ve yabancı bir ortama girdiklerinde rahatsızlık duyarlar. Serbest aileler ise tam tersine duygusal olarak birbirlerinden uzak fertlerden oluşan ailelerdir. Ortak soy isim, aynı evde yaşamak gibi ortak niteliklerin dışında herkes kendi halinde yaşamaktadır. Bu durumda gerek fiziksel gerekseduygusal açıdan herkes yalnızdır. Böyle ailelerde çocukların kendilerini güvensiz hissetmesi son derece doğaldır (Gülçin, 2009).

2.1.2. Anne Baba Tutumumları

Anne-babanın çocukla ilişkisinde sergilediği duygu, düşünce ve davranış biçiminin toplamı "anne baba tutumu" kavramıyla ifade edilmektedir. Anne-baba tutumu çocuğun erişkinlikteki kişilik yapısı üzerinde belirleyici olması nedeniyle çok önemlidir. Her anne-babanın çocuğuyla ilişkisi özgündür. Ancak genel olarak bakıldığında anne-babaların birkaç temel tutum biçiminden birine uygun davranışlar sergilediği görülmektedir.

2.1.2.1. Baskılı ve Otoriter Tutum

Aşırı baskılı otoriter tutum; çocuğun kendine olan güvenini kaybetmesine yol açan, çocuğun kişiliğine önem vermeyen bir tutumdur. Geleneksel Türk aile yapısında bu tutuma sıkça rastlanmaktadır. Anne babanın uyguladığı katı disiplin yüzünden çocuk, her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır. Baskı altında bırakılan bu çocuk, sessiz, uslu nazik ve dürüst olmasına karşılık silik, çekingen, başkalarından kolayca etkilenen kişiliğe sahip olmaktadır. Böyle bir aile ortamında “zor yoluyla denetleme” ve “sevgiyi esirgeyerek denetleme” durumları hakim olmaktadır. Sürekli denetlenen çocuk hangi hareketine karşı ne tepki alacağını bilemediği için sürekli kaygı halindedir (Yavuzer, 2005).

Baumrind'in (1927) araştırmasına göre otoriter anne babalar, çocukların davranışlarını katı kurallar çerçevesinde değerlendirerek denetlemekte ve

biçimlendirmektedir. Bu tip anne babalar için itaat düzenin ve geleneksel yapının korunması için en gerekli şarttır. Bu yüzden çocuğun anne ve babasının söylediği her sözü doğru kabul etmesi gerektiğine inanırlar ve sözel iletişim kullanmaya gerek duymazlar. Baumrind ayrıca böylesi aile ortamında yetişen erkek çocukların, “yetkin” tutumun egemen olduğu aile ortamında yetişen erkek çocuklara göre daha düşmanca ve sert, kız çocukların da daha bağımsız ve edilgen kişiliğe sahip olduğunu saptamıştır (Yılmaz,1999).

2.1.2.2. Müsamahakar Tutum

Çoğunlukla orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan aileler ile çocuğunu kalabalık yetişkinler grubu içerisinde tek çocuk olarak yetiştiren ailelerde “çocuk merkezci” tutuma rastlanmaktadır. Bu koşulda çocuk aile ortamında tek söz sahibi kişi durumuna gelmektedir. Ebeveyn ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin olmaması, çocuğun abartılan bir sevgi ortamında büyümesi ve şımartılması, onun doyumsuz bir kişi haline gelmesine neden olmaktadır. Böyle çocuklar hayatları boyunca her isteklerinin karşılanacağını zannedecek, yetişkin olduklarında toplumun kendilerine bazı hakları niçin vermediğini anlayamayacak tepkisel davranabileceklerdir. . Üstelik, aile bireylerinin rollerine uygun davranmaları gerekirken, çocuğun tüm egemenliği eline alması anne babasına hükmetmesine ve çok az saygı göstermesine sebep olmaktadır (Yavuzer, 2005).

2.1.2.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz yönde etkileyen dengesiz ve kararsız tutumla çocuk birçok şekilde karşılaşabilir. Yavuzer’e (2005) göre dengesizlik ve tutarsızlık, anne baba arasındaki fikir ayrılığından kaynaklanabileceği gibi, anne babanın gösterdiği değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanabilmektedir. Yazara göre anne babanın, çocuğun yanında birbirleriyle ilgili tenkitlerde bulunmaları, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz yaklaşması ya da birinin çocuğu sürekli kayırması, sık görülen tutarsız davranışlardır. Bunun dışında anne babanın şahsi anlamda yaptığı dengesiz ve tutarsız davranışlara da rastlanılmaktadır. Çocuğun anne babanın kendi arasındaki kararsızlık ve değişken tavrı karşısında ne yapacağını bilememesi iç çatışmaların ve huzursuzlukların oluşmasına neden

olmaktadır. Aynı zamanda çocuk, anne babasının ne tepkide bulunacağını bilemediğinden dolayı sürekli bir tedirginlik haline girmektedir. .

2.1.2.4. Aşırı Koruyucu Tutum

Anne babanın aşırı koruyuculuğu çocuğa haddinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi anlamındadır. Bunun sonucunda çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güvensiz, duygusal olarak kırılgan bir birey haline gelmektedir. Anne babası tarafında aşırı derecede korunan çocuk, bu durumu hayatı boyunca sürdürerek gelecekteki eşinden de aynı şeyi bekleyebilmektedir. Aşırı koruyucu tutum daha çok anne çocuk ilişkisinde görülmektedir. Annenin bu davranışının altında duygusal yalnızlık yatmaktadır. Bu durumu iyice abartarak, okul öncesi dönemde çocuğunu kendi eliyle besleyen bir anne, çocuk ilkokula geldiğinde de aynı davranışa devam edebilmektedir. bu aşırı koruyucu yaklaşım çocuğun kendine güven duymasını engelleyerek, psiko-sosyal gelişimini de zedelemektedir. Çocuğun ayrıca girişimci ve sosyal özellikler geliştirmesi de ketlenmektedir (Yavuzer, 2005).

2.1.2.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

Bu yaklaşım, anne babanın çocuğu görmezlikten gelmesi, yalnız bırakması yani neredeyse dışlamasına işaret eder. Ciddi duygusal istismara yol açacak olan bu tutumun ebeveyn çocuk ilişkisini zedelemesi şaşırtıcı olmayacaktır. Üstelik anne babasının ilgisiz kaldığı çocuk arkadaşları, öğretmeni ve çevresine zarar vermek ile suçluluk duygusu arasında ilişki olduğu ileri sürülmektedir (Yavuzer, 2005).

2.1.2.6. Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum

Bu tutum, anne babanın bazı kısıtlamalar dışında çocuğuna hoşgörülü olması, desteklemesi ve arzularını dilediği şekilde gerçekleştirmesine izin vermesi anlamına gelmektedir. Çocuk evde ailesi tarafından, dışarıda çevresi tarafından kabul edilmek istendiğinden dolayı, ona kendi benliğini tanıma fırsatı verildiğinde sağlıklı bir şekilde olgunlaşmaktadır. Anne babanın hoşgörü ve anlayışını normal düzeyde gerçekleştirmesi, çocuğun kendine güvenen ve yaratıcı bir birey olmasına sebep olmaktadır. Çocuk, sınırların çizildiği, saygı ve sevgi gördüğü ortamda kendini rahat

ifade edebilmektedir. Bu durum özgüvenin artmasına kendi kendine karar verip, sonuçlarına olgunlukla katlanmasına neden olmaktadır(Yavuzer, 2005).

2.1.3 Anne Baba Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller

2.1.3.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modelde gelişimin temel belirleyicilerinin biyolojik olduğu ve ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile çevresi arasındaki etkileşimin, çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkları belirlediği farz edilmektedir. Psikodinamik bakış açısını benimseyen araştırmacılar ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkiyle ve bunun çocuğun psikoseksüel, psikososyal gelişimi ile kişiliği üzerindeki etkisiyle ilgilenmişlerdir. Buna göre, ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin bir aileden diğerine gösterdiği bireysel farklılıklar, ebeveyn tutumlarındaki farklılıklara bağlanmaktadır (Yılmaz, 2000).

2.1.3.2. Davranışçı Model

Davranışçılar, yakın çevreden alınan pekiştirecin çocuğun gelişimini nasıl şekillendirdiğiyle ilgilenmişler ve davranışın tutumdan daha önemli olduğunu belirterek, ebeveyn tutumlarını ebeveynlerin davranışlarına göre gruplamışlardır. Çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkların çocuğun içinde bulunduğu öğrenme çevresindeki farklılıkları yansıttığı düşünülmektedir. Davranışçılara göre ebeveyn tutumu bu çevreyi tanımlayan davranış örüntüleridir. Hem psikodinamik hem de davranışçı model çocuğun sosyalleşmesinde, ebeveynin inançlarının ve çocuğun doğasının ebeveyn davranışlarının en önemli belirleyicileri olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2000).

2.1.3.3. Baumrind'in Sınıflaması

Baumrind (1927) okul öncesi dönemdeki çocuklarla ev ortamında yaptığı gözlemlerinde ve laboratuvar çalışmalarında ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimi incelemiş ve çocuk yetiştirme konusunda ana-baba stili ile ilişkili 4 boyut belirlemiştir (Yılmaz, 2000). Bunlar ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişiminde açıklık, olgunluk

beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Ebeveyn Kontrolü boyutu, ebeveynler tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. Ebeveyn çocuk iletişimde açıklık boyutu, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu, anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir. Örneğin yüksek olgunluk beklentisine sahip olan anne babalar çocuklarına, 'kendi yetenek ve çabalarıyla yamayı öğrenmelisin' mesajını verirler. Bakım-destek boyutu, anne ve babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir.

Baumrind, anılan dört boyutun kombinasyonlarına bağlı olarak üç temel ana-babalık stili ortaya koymuştur. Bunlar otoriter, demokratik ve izin verici anababalık stilleridir. Bu sınıflamaya göre, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter olarak adlandırılmaktadır. Bütün boyutlarda anılan özelliklere yüksek derecede sahip olan anne babalar demokratik olarak adlandırılmaktadır. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan anne babalar ise izin verici olarak adlandırılmaktadır. Baumrind'e göre ebeveynlerin çoğu, çocuklarıyla olan iletişimlerinde bu davranışlardan birini daha belirgin olarak benimser ve uygularlar.

2.1.3.4. Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısı modeli

Maccoby ve Martin (1983) anne babalık stilini duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık/kontrol (demandingness/control) olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve bu iki boyutun kesiştiği noktada dört tür ana baba stili tanımlamışlardır. Aslında bu modelde "izin verici" ana baba stili ikiye ayrılmıştır. Bunlar izin verici/müşahakar (hoşgörölü) ve izin verici/ihmalkar ana baba stilleridir. İzin verici ihmalkar ebeveynler çocuklarıyla aralarında bir mesafe koyma eğilimindedirler, onlara ayıracakları zaman ve enerjileri yok gibidir, onlara karşı ilgisizdirler ve çocuklarını hiçbir şekilde denetlemezler. Bu ebeveynler çocuklarının sadece yiyecek ve giyecek

gibi temel ihtiyaçlarını karşırlar fakat onlara duygusal açıdan yakınlık göstermezler, okulla ilgili ya da okul dışı faaliyetleriyle ilgilenmezler .

2.1.4. Aile Tutumunun Ergenler Üzerindeki Etkisi

Ailenin tutumları, bireyin karar verme sürecini ve biçimlerini etkilemektedir. Karar verme süreci bir fikir oluşturma sürecidir. Bu niteliği ile psikolojik bir boyuta sahip olan bu süreç, bireyin zihinsel ve ruhsal özellikleriyle kültürel yapısına bağlı olduğu gibi, çevre koşullarına da bağlıdır. Bir fikir oluşturma ya da karar verme sürecinin etkin olması için gerekli araştırmaların yapılması ve bilginin toplanması gerekir. Bu aşamada çevre koşulları ya bilgi kaynağı olarak doğrudan doğruya ya da bireyin zihinsel, ruhsal, kültürel, moral yapısını etkileme yoluyla dolaylı olarak bireyin karar davranışını etkilemektedir (Tosun, 1987).

Aile, bireyin kişiliğinin oluşumunda ve toplumsallaşmasında etkin bir faktör olarak, toplumun sosyo-kültürel özelliklerini bireye aktarmaktadır. Böylece aile, birey davranışlarını düzenleyici bir sosyal ortam özelliği kazanmaktadır. Bireysel yaşamda insanlar, kişisel sorunlarıyla ilgili kararlarını bile kendileri kolayca alamamakta, güvendikleri ve inandıkları kişilerin görüşlerini alma gereği duymaktadırlar. Bu bağlamda, bireyin kararlarını etkileyen kişiler öncelikle aile bireyleri olacaktır. Anne-babanın tutum ve davranışları çocuğın kişilik gelişimini, bu tutum ve davranışları algılamasına bağlı olarak da etkilemektedir (Jersild, 1983).

Gençlerin özerklik duygusuna sahip olması, girişimcilik özelliğini taşıması ve kendini gerçekleştirmesinde de ailenin tutum ve davranışları belirleyici olmaktadır. Özerklik duygusunun yerleşmesi, bireyin içinde yer aldığı aile sistemi ile diğer toplumsal kurumlar ve kültürel etmenlerin etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Özerklik, benliğin oluşumu ile başlamaktadır. Benliğin oluşumunun ilk ve en önemli belirleyicisi olan fiziksel ve sosyal çevre “aile”dir. Özellikle hızlı sosyal değişim içinde bulunan toplumlarda, aile içi eğitim sisteminin, değerlerinin, aile ortamının ve aile ilişkilerinin de buna koşut olarak değiştiği ve birey açısından bu anlamda daha da önem taşıdığı söylenebilir. Özerkliğin gelişim döneminde, benlik saygısı olan, bir başka deyişle, “insan” olarak kendisine değer verilen ortamda yetişen çocukların özerklik, girişimcilik, kendini gerçekleştirme açısından daha yeterli olduğu görölmektedir (Yavuzer,1986).

Bireylerin aktif, özgüveni yüksek, özerk ve yaratıcı olmaları bireysel ve toplumsal çatışmaları da azalabilir. Uyum, bireyin kendi benliğiyle ve çevresiyle dengeli ve etkili bir ilişki kurabilmesi ve sürdürebilmesi demektir. Bireyin bu uyumu kazanabilmesini ise kişisel özellikleri ile cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve aile ortamı etkilemektedir. Ailenin tutumları, eğitim biçimleri ve aile içi ilişkiler gibi aile ortamına ilişkin değişkenlerin kişilik gelişimindeki rolü düşünüldüğünde, bireylerdeki uyum düzeylerindeki farklılıklarda ailenin etkisi açıkça ortaya çıkmaktadır.

Hartman ve Harris (1994) tarafından yapılmış olan bir araştırma, çocukların, ailelerini model alarak onların “liderlik tarzını” benimsediklerini ortaya çıkarmıştır. Yani çocuk çevresiyle etkileşerek benzer davranışlar geliştirmektedir. “Toplumsallaşma” süreci olarak tanımlanan bu dönemde, çocuk, çevresindeki yetişkinlerinkine benzeyen tutum ve davranış tarzları geliştirmektedir. Kağıtçıbaşı (1985) bir davranış biçimi olan “liderlik tarzı”nın da öğrenilen bu davranışlar arasında olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak denilebilir ki aileler davranışlarıyla bir özdeşim modeli olmaktadır.

Babanın olumlu ilgisi ve sevgisi ile liderlik ve uyum yeteneği arasında da ilişki bulunmaktadır (Ekşi,1990). Otoriter, demokratik ve serbest bırakıcı (ilgisiz) olarak algılanan anne-baba tutumlarının, bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Demokratik tutumun kendini gerçekleştirme üzerinde olumlu etkisi olurken, otoriter tutum kendini gerçekleştirmeyi olumsuz olarak etkilemektedir (Kuzgun,1976).

Sonuç olarak, anne babaların çocuklarına olumlu özsaygıyı kazandıracak bir ortamı hazırlayabilmeleri için, çocuğa karşı sergiledikleri tutumlara önem vermeli ve bu tutumların çocuk tarafından nasıl algılandığına dikkat etmeleri gerekmektedir (Purkey,1970).

2.1.5. Özsaygı ile ilgili kavramlar

Özsaygı kendisine yakın olan üç kavramla ilişkili olarak açıklanmaktadır. Bu kavramlar 'Benlik Kavramı' , 'İdeal Benlik' ve 'Benlik İmgesi'dir. Öz saygının daha iyi anlaşılabilmesi için bu üç kavramı ele almak yararlı olacaktır.

2.1.5.1. Benlik (Öz) Kavramı

Benlik kavramı, bireyin fiziksel, zihinsel özelliklerinin toplamı ve bireyin sahip olduğu bütün özelliklere ilişkin kendini değerlendirmesi olarak tanımlanabilir. Benlik kavramının bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır ve ideal benlik, benlik imgesi ve özsaygıyı içine alan şemsiye bir kavram olarak görülebilir. Benlik kavramı bir anlamda bireyin kendi "ben"inin başka bir deyişle kendi kimliğinin farkında olmasıdır. Burada benlik imgesi bireyin ne olduğunu, ideal benlik bireyin olmayı arzu ettiği benini, özsaygı ise bireyin ne olduğu ile ne olmak istediği arasındaki farka ilişkin bireyin duygularını içerir (Lawrence,1988).

Ben kimim? Sorusuna verilen ilk cevapta isim veya cinsiyet öne çıkar. İkinci kez sorulduğunda iş ya da meslek hayatına yönelik cevaplar öncelik kazanır. Bireyin kendine ilişkin benlik imgesi, bireyin kendini nasıl tanımladığını simgeler. Sorular ilerledikçe cevaplar kişiselleşir. Bu durumda verilecek cevaplar ideal benlik ile özsaygıyı ortaya çıkaracaktır. Örneğin "ben kendime güvenen biriyim" özsaygıyı,"ben iyi bir öğretmen olmak istiyorum" ideal beni yansıtır (Pişkin, 2000).

Benlik kavramı, kişiliğin üretken ve önemli bir boyutudur ve kişiler arası ilişkiler ve deneyimlere bağlı olarak gelişen ve öğrenilen bir yapıdır (Özyürek, 1982). Özetlenecek olursa benlik kavramı, bir bireyin kendisini algılamasıdır. Bu algılar bireyin çevresiyle olan deneyimleri ile oluşmuştur. Oluşumunda çevresel pekiştireçler ve çevredeki önemli kişiler rol oynar (Türkmen, 1989).

2.1.5.2. Benlik imgesi:

Benlik imgesi bireyin sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerinin farkında olmasıyla ilgilidir. Ailede ana-babaların çocuklarına ilişkin sözlü ya da sözlü olmayan tavırlarıyla oluşmaya başlar. Çocuğun okul yaşantısı ne kadar zengin olursa sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerin farkına varması da o kadar hızlı olur. Benlik imgesi de o kadar zengin olur. Zihinsel gelişimle birlikte birey kendi zihinsel ve fiziksel kapasitesiyle akademik ve spor alanlarına ilişkin becerilerinin de daha açık bir biçimde farkına varır. Ayrıca benlik imgesinin başkalarının verdiği geri bildirimlerden etkilendiği de belirtilmelidir (Sertoğlu, 2008).

2.1.5.3. İdeal Benlik kavramı:

Çocuk benlik imajının gelişmesiyle, yavaş yavaş sahip olması gereken özelliklerin farkına varır. Bu ideal davranışlar genellikle içinde yaşanılan toplum tarafından değerli kabul edilen ideal standartlardır. Temiz, düzenli, uslu, zeki olmak sosyal onay alan hususlardır. Benlik imgesi ailede başlar ve okul sürecinde hız kazanır. Okul çağındaki çocukların ideal imgelerini belirlemede çevrelerindeki önemli kişilerden etkilenmeleri ve onların ideal standartlarına ulaşma çabaları içine girmeleri bu dönemde görülür (Sertoğlu, 2008).

2.1.6. Özsaygı

Bireyin ideal benlik ile benlik imgesi arasındaki farka ilişkin değerlendirmesi özsaygıyı oluşturur. yani, kendisini nasıl algıladığı ile olmak istediği benlik arasındaki fark bize o bireyin özsaygı düzeyini verir. Bu süreçte bireyin bu süreci nasıl değerlendirdiği ve bu farkın onun duygusal dünyasını nasıl etkilediği de önemlidir. Halihazırdaki benlik imgesi ile ulaşmayı arzuladığı ideal benliği arasında bir farkın olması kaçınılmazdır. Bu normaldir. Bu fark olmazsa umursamaz, vurdumduymaz, uyuşuk olunur. Çünkü bu farkı kapama çabası yok. Kendini geliştirmek için bir çaba içinde olunması ve benlik imgesi ile ideal benlik arasındaki farkı kapatmaya çalışmak gerekir. Bu fark yüzünden kaygılanma, stres

de normal değil. Aşırı kaygılı ana babaların tutumları bu duruma etki edebilir. Başarısızlık konusunda ne ailesinin ne de öğretmeninin baskısını hiç hissetmeyen bir çocuk büyük bir olasılıkla başarısızlığı konusunda kaygı duymayacaktır. Tabi kendisinden hiçbir şey istenmeyen çocuk da hiçbir şey üretmez. Burada kural, nasıl gerçekçi olmayan talep ve beklentiler çocukların özsaygılarını düşürüyorsa talep ve beklentilerin hiç olmaması da olası başarılı yok eder. Çocuğun halihazırdaki yeteneğinin farkında olmak, gerçekçi olmayan taleplerden kaçınmak gerekir. Özetlersek düşük özsaygı çocuğun başarısızlığından değil onun çevresinde yer alan ve onun tarafından önemli görülen kişilerin onun başarısızlığına olan tepkileridir. Her zaman zirvede olmak mümkün değildir (Sertoğlu, 2008).

Genellikle özsaygı kavramının özgüven kavramıyla aynı anlamı taşıdığı düşünülür. Çevrenin kişi hakkındaki görüş ve geri bildirimleri özgüveni oluşturur, öz saygıda ise kişinin kendi hakkındaki değerlendirmeleri söz konusudur. Özgüven kolay gelişmez. Kişinin yaşadığı deneyimler ve bu deneyimler sonunda kazandığı yetiler, beceriler özgüveni pekiştirir veya zayıflatır. Kişi yetilerini bir yetenek ve beceri haline getirebildiğı, bilebildiğı ve yaptığı işin üzerinde kontrol sağladığı ölçüde kendine güvenecektir veya güvenemeyecektir. Oysaki özsaygı kişinin kendisiyle kurduğu iç iletişimin yansımasıdır. Bu iç iletişim olumlu, dinamik ise özsaygı da aynı paralelde olacaktır. Çünkü özsaygı kendini kabule bağlıdır; kendini ve sınırlarını kabul etmektir; kişinin kendisini nasıl gördüğüyle ilintilidir. Kişi kendine verdiği değeri artırır, bilgisini çoğaltır, kaynaklarını kullanmayı öğrenir ve hayatı dost ve anlamlı olarak algılamaya başlarsa özsaygı da aynı ölçüde artacaktır. Özsaygı kişinin özgüveni yüksektir. Kişi bir başka varlıkla karşı karşıya gelmeyince, kendi gövde sınırlarının bittiğı yerde ayrı bir nesneyi bulamayınca kendi özüne yönelemez. İnsanı kendi içine baktıran çevresidir, çevresini dolduran ise kişi ve nesnelerdir (Eyüboğlu, 1987).

Yüksek ve düşük özsaygı farklı kişilik yapılarıyla ilintilidir. Yüksek özsaygı, çoğunlukla “sağlıklı” davranış ile ilişkilidir çünkü yüksek benlik saygısı düşük benlik saygısına oranla, hem daha istenilir bir şeydir hem de sosyal ve psikolojik olarak daha işlevseldir. Yüksek benlik saygısı, bireye “yeteri kadar iyi” olduğı duygusu verir. Böylece kişi kendini olumlu bir ışık altında görür; kendini iyi hisseder. Kendini yeterli hissetmek, benliğin önemli yönlerinden biridir ancak bireyin hiçbir açıdan

farklılaşmayı istemediği anlamına gelmez çünkü kendine güvenen kişi zayıf olduğu yönlerde kendini geliştirmeye çalışacaktır. üstelik yüksek benlik saygısına sahip bireyler iyimser, sabırlı, azimli, kontrol duyguları gösteren, hayattaki stres kaynaklarıyla daha etkili baş eden kişilerdir (Güçray, 1999) ve bu özellikleri onları değişim sürecinde güçlü kılacaktır.

Tarihsel açıdan bakıldığında benlik saygısıyla ilgili doğrudan görüş belirten ilk psikolog William James “başarı” düzeyinin özsaygı üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu düşünmektedir. James’e göre başarının karşıtı “gösteriş”tir. Bireyin kendine ilişkin duygularının “yaptıklarına” ve ne ölçüde “kendi olabildiğine” bağlıdır. Gobarı ve Hejazi (1998), özsaygısı bireyin başarı örüntülerini, diğerleriyle etkileşimlerini ve zihinsel sağlığını etkilediğini ifade etmektedirler .

Van Der Molen’e (1990) göre de utangaç kişilerin en belirgin özellikleri kendilerine yönelik olarak geliştirdikleri olumsuz ve akılcı olmayan düşüncelerdir. Utangaç bireylerin kendileriyle ilgili olumsuz yargıları bu bireylerin düşük özsaygı geliştirmesine neden olmaktadır.

Psikolojik sorunlar yaşayan bireylerin büyük bir çoğunluğuna düşük özsaygı eşlik etmektedir. Beck (1967) düşük benlik saygısının depresyonun ayırt edici özelliklerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Benlik kavramı kısaca, kişinin kendini algılaması olarak tanımlanabilir. Benlik kuramına göre; insan benlik kavramına uygun biçimde davranır. Yani benlik davranışın en önemli belirleyicisidir. Freud’a göre güçlü özsaygının gelişimi ebeveynin katkısına bağlıdır. Ebeveynle güçlü bir bağ kurabilmiş olan çocuklar erken dönemde ihtiyaçlarının karşılandığını göreceklelerinden, kendilerini güçlü hissedeceklerdir. Bu aynı zamanda özsaygının ilk düzenleyicisi olarak da düşünülebilir (Durak, 1997).

Psikoanalitik kurama göre, özsaygının gelişimi süperegö gelişimi ile yakından ilgilidir. Süperegö geliştikçe özsaygının içerden düzenlenmesini üzerine alır. Kendinden hoşnut olmanın tek koşulu artık “sevilmiş olma duygusu” değildir çünkü şimdi, “doğru olanı yapmış olma duygusu” da gereklidir. Süperegö tarafından verilen içsel ceza benlik saygısında azalma olarak hissedilir. Bireyin ruhsal yapısının dışa açılan en büyük parçası olan süperegönün devreye girmesi durumunda ise benlik saygısını, yalnız kişilerin kendilerini haklı görmeleri değil, başkalarının kendileri için ne düşünebileceğinin dikkate alınması da etkiler (Erim, 2001).

Ego psikolojisi kuramcılardan olan Erikson (1968) ise özsaygının kökenini psikososyal gelişme sürecinin birinci basamağında, ayrılık ve süreklilik duygusuna bağlı temel güven duygusundan aldığını belirtmektedir. İkinci gelişim döneminde “kas” kontrolünün kazanılması özerklik duygusuyla birlikte benlik saygısını artırır. Benlik saygısının gelişiminde etkili olan bir diğer gelişim dönemi de ergenlik dönemidir. Bu dönemde ergen, erken dönemdeki ayrılık ve süreklilik duygusunu başkalarıyla ilişkilerinde dener ve değerlendirir; böylece yeteneklerine sosyal rolüne ve ego idealine bağlı gerçekçi bir benlik saygısı geliştirir (Güngör, 1989).

Adler’e (1963) göre özsaygı aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişin göstergesidir. Çocuğun özsaygısını organ eksikliği, çocukluk hastalıkları ve reddedilme ile engellendiğini ve çocuğun aile içindeki durumu ve doğum sırasının da özsaygı üzerinde etkin olduğunu belirtmiştir (Erim, 2001).

Maslow’a (1970) göre toplumdaki tüm insanlar, diğer kişiler tarafından saygı ve itibar görme ihtiyacındadırlar. Değer ve saygı gören insanlar, kendilerini olumlu olarak değerlendirir ve yüksek benlik saygısı geliştirebilirler. Saygı ve değer görmenin önkoşulları ise bireyin hayatını sürdürmede yeterli, kendine güvenli, güçlü ve başarılı olmasıdır. Yaşamında ve kararlarında bağımsız ve özgür olma, yüksek benlik saygısının gelişimi için oldukça önemlidir. Yüksek benlik saygısına sahip olan kişi doğal olarak kendine güvenli olacak, kendini değerli görecektir, dünya için gerekli ve faydalı bir kişi olduğunu düşünecek; bunu başarmak için kendini güçlü ve yeterli hissedecektir (Arıcak, 1999).

Beck (1974) özsaygının, kişisel deneyimle, başkalarının birey hakkındaki yargılarıyla ve kişinin ailesiyle, arkadaşlarıyla özdeşimine bağlı olarak kazanıldığını öne sürmüştür; ayrıca olayların yorumlanması esnasında özsaygı düzeyinin “benlik görüşüne” önemli derecede etki yaptığını belirtmiştir (Tarhan, 1995).

Bilindiği gibi birey kişilerarası ilişkilerde kendi gibi olanları ya da kendisini beğenip destekleyecek olan kişileri seçme eğilimindedir. Bu romantik ilişkiler için de söz konusudur. Destekleyici ilişkiler, bireyin benlik saygısını da güçlendirecektir. Kendine uygun kişileri seçme eğiliminde olan birey, kendine uygun durumları da seçme ve hatta oluşturma çabası içindedir. Örneğin iyi dans eden; fakat iyi tenis oynayamayan birey doğal olarak dansetmeyi tercih edecektir. Rosenberg’e (1976) göre bu, meslek seçiminde de görülür. Bireyin ilgi ve yeteneklerine uygun olan

meslekler, onun seçicilik alanı içinde olacaktır. Bireyin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyen ve onu onurlandıran uğraşlar benlik saygısını da güçlendirecektir (Arıcak, 1999).

Düşük özsaygıya sahip bireylerde ise, “benlik reddi” yani kendinden hoşnutsuzluk ve kendine güvensizlik görülmektedir. Ayrıca bu bireylerin, diğer kişilere ve kendilerine ispatlamak amacıyla çevrelerine yapay bir olumlu benlik tutumu sergiledikleri veya kendilerine reddedebilecek kişilerle iletişim kurmaktan korktukları için kendilerini (içe) döndükleri gözlenmektedir. Bunun sebebi bireyin kendisiyle gurur duyabilecek bir yan bulmayı başaramamasıdır. Düşük özsaygılı kişinin kendine güveni de yetersiz olacaktır. Böyle bir kişi diğerlerine bağımlı ve utangaç olma eğilimi sergilemenin ötesinde sürekli biçimde savunmacı bir yaklaşım içinde kalır. Hayal kuramayan, kendini analiz etmekten kaçınan, bastırma savunma mekanizmasını kullanan bu kişiler genellikle daha az yaratıcı olacak, esnek davranamayacak olan otoriter bir kişiliği barındıracaklardır (Taysi, 2000).

Özsaygısı yüksek olan ergenlerin kendilerine olan güvenleri yüksek olacağı için kendi geleceklerini daha iyi belirleyebilecekleri ve sorunlarıyla daha etkin baş edebilecekleri beklenebilir. Üstelik sorun çözümünde daha başarılı olabileceklerdir. Fakat çocuğun yüz yüze geldiği olumsuz koşulların özsaygı miktarını düşürebileceği de unutulmamalıdır. Örneğin yetiştirme yurtlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda kurumun sağladığı koşulların normal kimlik ve benlik saygısı gelişimine uygun olmadığını ortaya koyan çalışmalar vardır (Bulut, 1995; Butler ve Gasson, 2005; Cılga, 1994).

Harter’a (1983) göre kişinin görünüşü hakkındaki duyguları, yani fiziksel saygısı bütün benlik saygısını etkileyen en önemli faktördür. Bunu yaşlıları tarafından kabul edilme takip eder. Akademik yetenek, atletik olma ve ahlaki değerlerin özsaygı üzerinde daha az etkili olduğu bilinmektedir.

James “Ben” ve “Benim” olarak adlandırılan iki benlik durumundan söz eder ve bu iki benlik arasında önemli bir fark olduğunu belirtir. “Ben” çoğu zaman içsel duygulardan oluşan kişisel benliktir. “Benim” ise fiziksel özellikler, sosyal davranışlar, mizaç ve kendi özelliklerini bilmeyi içerir ve “nesnel” benlik bölümüdür. Nesnel benlik kişinin kendi özelliklerinin, ideallerinin ve fikirlerinin tamamı olan “benlik kavramı” şeklinde adlandırılmaktadır (Uyanık, 2003).

Decay ve Kenny'e (1995) göre benlik saygısı motivasyonel kaynağın da gücüdür. Özsaygı, insanın kendini değerlendirme (veya kendini olumlu değerlendirme) ihtiyacına odaklanmaktadır. Bunun anlamı kendini süper, mükemmel yeterli hissetmek değildir. Kendini kabul etme, kimlik oluşturma ve başkaları tarafından kabul edilme beklentileriyle ilgili bir kavram olarak değerlendirilmelidir (Adams ve Gullota, 1989).

Yüksek özsaygılı bir kişi, kendini olumlu olarak değerlendirecek ve güçlü yönleri hakkında kendini daha iyi hissedecektir. Aynı kişi, zayıf olduğunu hissettiği boyutlarda da kendini geliştirmeye çalışacaktır. Buna karşılık düşük özsaygılıların kendilerine güveni zayıftır. O nedenle de görece daha utangaçtırlar (Wells ve Marwell,1976, Pope ve McHale,1988).

Ergenler kişisel düşünceleri, görüşleri ve deneyimledikleri ilişkilere dayalı olarak "kimlik gelişimlerini" tamamlarlar; dolayısıyla kimlik araştırma, keşif, sorumluluk ve bağlılık bileşenlerinden oluşur. Benlik saygısı, benlik-değerinin, kendine güvenmenin veya kendini kabulün kişisel ve bütünsel duygularını ifade eder (Leory, 1996).

Özsaygı ihtiyacının kendini gerçekleştirme ihtiyacından hemen önce gelmesi de oldukça anlamlıdır. Bu bir bakıma kişiliğin bütünleşmesi ve sağlıklı oluşu olarak da yorumlanabilir. Kendi içinde bir bütünlük içeren gerçeklerle uyumlu benlik saygısı geliştikten sonra birey, kendini gerçekleştirme sürecini yaşayabilmektedir (Arıcak, 1999).

Kassin (1998) ise düşük özsaygılıların başarısızlığı bekleme, sinirli olma, daha az gayret gösterme gibi özellikler sergilediklerini ve yaşamdaki önemli şeyleri gözardı edebileceklerini; ayrıca başarısız olduklarında kendilerine değersiz ve yeteneksiz gibi suçlamalarda bulunabileceklerini ifade etmiştir. Ergenlik kimlik oluşturma açısından oldukça önemli bir dönemdir ve kuşkusuz olumlu bir kimlik oluşturma süreci, ergenin ruhsal sağlığıyla da yakından ilişkilidir.

2.1.7. Özsaygının Gelişimi

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte de son derece önemlidir ve yaşam boyu süren dinamik bir süreç içinde gelişir. Disiplin ve sevgi aracılığıyla anne babadan, uygun davranışı gösterme baskısı ile yaşıtlarından, başarı ya da başarısızlıkla okul yaşantılarından ve bir yığın başka olaylardan etkilenir. Yani çeşitli parçalar birbirleriyle birleşir ve bunların tümünü içine alan bir benlik kavramı oluşur. Benlik kavramı sadece başarı ya da ilişkiler doğrultusunda oluştuğunda eksik kalacaktır. Benlik gelişimi sürecinde kendisi ve çevresiyle ilgili olumlu uyarılar alan birey, kendini değerli görecektir ve böylece kendisine saygı duyacaktır. Dolayısıyla benliğin gelişimi, uyumu ve sürekliliği bireyin benlik saygısına bağlıdır. Benlik saygısının oluşumunda anne çocuk ilişkisi çok önemli bir etkidir. Annesiyle girdiği ilişkiler içerisinde beğenildiği oranda benlik saygısı yükselen çocuk, kendince başarı saydığı davranışların annesi tarafından kabul edilmemesiyle düşük benlik saygısı yaşayacaktır. Beklediği beğeni ve onaylama davranışlarının gelmemesi, olumlu yaşantılarla dengelenmemesi düşük benlik saygısının temelini oluşturur. Her insanın benlik saygısını etkileyen olaylar farklı ve çok çeşitli olabilir. Bunlar her bireyde değişik olduğu için farklı eşik değerler ortaya çıkar. Benlik saygısının kişinin geldiği aile, anne babasının üvey olup olmaması, sağ olup olmaması, eğitim düzeyleri, meslekleri, aile tipi, ailenin ekonomik gücü, ailedeki kardeş sayısı ve bireyin kaçınıcı çocuk olduğu gibi pek çok etkenlerle ilişkilidir. Örneğin ailede olumsuz ilişkiler çocukta kaygı ve endişe gelişimine yol açabilir ve çocuk bu kaygıyla başa çıkabilmek için hayal dünyasında kendine güç ve güven veren ideal bir imaj yaratmayı deneyebilir. Kendi gerçek benliğinin, yarattığı “özenilen” düzeydeki imajı yanında değersiz olduğunu hissederse, kendinden nefret etmesi kaçınılmazdır. Bu durumda çocuk kaygının sebep olduğu düşük benlik saygısını azaltmak bir yana daha da pekiştirmiş olacaktır (Günday, 2010).

2.1.8. Özsaygının Gelişimini Etkileyen Faktörler

Benliğin gelişmesinde kişilerarası ilişkilerin büyük bir önemi vardır. Çevremizdeki insanların (küçükken anne - baba ve kardeşlerin, daha sonra öğretmenlerin ve arkadaşların) tepkileri benliğin oluşumunda çok belirleyicidir. Bizim için önemli kişilerin bizi beğenip beğenmemeleri, bizimle övünmeleri ya da bizden utanmaları, bu kişilerin hakkımızda söyledikleri şeyler benlik kavramımızı etkiler. Hiç kuşkusuz benlik saygısı insanın en çok değer verdiği anne babasının ona verdikleri değere sıkı sıkıya bağlıdır. Anne babanın ittiği, değersiz bulduğu, umursamadığı bir çocuğun kendine saygı beslemesi beklenemez. Özsaygısı düşük bir kişi de başta anne babası olmak üzere onun için önemli kişilerin, kendisini sevmediklerine, değer vermediklerine inanır. Çünkü sürekli etkileşim yoluyla çocuk kendisini anne babasının gözüyle görmeye alışır. Benlik kavramını onların değerlendirmesine yakın bir biçimde algılar. Mükemmellik beklentisi içinde olan, sınır oluşturamayan ve oluşturulan sınırlar konusunda tutarlı olmayan, olumlu geri bildirim vermeyen, dinlemeyen, reddeden, uyumsuz model olan, çocukları belli bir kalıba uymaya zorlayan, ertelemeyi destekleyen ve izin veren anne babaların düşük benlik değerine yol açabileceklerini gösteren sonuçlar vardır (Günday, 2010).

Öğrencilerin kendilerini nasıl hissettikleriyle başarı düzeyleri arasında da özsaygı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiye işaret eden araştırma bulguları vardır (Marsh.1990, Owens.1991, Pişkin.1996). Öğrencilerin özsaygılarını geliştirmede öğretmenlerin güçlü bir konuma sahip olduklarını ortaya koyan bu bulgular önemlidir çünkü öğretmenlerin, öğrencilerinin özsaygılarını geliştirebildikleri gibi düşürebileceklerine de dikkat çekmektedirler. Gerçekten öğretmenler sıcak, samimi ve kabul edici bir iletişim ortamı oluştururlarsa öğrencilerin iç dünyalarına duyarlı olmayı başaracak ve gençlerin özsaygılarını güçlendirebileceklerdir. O halde öğretmenin öğrencileriyle etkileşimi esnasındaki tavrı öğrencilerin özsaygılarını olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Öğretmenin bilgi ve becerilerini yükseltmenin yanında onların ruh sağlığını koruma geliştirme gibi görevlerinin olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü ruh sağlığı yerinde bir toplum, kendine güvenen, olumlu ve olumsuz yanlarını birlikte kabul etmeyi başaran yüksek özsaygılı bireylerle gerçekleşir.

2.1.9. Anne Baba Tutumu ve Özsaygı Gelişimi

İnsan ilişkileri içinde en uzun ömürlü ve en önemli etkileri olanı hiç kuşkusuz anne baba ile çocuklar arasında olan ilişkilerdir. Aslında bir çocuğun yetişmesinden, başarı ya da başarısızlıklarından yalnızca veya tamamen anne babayı sorumlu tutmak doğru değildir. Çünkü çocuk, sadece anne babasının yani aile eğitiminin etkisi altında kalmış olsaydı, bir ailedeki tüm çocukların, birçok özellikleri yönünden birbirlerinin aynı olmaları gerekirdi. Her çocuk ailenin bir parçasıdır, fakat onun yetişmesi ve gelişmesinde okulun ve en geniş anlamda toplumun da sorumlulukları ve katkıları vardır. Aile de, çocukların yetişmesi sırasında onlara rehberlik ve yardımda bulunan kurumlardan birisi, hatta en önemlisidir. Bununla birlikte ana-babaları tarafından gerçekten sevilip sayıldıklarına inanan çocuklar, davranışlarında daha bağımsız ve kendilerine daha çok güvenen insanlar durumuna gelmektedirler.

Anne baba tutumlarının çocuğun özsaygı üzerinde de etkisi vardır. Benlik, sosyalleşme ve olgunlaşma yoluyla edinilen, sembolik iletişim kurma ve benlik farkındalığında bulunma gibi nitelikleri olan sosyal bir varlıktır (Onur, 1997). Sembol kullanma ve benlik farkındalığı ile ilgili bilişsel süreçler kendi davranışlarımızı düzenleme ve başkalarının davranışlarına ilişkin beklentiler geliştirmede kullandığımız planlı ve eşgüdümlü etkinlikler için gereklidir (Cüceloğlu,1994).

2.1.10. Akademik Başarı

Toplumsal yaşamdaki değişimler ve bireysel deneyimler ile eğitim öğretim anlayışının farklılaşması başarıyı beraberinde getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde daha nitelikli eğitim-öğretim sunabilmek ve öğrencilerin okul başarısını yükseltmek için ailelerin ve çocuklarının okuldaki karar sürecinde sorumluluk almaları üzerinde durulmaktadır.

Ailelerin okul öncesi dönemde, bilinçli anne baba davranışı sergileyerek çocuklarıyla oyunlar oynaması ve bu şekilde sağlıklı bir iletişim kurabilmesinin yanı sıra veli katılımının öğrenci başarısı üzerindeki olumlu etkilerinin olduğu da anlaşılmıştır. Okul döneminde sorumlu bir veli olarak çocuklarının gelişim özellikleri ve başarı düzeyi konusunda okul tarafından bilgilendirilmeyi istemek günümüzde daha fazla önemsenmektedir. Öğrencilerin güçlendirilmesi ve okul içi etkinliklerde bulunmasının önemi birçok açıdan gereklidir. İçerisinde yaşadıkları toplumun değer

sistemini anlayabilmeleri, benimseyebilmeleri ve gerektiğinde eleştirel bir bakış açısıyla sorgulayabilmeleri için öğrencilerin gerek okul öncesi dönemde gerekse okul sıralarında öğrenme-öğretme etkinliklerinin merkezinde yer alması aslında bir zorunluluktur. Öğrencilerin sahip olduğu psiko-sosyal özelliklerin okul yönetimlerince bilinmesi, öğretmenlerin buna göre öğretim programlarının hazırlanmasına katkı yapacaktır. Ayrıca, anne-babaların okul ile geliştirecekleri olumlu bir iletişim ortamının, kendi çocuklarıyla da sağlıklı bir ilişki kurabilme anlamına geldiği söylenebilir. Aile katılımının öğrenci başarısı üzerinde oynadığı başat rolün bilincinde olan gelişmiş ülkeler, eğitim sistemlerinde aile katılımına daha fazla önem verme yönünde adımlar atmaktadır. Örneğin Amerikan Eğitim Sekreterliğinin ilan ettiği kapsamlı eğitim reformunun onbir aşamasından birisinin, öğrenci başarısını yükseltebilmek için ailelerin okula katılımının artırılması olarak belirlendiği görülmektedir (Silver, 2004). Coldron ve Boulton (1999), İngiltere’de ailelerin, okul yönetimlerince bilgilendirildiklerini, okul tarafından bilgilendirilen ailelerin de okul ile daha olumlu bir iletişim kurabilmek için girişimde bulunduklarını belirtmektedir.

Eğitim sisteminin öğrenci merkezli olması, öğrencilerin sorumluluk üstlenmeleri ve özgür tercihleriyle karar sürecine katılmaları anlamına gelmektedir. Kendilerine sorumluluk ve bu sorumlulukları taşıyabilecek özgürlük verilen çocuklar, kendi koşullarının vazgeçilmez bir yan ürünü olarak eleştirel düşünme yeteneği kazanırlar. Onlara mutluluk getiren ve getirmeyen şeyleri keşfetme şansları vardır. Böylece kendi öğrenme sorumluluğunun farkında olan çocuklar, yaşamlarında karşılaşılabilecekleri sorunların çözümünde de sorumluluğu omuzlarında hissedeceklerdir. Elbette öğrencilerin okul başarısını etkileyen okul içi ve okul dışı birçok etkenden söz etmek mümkündür. Ancak okul dışı etkenler söz konusu olduğunda ailenin, öğrencinin okul başarısı üzerindeki en önemli belirleyenlerden birisi olduğu açıktır. Aileler çocuklarının başarı durumlarına pek çok açıdan etki edebilir. Hem çocuklarıyla kuracakları iletişiminin niteliğiyle, hem de okul ile gerçekleştirecekleri işbirliğinin düzeyi ile aileler, çocuklarının akademik başarısına önemli katkı sağlayabilirler (Harrison, 2003).

Bireylerin, sunulan eğitimden en üst düzeyde yararlanıp, başarılı ve mutlu olabilmesi de birçok etmenin karşılıklı etkileşimine bağlıdır. Sunulan eğitimin kalitesi ve bireysel farklılıklar bu etmenlerin başında yer alır. Bireysel farklılıklar arasında yer alan yetenek, başarı, güdülenme, çalışma alışkanlıkları, sınav kaygısı, benlik saygısı

gibi değişkenler birçok araştırmaya konu olmuştur. Araştırmalar, bu değişkenlerin gerek başarı, gerekse psikolojik sağlık üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaların tümünün ortak amacı, değişkenleri betimlemek, yordamak ve bireyin yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kontrol etmektir. Bu amaçlar, aynı zamanda bilimin genel yönelim ve yöntemini de ifade etmektedir (Bozanoğlu, 2005).

Özellikle 1980’li yıllardan sonra eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmaların birçoğunda aile katılımı ve işbirliği düzeyi ile okulların ve öğrencilerin başarıları arasında önemli bağlantıların olduğu ortaya konulmuştur. Diğer yandan eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmalarla, başarılı okul müdürleri ve ğretmenlerinin okul evre ve dolayısıyla okul aile ilişkilerine önem veren müdürler ve öğretmenler arasından çıktıkları görülmüştür. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin birçoğunda okul aile işbirliği planlı bir biçimde ele alınmaya ve bu konuda okul yöneticisi, öğretmenler ve velilere yönelik eğitimler düzenlenmeye başlanmıştır.

Yörükoğlu’na (1998) göre aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi dşnlebilir. ocuk, bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikler evde kazanılır. Anlaşmazlık, ekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumlar da evde öğrenilir.

İnam’a (1992) göre aile, doğal ve kültürel her türlü gerçekliğin ilk öğrenildiği; gerçekliğe açılan ilk kapı, dünya sahneline çıkışta ilk dekor, oyuncuların tanındığı ilk güven, paylaşım, iletişim ve evre ortamı; sevgiyi, hayal kırıklığını, gücü, gszliğ, bedenimizi, kendimizi, dilimizi tanıdığımız ilk kovanımız olarak tanımlanmaktadır. Kişilik oluşumunda aile etkisi oranının, diğer tüm etkenler içerisinde yaklaşık yüzde 50’lik değere sahip olması, ileriki yaşamda belirgin olacak davranışların ve alışkanlıkların oluşumunda ailelerin rolünü daha iyi göstermektedir. ocuklarının kişisel ve bilişsel gelişiminde bu derece önemli bir rol oynayabilecek konumda olan ailelerin, çocukları ile sağlıklı bir iletişim kurabilmesi, onların başarılı bir ğrenci, sorumlu bir vatandaş ve çevresine karşı duyarlı bir insan olmasına katkıda bulunabilmesi için bebeklikten ve okul öncesi dönemden başlayarak çocuklarına iyi örnek olmaları gerekmektedir.

Smith (1980) ailelerin çoğunun çocuklarının öğrenme etkinliklerinde daha fazla etkili olmaya gönüllü olduğunu ve onlarla birlikte bu etkinliklerde daha fazla yer almak istediklerini belirtmektedir. Okul öncesi dönemde başlayan çocuk ve anne-baba arasındaki eğitime yönelik iletişim, ileriye yönelik oldukça önemli katkılar sunabilmektedir. Çocukların gelişiminde hissedebilecekleri aile desteğinin ve cesaretlendirmesinin önemi, uzun dönemli öğrenmeler için basamak niteliğindedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerine genellikle olumlu tepkiler veren öğretmenler ile genellikle olumsuz tepkiler veren iki grup öğretmen karşılaştırılmıştır. Her ne kadar bu iki grup öğretmende kendini iyi öğretmen olarak görür ve tekniklerini savunsalar da, ilk gruba giren öğretmenlerin öğrencilerin disiplin problemlerini daha kolay çözdükleri, öğrencilerin derslerde daha başarılı oldukları görülmüştür (Lawrence, 1988).

Baltaş'a (2001) göre öğrencilerin başarısını yükseltmek için okul-aile işbirliğinden önce, aileler ile çocukların işbirliği yapması gerekmektedir. Çocukların isteği olmadan veya onların karşı çıkmasına rağmen ailelerin çocuklarına yardımcı olması ve onların okul başarısına katkıda bulunması mümkün değildir.

2.1.11. Okul Başarısının Etkiliyen Faktörler

Okul başarısı öğrencinin bulunduğu okul, sınıf ve derse göre belirlenmiş sonuçlara ulaşmada göstermiş olduğu ilerlemedir. Ancak çağdaş anlamda başarı kavramının akademik başarı ile sınırlandırılmayacağı, bilgi ve beceri gibi bilişsel davranışlar kadar, ilgiler, kişilik özellikleri ve tutumlar gibi bilişsel olmayan davranışları da içerdiği görülmektedir.

Araştırmalar başarılı öğrencilerin başarısız öğrencilere göre başarıya dönük olumlu bir tutuma, iyi ilişkilere ve öğretmenlere yönelik pozitif bir imaja sahip olduklarını, kendilerine güven ve sorumluluk duygularının daha çok gelişmiş, duygusal açıdan daha olgun ve daha yüksek benlik algısına sahip öğrenciler olduklarını göstermektedir. Başarılı öğrenciler, genellikle kendi yeteneklerinden ilgi ve kapasitelerinden haberdardır. Başarısız öğrenciler ise kendilerini tam olarak değerlendiremezler; o nedenle de amaçlarını belirlemekte ve amaçlarına ulaşmak

için zamanlarını iyi kullanmakta sorun yaşırlar. Çocuğun ğrenmeye dönük tutumunu belirlemede ailenin tutumu ve değrleri son derece önemlidir. Ebeveynlerden birinin veya her ikisinin, okula ve öğrenmeye karşı olumsuz tutumu, çocuğunda okula karşı negatif duygular geliştirmesine yol açmaktadır. Başarılı ğrencilerin ebeveynlerinin çocuklarını, özel bir kişilik yapısına sahip olmaları, kendi kararlarını vermeleri ve bir yetişkin gibi davranmaları şeklinde yönlendirdikleri belirlenmiştir. Başarısız ğrencilerin ebeveynleri ise çocuklarını kişisel hakkını korumak ve varolan yeteneklerini geliştirmek üzere yönlendirmektedir. Başarılı ocukların annelerinin başarısız çocukların annelerinden daha fazla kontrol edici oldukları görölmektedir. Bu kontrol, gücün otoriter bir şekilde kullanılmasından çok kontrol şeklindeki otoritenin oluşmasıdır. Bu anneler daha sosyal, sınırlamadan kontrol edici, akıl yürütücü ve yerine göre ödüllendirici bir yapıya sahiptirler. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki aileler okulu, gelecekteki yaşama, mesleki olduğu kadar psikolojik ve sosyal olarak da hazırlanmanın bir yolu olarak görürler. ocuklarının okul aktiviteleriyle yakından ilgilenirler, onlarla öğrenmenin önemini tartışır ve okul başarılarından dolayı ödüllendirirler. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki aileler ise çocuklarını genellikle yasal zorunluluktan dolayı ve iyi para getiren bir meslek sahibi olmaları için okula kaydettirirler. Ne okul başarısızlıklarını onlarla tartışır ne de daha başarılı olmaları konusunda onlara yardımcı olabilirler. Anne babası boşanmış veya mutsuz bir evliliği sürdüren ailelerden gelen çocukların, mutlu bir evliliği olan ailelerin çocuklarına oranla daha düşük başarı gösterdikleri saptanmıştır. Aileleri tarafından yüksek düzeyde kabul gören ve desteklenen öğrenciler, kabul görmeyen, sürekli eleştirilen ve yeteri kadar desteklenmeyen öğrencilere oranla daha yüksek başarı motivasyonuna sahiptirler (Razon,1987).

2.1.12. Anne Baba ve Okul İşbirliği

Hollingsworth ve Hoover (1999), çocukları doğrudan ve dolaylı yollardan eğittikleri için, anne babayı çocuğun evdeki öğretmenleri olarak ele almakta ve okulda öğretmen tarafından kazandırılacak olumlu bir davranışın evde anne-baba tarafından kolaylıkla bozulabileceğini belirtmektedirler. Bu nedenle de günümüzün eğitimci ve öğretmenleri öğrencilerin evdeki öğretmenleri olarak velilerin önemini anlamış durumdadırlar.

Gordon'a (1993) göre anne-babaların, üzerinde durduğu en önemli konulardan biri, çocuklarının iyi bir eğitim alıp alamayacağıdır. Bu açıdan anne-babaların, çocuklarının eğitim yaşantılarını nasıl destekleyecekleri önem kazanmaktadır. Anne-babalar çocuklarının okul dışındaki öğretmenleri olabilirler ancak öğretmenlerin, anne-babaların çocuklarına okul dışında yaptıkları eğitim uygulamalarının doğruluğundan kaygı duydukları da unutulmamalıdır. O nedenle anne baba ve öğretmenler, çocuklara elverişli bir öğrenme ortamı yaratabilmek için ortak bir çaba göstermelidirler. Çocuğun evde oluşan ilk öğrenme deneyimleri, okuldaki öğrenme girişimlerine destek sağlayarak, öğretmenin sınıf içi uygulamalardaki başarı şansını yükseltir. Bu yüzden öğretmenlerin çocuğun aile ortamlarını iyi değerlendirmeleri ve onun daha iyi eğitimine olanak hazırlamak amacıyla aile sorumlularıyla iletişim kurmaları önemlidir (Burns, Roe ve Ross,1992).

2.1.13. Aileden Kaynaklanan Okul Başarısı

Anne babanın çocuğa yaklaşım tarzı okul başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Aile içi ilişkilerin dengeli ve düzenli olması, çocuk için iyi bir model oluşturmaları, disiplin anlayışları, ilgi ve alakaları çocuğun başarısını pekiştirecektir. Ailelerin çocuklarını yetiştirirken takındıkları tutumlar kişiliğini, hayata bakış tarzını, başarısını da etkiler. Katı bir disiplin anlayışının olduğu ailelerin çocukları, baskı altında yaşadıkları için kendilerini ifade etmede zorlanırlar. Bilindiği gibi kendine güven duygusu, cesaret gibi pek çok olumlu özellik baskı altında gelişemez. Bu öğrenciler derslerde bildikleri halde soruları cevaplayamama, sınavlarda fazla stresten gerçek performanslarını ortaya koyamama, anlatım ve ifadede zorlanma, derste yeterince aktif olamama, çekingenlik gibi davranışlar gösterebilirler. Bu tip

öğrenciler ailelerinin beklentilerini karşılayamamaktan veya eleştirilerinden çekindikleri için karne stresini yoğun olarak yaşar. Aile ise, çoğu iyi notlarla dolu, ancak bir dersi diğerlerine göre biraz düşük bir karnesi olsa bile çocuğu bundan dolayı baskı altında tutarak, tatilin keyfini çıkarmasına engel olur. Bu tutum karşısında çocukta “ne yaparsam yapayım ailemi memnun edemem” gibi bir anlayış gelişebilir. Buna karşılık gevşek bir tutum içinde fazlaca şımartılarak her isteği yerine getirilmiş çocuklar, okul ortamına, kurallara, ders çalışmanın gerekliliğine uyum sağlamakta zorlanır. Sorumluluk bilinci gelişmediğinden okul sorumluluğunu da üzerine almaz ve dersler sorun olmaya başlar. Bu tür çocuklar tembelliği alışkanlık haline getirir ve derslerindeki başarısızlıktan pek de rahatsız olmaz. Bu çocukların kendilerine ait hedefleri yoktur. Çocuğun ailede şımarıklıktan gelen baskın bir rolü olduğundan, zayıfı yani başarısız dersi olsa bile bunu dert etmez. Aynı sonuçlar ilgisiz ailelerde veya tutarsız tutum sergileyen aile ortamlarında da oluşabilir. Güven verici, destekleyici, sevgi, hoşgörü ve anlayışının hâkim olduğu aile ortamında çocuğun sorumluluk duygusu, kendine güveni gelişir. Çocuk ailesinin kendisine olan güveninin sevgisinin farkındadır, sorumluluklarını bilir, kendini her ortamda ifade eder. Böyle bir ortamda yetişen çocuk genellikle başarılı olur, ancak tersi bile olsa ailenin ilgisi, desteği ve olumlu yaklaşım tarzıyla başarısızlık çözümlenebilir.

Ailenin eğitim sürecindeki hataları, anne baba tutumundaki kararsızlık, anne ile babanın eğitim anlayışındaki farklılık da bazı hallerde başarıyı engelleyici nitelikte olabilmektedir. Çocuğu, ihtiyaç duyduğu sevgi, şefkat ve ilgiden yoksun bırakmak da çocuğa aşırı ilgi ve sevgi göstermek de eğitim hatası olarak değerlendirilebilir. Öte yandan çocuğu gerektiğinden fazla koruyarak güvensiz bir birey haline getirmek de, aşırı otorite ve baskı yoluyla eğitime de hatalı davranış modelleridir. Hele çocuğu tanımadan yetiştirmek, onun ilgi duyduğu ve yetenekli olduğu alanlar ile başarılı olamadığı alanları bilmemek, eğitim hatalarının belki de en büyüklerindendir. Özellikle son yıllarda çocuğundan olgunluk düzeyinin üstünde başarı beklemek, fen liseleri ve anadolu liselerine hazırlık döneminde çocuğa aşırı yüklenmek, kaldıramayacağı bir ders programı uygulamak, çocukta sürmenaj, bunalım gibi birtakım psikolojik bozukluklar yaratan eğitimsel hatalardır. Bunların yanı sıra anne - baba geçimsizliği, ev atmosferinin huzursuz olması, ailenin çocuk eğitiminde tarzı açısından anlaşılamaması, çocuğun temel ihtiyaçlarının ailede karşılanmaması da başarısızlığa yol açan hallerdir. Bu ve benzeri durumlarda yapılacak ilk iş okul başarısızlığının

temelinde yatan ailevi sorunu, gerektiğinde bir ruh doktoru veya eğitim uzmanının yardımıyla ortandan kaldırmaya çalışmak, çocuğu iyi tanımanın yollarını araştırmaktır (Tarhan, 2008).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmanın temel değişkenleri olan anne-baba tutumları, özsaygı ve akademik başarı konusunda geçmişte gerçekleştirilmiş Türkiye ve dünya literatüründe yer alan araştırma bulguları konularına göre bir sıra izlenerek özetlenmeye çalışılmıştır.

2.2.1. Anne Baba Tutumları ile İlgili Araştırmalar

Kabalı (1997) demokratik, ilgisiz ve otoriter olarak algılanan anne baba tutumlarının genç yetişkin çağdaki bireylerin kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada anne baba tutumlarını ölçen Anne Baba Tutum Ölçeği ile kendini gerçekleştirme düzeyini ölçen Kişisel Yönelim Envanteri uygulanmıştır. Sonuç olarak, içten ve şartsız bir sevgi, saygı ve anlayış ile karakterize edilen demokratik tutumun kendini gerçekleştirme düzeyini olumlu yönde etkilediği; buna karşılık içten sevgi yokluğu, anlayışsızlık ve sıkı bir disiplinle karakterize edilen otoriter tutumun kendini gerçekleştirme düzeyini engellediği gözlenmiştir. İlgisiz tutumun ise, bu iki tutumun ortasında kaldığı, sevgi yokluğunun kendini gerçekleştirme düzeyini olumsuz yönde etkilemesine karşılık sıkı kontrolün olmayışının bireyin kendini gerçekleştirme için biraz daha olanak sağladığı sonucuna varılmıştır.

Bekiroğlu (1996) araştırmasında, bağlanma tarzları ile aile ortamı, kaygı ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneklemi oluşturan 81 üniversite öğrencisi bağlanma tarzı açısından, güvenli ve güvensiz olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu iki grup arasında kaygı ve depresyon puanlarında anlamlı farklar olduğu gözlenmiştir.

Erkan (1994) lise öğrenimi görmekte olan 16 yaş ergenlerin çocukluk dönemlerine ilişkin olarak algıladıkları ana-baba tutumları ile uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Kadıköy İlçesindeki genel resmi liselerden seçilen toplam 712 öğrenciye, Hacettepe Kişilik Envanteri ve Algılanan Anne Baba Davranışları Envanteri uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre Algılanan Anne

Baba tutumlarının lise öğrenimi görmekte olan ergenlerin uyum düzeyleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Çocuğa ilgi ve şefkat göstermenin, amaçlarına ulaşmasında yardımcı olmanın, standartların belirgin olmasının ve çocuğa getirilen kısıtlamaları, ondan beklenen davranışları, davranışlarının getirdiği sonuçları, onunla neden sonuç ilişkisi içinde ikna edici bir şekilde tartışmaya dayanan tutarlı disiplinin ergenlerin uyumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Fiziksel ve duygusal cezalandırma, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma gibi disiplin yöntemlerine uygulamanın ve koruyuculuk davranışlarının artmasına bağlı olarak ergenlerin uyum düzeyinin düştüğü görülmüştür.

Güneysu (1982) anne-baba tutumları ile çocukların davranış problemlerini incelemek amacıyla ilköğretim 4. ve 5. sınıfta okuyan 229 öğrenci ile çalışmış ve bunun sonucunda, alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların daha az öne çıktıkları, daha fazla cezalandırıldıkları ailede çocuk sayısı arttıkça çocuğa gösterilen sevginin azaldığı cezalandırmanın ise arttığı, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuğun anne sevgisini algılama düzeyinde azalma olduğu babanın eğitim düzeyi yükseldikçe algılanan baba sevgisinde artma olduğu bulmuştur. Bu çalışmada, annenin eğitim düzeyinin artması ile çocuğun algıladığı duygusal sıcaklık boyutu puanlarının arttığı bulgusu ve ayrıca annenin çalışıyor olmasının da duygusal sıcaklık boyutu puanlarını arttırması ve annenin çalışıyor olmasının bir eğitim göstergesi olduğu düşünülecek olursa Güneysu'nun (1982) çalışmasının beklenenin aksine bir bulgu ortaya koyduğu söylenebilir.

Çünkü bu konuda yapılmış pek çok çalışmada annenin çalışıyor olmasının çocuğa ayırdığı zamanı azaltacağı ve dolayısıyla çocukla yeterince ilgilenilemeyeceği belirtilmiş olmasına rağmen elde edilen bulgular bunun aksine annenin çalışıyor olmasının çocuk tarafından daha olumlu algılandığını göstermiştir. Bu durum, annenin çocuğuna ayırdığı zaman diliminin kısıtlı olduğunun farkında olmasının çocuğuyla geçirdiği zamanın niteliğini olumlu yönde arttırdığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu konuda bir başka çalışma Şakir (1987) tarafından gerçekleştirilmiştir.14 -18 yaş arasındaki 66 öğrenci üzerinde sosyal uyum ile anne baba tutumlarının incelediği bu çalışmada, anne-babaların sevecen, hoş görülü ve kabul edici olarak algılanmalarının sosyal uyumu olumlu yönde; soğuk sınırlayıcı, katı ve reddedici olarak algılanmalarının ise olumsuz yönde etkileyebileceği saptanmıştır. Bu

çalışmada ayrıca reddedici ve aşırı koruyucu algılanan anne baba tutumlarının çocuğun atılganlık puanlarını düşürdüğü, duygusal sıcaklık puanının artmasının ise atılganlığı arttırdığı belirlenmiştir.

Long (1986) tarafından yapılan bir araştırmada, aile yapısının ve anne babanın anlaşmazlığının üniversite birinci sınıf kız öğrencilerin özsaygı düzeyleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ebeveynlerin mutluluğuyla gençlerin özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularına göre ebeveynleri mutsuz bir biçimde bir arada olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin, ebeveynleri mutlu olarak bir arada olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı derecede düşük olduğu, ebeveynleri ayrılmış olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin ise diğer iki grubun arasında yer aldığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına bakılacak olursa anne ve babanın ilişki biçiminin gençlerin özsaygı düzeylerini belirleyen temel değişkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Demiriz ve Öğretir (2007) yaptıkları araştırmada alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmada alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları görülmektedir. Annelerin demokratik tutumunun alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olmalarından etkilenmediği belirlenmiştir. Ailenin sosyo-ekonomik ve kültür düzeyi, çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde etkili olan bir etmendir. Yüksek sosyo-ekonomik ve kültür düzeyinde olan aileler, çocuklarına daha çok bağımsızlık tanımakta, daha az kısıtlayıcı ve koruyucu davranmakta, demokratik tutumla çocuklarını yetiştirmektedir. Orta sosyo-ekonomik düzeydeki aileler, eğitim ve meslek edinme konusunda çocuklarından yüksek beklenti içine girmekte ve bu beklentiler de ergenlik döneminde kaygı yaratmaktadır. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki aileler ise, genellikle çocuklarına katı disiplin ve baskı uygulamakta, fiziksel ceza, alay etme, küçümseme, azarlama, bağırma gibi davranışlarla çocuklarını yetiştirmektedir (Alisinanoglu 1995).

Çocukların cinsiyeti, anne baba tutumlarının farklı olmasında etkili olabilmektedir. Kültürel etmenlerin etkisiyle anne babalar kız ve erkek çocuklarına farklı davranabilmektedir. Erkek çocuklar, aşırı hoşgörülü ve demokratik tutumla

yetiştirilirken, kız çocuklara, baskıcı ve otoriter tutum uygulanabilmektedir (Yıldız-Bıçakçı 2004).

Baldwin (1995) otoriter davranışlar sergileyen anne - babaların çocukları ile demokratik tutuma sahip anne babaların çocuklarını incelemiştir. Araştırma sonucunda demokratik tutumun egemen olduğu aile ortamında yetişen çocukların olumlu kişilik özelliklerine sahip olduğu, otoriter tutumun egemen olduğu ailelerde yetişen çocukların çok kararsız bir ruh hali içinde oldukları, yeni fikirler üretemedikleri, yetenekleri nin olmadığı, daha fazla korku ve endişe içinde oldukları saptanmıştır

2.2.2. Özsaygı ile ilgili Araştırmalar

Ergenlerde benlik saygısı, değişik örneklem grupları ve farklı değişkenler açısından birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir.

Çuhadaroğlu'nun (1986) "Adolesanlarda Özsaygı" adlı araştırması, 15-18 yaş grubundaki 20 psikotik 20 nörotik ve 20 kontrol grubu olmak üzere toplam 60 kişilik bir denek üzerinde yapılmıştır. Bulgular ışığında sonuçta: Benlik saygısının her iki hasta grubunda da kontrol grubuna göre düşük olduğu, kızlardaki benlik saygısındaki azlığın daha belirgin olduğu ve psikotiklerde daha fazla olmak üzere hastalık belirtileri gösteren adolesanlarda özsaygı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psiko-somatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılma derecesi, ana baba ilgisi, babayla ilişki, ve psişik izolasyon ile ilişkileri, sosyo-demografik faktörlere göre gösterdiği değişkenlikler gibi özelliklerle daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma gruplarında ana baba ilgisi çok olarak bulunmuş, ancak bu özelliğin benlik saygısıyla önemli bir ilişki göstermediği saptanmıştır. Ayrıca babayla ilişki de özsaygıyı etkilemektedir.

Sever ve arkadaşları (1993), yaptıkları araştırmada, özsaygısı yüksek olan öğrencilerin ruhsal yönden daha az risk altında olduklarını ve kendine güven duygularının daha iyi geliştiğini bulmuştur. Nitekim özsaygı yüksek bireyler daha yaratıcı, başarılı ve sağlıklı, kendine güvenen, atılgan, fikirlerini kolayca ifade eden, sosyal yönden uyumlu kişiler olarak görülmektedir (Yörükoğlu 1998; Brown ve Mann, 1991).

Dinç (1992) cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin özsaygı algı düzeylerinin özsaygı düzeylerine etkisini incelemiştir. 350 lise son sınıf öğrencisiyle yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, genel psikolojik, sosyal, ailesel ve uyumsal özsaygı algı düzeyleri yüksek olan öğrencilerin özsaygıları da yüksek, düşük olanların da düşük bulunmuştur.

Dukes ve Martinez (1994) ergenlerde özsaygının ırk ve cinsiyet değişkenlerine göre incelemişler ve sonuçlar incelediğinde siyah ve beyaz ırka ait ergenlerin özsaygı düzeyleri yüksek çıkarken, Asya ve yerli Amerikan kız ergenlerin ise özsaygısı düzeyleri düşük olarak bulunmuştur.

Özoğul (1988) tarafından yapılan çalışmada, annenin çalışma durumunun ve bazı bireysel niteliklerin (annenin eğitim düzeyi, çocuğun doğum sırası, cinsiyeti) çocuğun özsaygısı üzerindeki etkisi ilköğretim dört ve beşinci sınıfa devam eden 120 öğrenci üzerinde incelenmiştir. Coopersmith Özsaygı Ölçeğini kullandığı araştırma sonuçlarına göre, çalışan ve çalışmayan annelerin çocuklarının özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Cinsiyet açısından erkek çocukların, kız çocuklarına oranla özsaygıları daha yüksek bulunmuştur. Çocuğun doğum sırasının, çocuğun özsaygı düzeylerine bir etkisi olmadığı belirlenirken, eğitim düzeyi düşük ve yüksek annelerin çocuklarının özsaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Satılmış (1988) on dört - on sekiz yaş grubunda bulunan yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında yaşayan ergenlere Rosenberg Özsaygı Envanteri'ni uygulamış ve araştırma sonucunda; özsaygının ailesi olan çocuklar lehine anlamlı farklılık gösterdiğini, depresif duygulanımın yetiştirme yurdunda yaşayan grupta ailesi yanında yaşayan gruba oranla daha yüksek olduğunu, psikosomatik belirtilerin erkeklere oranla kızlarda daha yüksek olduğunu, özsaygının depresif duygulanım, psikosomatik belirtiler ve insanlara güvenme gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu saptamıştır.

Çrowe (1980) kız ve erkek ergenlerin ana baba tutumlarıyla ilişkisini incelemiş ve anne-baba destekleyici ebeveyn tutumunun özsaygısı üzerinde olumlu etkisi olduğu yönünden bir sonuca ulaşmıştır.

Milevsky ve arkadaşları (2006), 9. ve 11. sınıflara devam eden 272 ergenle, anneye özgü ve babaya özgü aile tutumlarının özsaygı, depresyon ve hayattan tatmin olma ile ilişkilendirilmesini inceledikleri araştırmalarında, izin verici olan anneye kıyasla açıklayıcı-otoriter anne tutumu altında yetişen ergenlerde özsaygı ve hayattan tatmin olma durumu daha yüksek seviyelerde çıkmıştır. Depresyon durumunun ise çok daha az oranda seyrettiği belirlenmiştir. Bir başka deyişle bu üç alanda açıklayıcı-otoriter anne tutumunun izin verici anne tutumuna göre ergen gelişiminde belirgin biçimde avantaj sağladığı bulunmuştur. Babaya özgü tutumların ise çocuğun psikolojik gelişiminde etkisi olmakla birlikte bunun anneye özgü tutumlar kadar belirgin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Chubb, Fertman, Ross, (1997), yaptıkları çalışmada özsaygı ve denetim odağının lise yıllarında değişip değişmeyeceğini ve bu değişkenlerde cinsiyet farkının olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmaya 1989 yılında 9'uncu sınıfa devam eden 174 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre 4 yıl boyunca özsaygıları ve denetimleri ölçülmüş, sonuçta kız öğrenciler için düşük benlik saygısı puanının denetim odağında anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur.

Mc Carthy ve Hoge (1982) ergenlerde özsaygısı üzerinde yaş etkilerini belirlemek üzeri yaklaşık 2000 kişilik bir örneklem üzerinde yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin yaşları ilerledikçe özsaygıların da arttığını bulmuşlardır.

Pope, Mc Hale ve Craighead (1988) çocukların ve ergenlerin özsaygılarını geliştirmeye dönük yapılandırılmış bir program geliştirmişlerdir. Programda çocuklara sosyal problem çözme, kendini tanıma, kendini kontrol etme, standart oluşturma, iletişim becerileri, vücut algısı gibi konularda çeşitli beceriler öğretilerek benlik saygıları geliştirmek istenmektedir. Yapılan çalışmalardan sonra özsaygılarının arttığı gözlemlenmiştir.

O'brein ve arkadaşları (1997), yaptıkları araştırmada, agresif aile çatışmasının çocuklarda düşük özsaygısının yordayıcı bir değişken olduğunu bulmuşlardır. Çocuklarına sıcak davranan ve ilgi gösteren ebeveynlerin çocukları yüksek özsaygısına sahip olarak bulmuşlardır.

Peterson ve Arkadaşları (1995)'nin 13-19 yaşları arasındaki 493 kişilik bir ergen grubu ile yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin özsaygılarının aileleri ve arkadaşlarından gördükleri yakınlık ve sosyaldestekten çok, onların ailelerine ve

arkadaşlarına yönelik duygularının niteliği ile yakından ve güçlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Can (1990) Lise öğrencilerinin benlik tasarım düzeylerini etkileyen etmenleri incelediği araştırmasını 1094 lise ikinci sınıf öğrencisi üzerinde yapmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin yaşları yükseldikçe, benlik tasarım düzeylerinde anlamlı ölçüde düşmeler olduğunu belirlemiştir. Elde ettiği bulgular sonucunda, cinsiyete göre öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri arasında fark bulunmadığını, sosyo-ekonomik ve kültürel düzey açısından üst düzeyde olan ailelerin çocuklarının benlik tasarım düzeylerinin, alt düzeydeki ailelerin çocuklarındakinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

İkizoğlu (1993) demokratik ve otoriter anne baba tutumlarının lise son sınıf öğrencilerinin özsaygısı üzerine etkisi konulu araştırmasında 341 lise son sınıf öğrencisine Anne Baba Tutum Ölçeği'ni ve Özsaygı Envanteri uygulamış ve araştırma sonucunda ortalama özsaygı puanı 65 olarak bulmuştur. Annelerini “demokratik” ve “otoriter” olarak algılayan çocukların benlik saygısı arasında bir fark çıkmamıştır. Babalarını “demokratik” ve “otoriter” olarak algılayan çocuklar arasında da bir fark çıkmamıştır. Sonuç olarak anne babanın “demokratik ve “otoriter” tutumunun öğrencilerin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı ortaya konulmuştur.

Erbil (2006) ergenlerin benlik saygısına aile tutumlarının etkisini inceledikleri araştırmalarında anne baba eğitim seviyesinin yükselmesiyle sosyo-ekonomik düzeyde yükselme olduğunu bu durumun ergenlerin benlik saygılarını olumlu etkilediğini, benlik saygısının da ergenlerin sosyal ilişkilerinde başarılı olmalarını sağladığını vurgulamışlardır.

2.2.3. Akademik Başarı ve İlgili Araştırmalar

Balcı' ya göre (1988) 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'da yoğun olarak tartışılan etkili okul anlayışının temelinde, tüm öğrencilerin öğrenebileceği, tüm öğretmenlerin de öğretebileceği varsayımı yatmaktadır. Ancak etkili okuldaki öğretimin veli, yönetici, öğretmen vs. tüm ilgililerin koordineli ve etkili çabalarının ortak ürünü olduğu ileri sürülmektedir. Veli katılımı, öğrencilerin akademik başarısını gerçekleştirebilmek için okuldaki öğrenimi tamamlayıcı ve destekleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Wyatt (1996) okul etkililik araştırmalarına dayanarak öğrencilerin öğrenmelerinde okulların donanımsal özelliklerinden çok öğretmenlerin belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Fletcher (1997) ise öğrencilerin okul başarılarının arttırılması ve öğrencilerin daha etkin hale gelebilmeleri için öğrencilerle yetişkinlerin birlikte hareket etmesinin; öğretim, planlama ve okul geliştirme etkinliklerinde işbirliği yapmasının önemine değinmektedir.

Anne babanın demokratik tutumu, duygusal desteği ve karşılıklı iletişimi çocukların ve ergenlerin toplumsal, bireysel ihtiyaçları ve sorumlulukları dengeleyen araçsal yeterlilik (instrumental competence) geliştirmesinde yardım etmektedir. Araçsal yeterliliğin belirleyicileri sorumluluk alabilme, arkadaşları ve yetişkinlerle iletişim kurabilme, sosyal olgunluk ve akademik başarıdır. Anne-baba-çocuk ilişkisi ile çocuğun okuldaki başarısı arasında olumlu ilişki olduğunu gösteren bir çok araştırma bulgusu vardır (Amato, 1989; Steinberg ve ark., 1989).

Marion ve Aleksander (1997) çalışmalarında özsaygısı yüksek olan ergenlerin pozitif heyecansal düzeyleri ve kendilerini etme düzeylerinin de yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bunun sonucu olarak sınıf içerisindeki akademik başarıları ve akran ilişkileri daha başarılıdır.

Slee (1995) araştırmasında öğrencilerin okul başarısı, ebeveynleri tarafından kabul görme oranına bağlı olarak etkilenmektedir. Başka bir deyişle olumlu geri iletiler alan ve genel olarak hayata bakış açıları olumlu olan çocuklar daha yüksek notlar almaktadırlar. Kısaca okul başarısı kendilik değerine ve okuldan alınan kişisel tatmine bağlanabilir. Başarı ve başarısızlık hem alınan notlar anlamında hem de arkadaşlık ilişkileri anlamında kullanılmıştır.

Yalım (2001) çalışmasında, ergenlik çağındaki kız ve erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri ile hem akademik başarı düzeyleri hem de aile içi iletişim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneklem yaşları 18-20 arasında değişen 90 (41 kız, 49 erkek) öğrenciden oluşmuştur. Öğrenciler Coopersmith Benlik Saygısı Envanterini (Coopersmith Self-Esteem Inventory) ve anne baba ile iletişimi gösteren bir envanterden (Kasatura. 1991) 20 soru seçmek suretiyle cevaplamışlardır. Gruplar arasında akademik başarı düzeyleri ve aile içi iletişim düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir fark olup olmadığı t testi ile sınanmıştır. Bulgular özsaygısı yüksek olan kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin olumlu yönde olduğunu,

özsaygısı düşük olan kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin olumsuz yönde olduğunu ortaya koymuştur. Özsaygısı akademik başarıya etkisinde cinsiyetin anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Özsaygısı düşük kız ve erkek öğrencilerin ana-baba ile iletişim düzeylerinin düşük olduğunu, özsaygısı yüksek olan kız ve erkek öğrencilerin ana-baba ile iletişim düzeylerinin yüksek olduğu ortaya konmuştur. Akademik başarı ve aile içi iletişim puanının toplamından oluşan ve hayatta başarıyı en iyi yansıttığını düşündüğümüz genel puan ise benlik saygısı az olan kız ve erkek öğrencilerde düşük, özsaygısı yüksek olan öğrencilerde ise yüksek bulunmuştur.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, çalışma grubunun özelliklerine, veri toplama araç ve yöntemlerine, verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, tarama modellerinden ilişkisel tarama modelidir. Karasar (2002) ilişkisel tarama modellerini, iki ya da daha çok değişkenin aralarındaki ilişkinin belirlenmek üzere incelendiği modeller olarak tanımlamaktadır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2011–2012 eğitim-öğretim yılında Ankara’da bulunan biri alt, diğeri üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden iki ayrı lisenin öğrencileri oluşturmuştur. Alt sosyo ekonomik düzeyi temsil eden öğrenciler Mamak ilçesinde bulunan ve genel akademik eğitim yapan bir liseye devam eden 200 öğrenci, (100 kız ve 100 erkek) iken, Ankara’da bulunan bir Üniversitenin Vakıf Okulua (özel okul) devam eden 100 öğrenci, (50 kız ve 50 erkek) üst sosyo ekonomik düzeyi temsilen araştırmaya dahil edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemleri

Araştırmada öğrencilere ilişkin demografik bilgileri elde etmek için Kişisel Bilgi Formu, algılanan anne baba tutumunu belirlemek için Anne Babalık Stilleri Ölçeği, (Maccoby ve Martin’in 1983), öğrencilerin özsaygı düzeylerini belirlemek için Coopersmith Özsaygı Ölçeği, öğrencilerin akademik başarı düzeylerini belirlemek için ise öğrencilerin yıl sonu not ortalamaları kullanılmıştır. Aşağıda bu araçlar hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilecektir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada ailelerin demografik özelliklerini belirlemek için, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu formda katılımcıların cinsiyeti, anne ve babanın öğrenim durumu ve ailenin gelir durumu gibi bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

3.3.2. Anne Baba Stilleri Ölçeği

Öğrencilere uygulanan Anne Baba Stilleri Ölçeği (ABSÖ), Maccoby ve Martin'in (1983) önerdiği boyutlar ile Lamborn ve arkadaşlarının (1991) çalışmaları örnek alınarak Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğe bu araştırmacılar tarafından yeni maddeler eklenerek son biçimi verilmiştir. Kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarını ölçtüğü varsayılan toplam 34'er maddeden oluşan anne ve baba alt ölçekleri varimax dönüşümlü ana bileşenler analizine tabi tutulmuştur. Bu analizler, önce anne formu için özdeğeri 1 'in üzerinde olan ve toplam varyansın 0,67'sini açıklayan 8 faktörle, baba formu için ise 0,41'ini açıklayan 7 faktörle sonuçlanmıştır. Ayrıntılı analizler, gerçekte özdeğeri 1 'in üzerinde iki faktör olduğunu göstermiştir. İki faktörlü ve varimax dönüşümlü çözümün sınıandığı ana bileşenler analizi sonucunda, kabul / ilgi ve sıkı denetim / kontrol olmak üzere iki boyutu yansıtan ifadeleri içeren faktörler elde edilmiştir. Bu faktörlerin açıkladıkları toplam varyans anne formu için 0,41, baba formu için 0,43'tür. Maddeler için 0,30 faktör yükünün kesim noktası olarak kabul edildiği bu analiz sonucunda, anne formunda, iki maddenin her iki faktöre de girmediği saptanmış; kabul / ilgi boyutunu yansıtan ve 18 maddeden oluşan birinci faktörün açıkladığı varyansın 0,27 özdeğerinin ise 9.19 olduğu bulunmuştur. Baba formundaki kabul / ilgi boyutunu yansıtan birinci faktör ise 19 maddeden oluşmuş, açıkladığı varyans 0,29 özdeğeri de 9.82 olarak gözlenmiştir. Hem anne, hem de baba formunda sıkı denetim / kontrol boyutunu yansıtan ikinci faktörlerin açıkladıktan varyans ve özdeğerler anne formu için sırasıyla 14 ve 4.7, baba formu için ise 14 ve 4.9'dur. Bu faktörler, yine 0,30 faktör yükü kriter olarak alındığında, anne formunda 14, baba formunda 15 madde içermişlerdir. Anne formunda 0,30'un üzerinde ve birbirine yakın faktör yüküyle her iki faktör altında da yer aldığı saptanan 4 madde çıkarılıp, faktör yükü 0,30'un üzerinde olan kabul / ilgi boyutundaki 16, sıkı denetim / kontrol boyutundaki 12 madde

üzerinde güvenilirlik analizi yapılmıştır. Her iki boyutta da madde-toplam korelasyonu en yüksek 11'er madde seçilmiştir. Böylece oluşturulan ölçeklerde alfa katsayıları, kabul / ilgi ve sıkı denetim / kontrol boyutları için anne formunda sırasıyla 0,86 ve 0,88 baba formunda 0,88 ve 0,87 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ölçeğin 22 maddeden oluşan kısaltılmış formu kullanılmıştır. Ölçeğin tek rakamlı maddeleri ölçeğin kabul/ilgi/sevgi boyutunu, çift rakamlı maddeleri ise sıkı denetim/kontrol boyutunu ölçmektedir.

3.3.3. Coopersmith Özsaygı Envanteri (Coopersmith Self-Esteem Inventory)

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan özsaygı düzeyini ölçmek amacıyla “Coopersmith Özsaygısı Envanteri” kullanılmıştır. Araştırmada bu ölçeğin kullanılmasının nedenleri şöyle sıralanabilir.

1. Ölçeğin, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ile ilgili ülkemizde yapılan bazı çalışmalardan olumlu sonuçların alınması (Turan ve Tufan, 1987).
2. Ölçeğin Lise öğrencilerini de kapsayan bir örneklem grubu üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmış olması (Yalın, 2001).
3. Ölçekten elde edilen puanların kolay puanlanabilir olması.

Bu envanter, kişinin çeşitli alanlarda kendisi hakkındaki tutumunu değerlendirmede kullanılan bir ölçme aracıdır. Coopersmith, bu envanter için geçerli olan özsaygı kavramını kişinin kendisi hakkında ve sürekliliği olan değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu değerlendirme, kişinin kendisinde onayladığı ya da onaylamadığı bazı özellikleriyle ilgilidir. Nelerin üstesinden gelebileceği, neleri başaracağı, nelere önem verdiği ve bunların önem derecesi gibi hususlardaki tutumunu ortaya koyar.

Başlangıçta Coopersmith (1967) tarafından çocuklara uygulamak üzere 58 madde halinde hazırlanan Özsaygı Envanteri daha sonra çeşitli yaş gruplarına uygulanabilecek biçimde geliştirilmiştir. Coopersmith Özsaygı Ölçeği kısa ve uzun olmak üzere iki formu bulunmaktadır. Bu araştırmada uzun form kullanılmıştır. Maddelerin 50'si özsaygı ifadesi, 8'i yalan skalasını oluşturmaktadır. *Yalan maddeler*, öğrencilerin savunmacı tutumunu ölçmek içindir. Özsaygı sorularından özsaygıyı ifade eden toplam bir puan elde edilmekte; genel özsaygı, sosyal özsaygı, ev-aile

özsaygısı ve okul-akademik özsaygı alt boyutları için de ayrı ayrı puan hesaplanabilmektedir. Ölçeğin formatı, öğrencilerin her bir maddeyi okumalarını ve bu maddelerde belirtilen ifadeleri değerlendirmelerini gerektirmektedir. Ölçek maddeleri genellikle onların hissettiklerini tanımlıyor veya onlara çoğunlukla uygun geliyorsa, cevap kağıdında ilgili sorunun karşısındaki evet sütununa bir çarpı işareti (x), bu ifadeler eğer onların genellikle hissettiklerinizi tanımlamıyor ve onlara çoğunlukla uygun gelmiyorsa bu durumda hayır sütununa bir çarpı işareti (x) koymaları beklenmektedir.

Yüksek özsaygısının göstergesi kabul edilen cevaplara iki puan verilmekte, yanlış cevaplara puan verilmemektedir. Örneğin, “sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana oldukça güç gelir” maddesine “hayır” cevabı veren bir kişi iki puan alırken “evet” diyen bireye puan verilmemektedir. Ölçekte bulunan toplam 58 maddeden 8 tane olan “yalan maddeler” çıkarıldığında geriye 50 madde kalmaktadır, dolayısıyla envanterin tamamından alınabilecek maksimum özsaygı puanı 100 olmaktadır. Envanterde bulunan ve yalan maddeler olarak adlandırılan toplam 8 madde özsaygı ölçmek amacıyla değil de bireylerin savunucu tutumlarını ölçmek amacıyla envantere konulduklarından bu maddelerden alınan puanlar bireylerin özsaygısı puanlarına eklenmemektedir (Pişkin, 1996).

Coopersmith Özsaygı Ölçeğinin Alt Ölçekleri ve Madde Numaraları

ÖLÇEKLER	SORU MADDELERİ	ALINABİLECEK MAKSİMUM
Genel Özsaygı	1, 3, 4, 7, 10, 12, 13, 15, 18, 19, 24, 25, 27, 30, 31, 34, 35, 38, 39, 43, 47, 48, 51, 55, 56, 57	26
Sosyal Özsaygı	5, 8, 14, 21, 28, 40, 49, 52	8
Ev-Aile Özsaygısı	6, 9, 11, 16, 20, 22, 29, 44	8
Akademik özsaygı	2, 17, 23, 33, 37, 42, 46, 54	8
Yalan Maddeler	26, 32, 36, 41, 45, 50, 53, 58	8
Kısa Form	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25	25

Ölçekten alınabilecek puanlar 0-100 arasında değişmektedir. Dolayısıyla bir kişinin özsaygı puanı maksimum 100 olabilir. Boş bırakılan maddelere ya da her iki

seçeneğin de işaretlenmesi halinde bu maddelere puan verilmez. Puanların yüksekliği özsaygının yüksekliği, puanların düşüklüğü ise özsaygı düzeyinin düşüklüğü anlamına gelir (Pişkin, 1997). Cümleler kişinin aile ilişkileri, hayata bakış açısı, ailenin ve sosyal çevrenin kendini değerlendirme algısı ile ilgili ifadeleri içermektedir.

Taylor ve Reitz (1987) Coopersmith Özsaygısı Ölçeği ilk şeklini kullanarak $r = 0,90$ güvenirlik katsayısını saptamışlardır. Coopersmith (1959) aracın test-tekrar-test güvenirlik katsayısını 0,88 (5 hafta arayla) ve 0,70 (3 yıl arayla) bulmuştur. Yine Coopersmith (1967) aracın Kuder Richardson güvenirlik katsayısını kızlar için 0,91 ve erkekler için 0,80 olarak bulmuştur.

Johnson ve arkadaşları (1983) tarafından aracın yapı geçerliğini saptamak amacıyla yapılan bir çalışmada Coopersmith Özsaygı Ölçeği, Piers-Harris'in çocuklar için özsaygı Ölçeği (Piers, 1969; Piers ve Harris, 1964) ve Crandall, Crandall ve Katkowsky (1965) tarafından geliştirilen çocuklar için Sosyal İstenirlik Ölçeği'ni beşinci sınıfta okumakta olan 55 erkek ve 50 kız öğrenci üzerinde uygulamışlardır. Bu araştırmada her öğrencinin benlik kavramı aynı zamanda öğretmenlerinin bakış açılarıyla da değerlendirilmiştir. Bu amaçla Coopersmith ve Gilbert (1982) tarafından geliştirilen Coopersmith Davranışsal Akademik Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nin ölçüt (convergent) geçerliğinin ve diskriminat geçerliğini yeterli düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ölçeğin farklı akademik başarı yönünden duyarlılığı da ($\alpha = 0,86$) söz konusudur. Bu bulgular Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nin güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu göstermektedir (Sunar, 2001).

Crandall (1965) tarafından, Rosenberg Özsaygı Ölçeği ile Coopersmith Özsaygısı ölçeği birlikte 300 üniversite öğrencisine aynı anda uygulanmış ve ölçeğin diğer ölçme araçlarıyla sırasıyla 0,59 ve 0,60 ($p < .05$) düzeyinde korelasyon göstrediği saptanmıştır. yrica, Ilber ve Tippet de Coopersmith Özsaygı Ölçeği ile Rosenberg Özsaygısı Envanteri arasındaki korelasyon katsayısının $r = 0,59$, ($p < .05$) olarak hesaplamıştır. Bu katsayılar ölçeğin benzer ölçekler geçerliliği katsayısı olarak yeterli kabul edilebilir (Turan ve Tufan, 1987).

Coopersmith Özsaygısı Envanteri Türkçe'ye ilk kez Turan ve Tufan (1987) tarafından çevrilmiş ve geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğ, Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanlarınca gözden geçirilmiş ve Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrencilerine uygulanarak gereken düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir.

Ölçeğin geçerlik çalışması için Tufan tarafından Nisan 1987 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulu 1.,2.,3.,4. Sınıf öğrencilerinden 200 kişilik bir gruba Coopersmith Özsaygı Ölçeği ile Rosenberg Özsaygı ölçeği birlikte uygulanarak iki ölçme aracı arasındaki korelasyona bakılmıştır. Bu grubun 32'si kız, 68'i erkek öğrencilerden oluşmakta olup grubun yaş ortalamaları 20,28 olarak hesaplanmıştır. İki ayrı özsaygı ölçeği ile elde edilen puanlar arasındaki anlamlı korelasyonun 0,62, ($p < .05$) olduğu görülmüştür.

Ölçeğin güvenirliğini belirlemek üzere Turan (1987) tarafından Ankara Onkoloji Hastanesinde yatan 30 kanserli hastaya 15 gün arayla uygulanmıştır. Bu hastaların 17'si kadın 13'ü erkek olup hastaların yaş ortalamaları 45,43 dır. Test- yeniden test sonunda elde edilen güvenirlik katsayısı 0,65 olarak hesaplanmıştır ve bu anlamlı bir değerdir ($p < .05$) (Akt. Turan ve Tufan, 1987). Gürçay (1989) aracı ilkökul 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerine (23 erkek ve 28 kız) iki hafta arayla uygulamış ve $r = 0,70$, ($p < .05$) güvenirlik katsayısını bulmuştur. Aynı yazar daha sonra 9-11 yaş arası 583 ilkökul öğrencisiyle yaptığı çalışmada aracın KR-21 güvenirlik katsayısını $r = 0,83$ ($p < .05$) olarak belirlemiştir. Bu değer ölçeğin oldukça homojen ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Turan ve Tufan (1987) Coopersmith Özsaygı Envanteri Türkçeye uyarlanmış şekli ile geçerli bir Özsaygı Ölçeği olduğu ve bu konu ile ilgili ölçümlerde kullanılabileceğini ortaya koymuşlardır. Nitekim sonradan Coopersmith Özsaygısı Envanteri bu şekliyle Tufan (1989), İkizoğlu (1983), Bilgin (2001), Ekren (2001), Yalın (2001) ve Sır (1987) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılmıştır.

Bu araştırma kapsamında da ölçeğin geçerliği incelenmiştir. Bunun için Rosenberg Özsaygı Ölçeği ile Coopersmith Özsaygı Ölçeği, 100 kişilik Lise I ve II. Sınıf öğrenci grubuna aynı anda uygulanmıştır. Bu iki ölçek arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = 0.45$, $p < .01$). Ölçeğin güvenirliği için ise Coopersmith Özsaygı Ölçeğinin 100 kişilik Lise I ve II. Sınıf öğrenci grubuna

uygulanarak, Kuder Richardson 21 güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır ($r = 0,74$, $p < .05$). Bu değer anlamlıdır.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesi bilgisayarda, istatistik paket programlarından SPSS'in (Statistical Packet For Social Science) 17 sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Lise öğrencilerin anne baba tutumlarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır.

Kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır.

Öğrencilerin akademik başarı, özsaygı ve anne baba stilleri ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne baba eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı ölçeğinden aldıkları puanların ekonomik düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin tek yönlü varyans analizi yapılmıştır ve ANOVA analizleri sonucu bulunan anlamlı farklılıkların hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlamasında $p < .05$ anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne baba stillerine ilişkin algılarının akademik başarıyı yordama gücünü belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi yapılmıştır. İlk başta değişkenler arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelenmelidir.

BÖLÜM V

4. BULGULAR

Bu bölümde uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular araştırma amaçlarının sırasına göre verilmiştir.

4.1. Değişkenlere ilişkin Frekans Dağılımı ve Betimsel İstatistikler

Tablo.1. Katılımcıların annelerine ilişkin eğitim düzeyi dağılımı

ANNE EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
İLKOKUL	102	37,0
ORTA VE LİSE	99	33,0
LİSANS	56	18,7
LİSANSÜSTÜ	34	11,3
TOPLAM	300	100,0

Katılımcıların annelerinin % 37'si ilkokul, % 33'ü ise orta ve lise okul mezunudur. Buna göre, annelerin yaklaşık % 70'inin yüksek eğitime sahip olmadıkları düşünülmektedir.

Tablo.2. Katılımcıların babalarına ilişkin eğitim düzeyi dağılımı

BABA EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
İLKOKUL	92	30,7
ORTA VE LİSE	110	36,7
LİSANS	57	19,0
LİSANSÜSTÜ	41	13,7
TOPLAM	300	100,0

Katılımcıların babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde, durumun anne eğitim düzeyiyle benzeştiği anlaşılmaktadır.

Tablo.3. Katılımcıların Algıladıkları Ekonomik Düzeye Göre Dağılımları

EKONOMİK DÜZEY	N	%
YÜKSEK	67	22,3
ORTA	219	73,0
ALT	14	4,7

Tablo.3. de izlenebileceği gibi, öğrencilerin % 73'ü kendisini orta düzey ekonomik grupta algılamaktadır.

Tablo.4. Katılımcıların Eğitim Aldıkları Okula Göre Dağılımı

OKUL TÜRÜ	N	%
DEVLET	200	66,7
ÖZEL	100	33,3
TOPLAM	300	100,0

4.2. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Karşılaştırılması

Lise öğrencilerin anne baba tutumlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Anne ve Baba Stilleri Ölçeğinden Aldıkları Puanların Alt ve Üst SED'e Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t-testi Tablosu

	Okullar				T testi	
	Alt.SED		Üst.SED			
	Ort	SS	Ort	ss	t	P
Anne-Kabul	33.98	5.27	33.23	4.28	1.233	.218
Anne-Red	45.92	5.79	44.22	6.10	2.354	.019
Baba-Red	42.51	6.27	40.92	6.62	2.026	.044
Baba-Kabul	30.76	5.49	30.15	5.91	.877	.381

Tablo 5'te yer alan sonuçlar incelendiğinde, alt sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin anne-red (denetim) puan ortalamalarının 45.92, baba-red (denetim) puan ortalamalarının 42.51; buna karşın üst sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin anne-red (denetim) puan ortalamalarının 44.22, baba-red (denetim) puan ortalamalarının ise 40.92 olduğu görülmektedir. Bulgular ayrıca alt sosyo ekonomik düzeye ait öğrencilerin anne-kabul puanlarının ortalamasının 33.98, baba-kabul puanlarının ortalamasının 30.76 olduğunu; üst sosyo ekonomik düzeye ait öğrencilerin anne-kabul puanının ortalamasının 33.23, baba-kabul puanlarının ortalamasının ise 30.15 olduğunu göstermektedir.

Alt ve üst sosyo ekonomik düzeye mensup öğrencilerin anne baba tutumlarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla t-testi analizi yapılmıştır.

Alt sosyo ekonomik düzeye ait çocukların anne-kabul puanları ile üst sosyo-ekonomik düzeye ait çocukların anne-kabul puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Buna göre sosyo ekonomik düzeyin annenin kabul yönündeki eğilimini etkilemediği söylenebilir.

Benzer biçimde sosyo ekonomik düzey açısından baba-kabul puanları kıyaslandığında anlamlı bir fark oluşmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, bulunan sosyo ekonomik düzey baba-kabul puanları açısından herhangi bir fark yaratmamaktadır.

Ancak, anne-red ve baba-red puanları açısından sosyo ekonomik düzey açısından oluşan farkların anlamlı olduğu bulunmuştur. SED'e göre Anne red puanları arasındaki fark anlamlıdır, $t(298) = 2,35$, $p < .05$. O halde alt sosyo ekonomik düzeydeki çocuklar ($X = 45,92$) üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara ($X = 44,22$) kıyasla, annelerinin gereksiz kontrol gösterdiğine ve disiplin sağlamak amacıyla genellikle cezayı kullandıklarına (anne-red) daha çok inanmaktadırlar. Benzer şekilde sosyo-ekonomik düzeye göre baba-red tutumu algıları arasındaki fark da anlamlıdır, $t(298) = 2,03$, $p < .05$. Babalarının aşırı kontrolcü olduğu ve cezalandırma yoluyla disiplin sağlamaya çalıştığına ilişkin algı alt sosyo ekonomik düzeydeki çocuklarda ($X = 42,51$), üst sosyo ekonomik düzeydekilere nazaran ($X = 40,92$) anlamlı olarak çok daha yaygındır.

Anne-kabul ve baba-kabul puanları arasında sosyo ekonomik düzeylerin ortalamalarının birbirine yakın olmasından dolayı (5,27 ve 5,49) ve ihtimalin 0,05 ten yüksek olmasına göre bu iki grup arasında manidar ve bir fark bulunmamıştır.

4.3. Öğrencilerin Akademik Başarısı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne baba Stillerinin, Anne Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin akademik başarısı, Coopersmith Özsaygı Ölçeği ve alt ölçekleri ile Anne baba Stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne eğitime göre ANOVA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrencilerin akademik başarı, özsaygı ve anne baba stilleri ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Tablosu

Anne Eğitim Düzeyi

	İlkokul (A)		Ortaokul ve lise (B)		Lisans (C)		Lisansüstü (D)		F(3,30)	P	Post-Hoc [‡]
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS			
Akademik Başarı	69.76	9.9	68.08	9.8	77.64	8.2	72.62	10.8	12.80	.000	C>A=B
Genel Özsaygı	18.32	4.6	16.26	4.3	17.82	4.2	18.18	3.4	4.39	.005	A=C=B>D
Sosyal Özsaygı	5.70	1.8	6.08	1.3	6.11	1.3	5.71	1.5	1.62	.185	
Aile Özsaygı	3.75	1.5	3.10	1.6	3.14	1.9	2.74	1.8	4.62	.004	A>B=C=D
Akademik Özsaygı	3.86	1.9	3.24	1.6	4.05	1.6	3.74	2.0	3.35	.020	C>B
Toplam Özsaygı	63.73	15.8	60.44	14.3	70.82	14.9	68.59	16.3	6.49	.000	C=D>A=B
Anne-Kabul	34.64	5.8	33.80	4.5	32.61	4.2	32.41	4.1	3.06	.029	A>C
Anne-Red	45.93	6.6	45.79	5.0	44.66	6.2	43.35	5.4	2.08	.102	
Baba-Kabul	30.07	6.2	31.24	4.9	30.34	5.4	30.47	6.2	.79	.499	
Baba-Red	41.28	7.1	43.41	6.1	40.93	5.1	41.79	6.6	2.64	.051	

[‡] İstatistik olarak manidar bulunan F değerleri için gruplar arası karşılaştırmalar Tukey Çoklu Grup Karşılaştırmaları testi kullanılarak yapılmıştır.

Analiz sonuçları, annelerinin eğitim düzeyine göre öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir ($F(3, 296) = 12.793$, $p < .01$). Bu farkın kaynağını belirlemek amacıyla uygulanan Tukey analizine göre, lisans mezunu annelerin ($\bar{X} = 77,64$) çocuklarının hem ilkokul mezunu ($\bar{X} = 69,76$), hem de ortaokul ve lise mezunu annelerin ($\bar{X} = 68,08$) çocuklarından anlamlı biçimde daha başarılı oldukları saptanmıştır. Diğer gruplar arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 6'daki bulgular ayrıca, öğrencilerin genel özsaygı ($F(3, 296) = 4.379$, $p < .01$), aile özsaygı ($F(3, 296) = 4.622$, $p < .01$), akademik özsaygı ($F(3, 296) = 3.345$, $p < .05$) ve toplam özsaygı ($F(3, 296) = 6.486$, $p < .01$) puanlarının annenin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştıklarını göstermektedir. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testleri yapılmıştır. Bu sonuçlara göre, annesi lisans üstü eğitim almış öğrencilerin ($\bar{X} = 18,18$) genel özsaygı düzeylerinin diğer gruplara göre anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmüştür. Bulgular ayrıca annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin ($\bar{X} = 3,75$) aile özsaygısı puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu;

annesi üniversitede lisans eğitimi almış olan öğrencilerin ($\bar{X} = 4,05$) akademik özsaygı puanlarının annesi ortaokul veya lise mezunu olan çocukların puanlarına ($\bar{X} = 3,24$) göre daha yüksek olduğunu; annesi lisans ($\bar{X} = 70,82$) veya lisansüstü eğitim almış öğrencilerin toplam özsaygı puanlarının ($\bar{X} = 68,59$) annesi ilkokul mezunu ($\bar{X} = 63,73$), ortaokul veya lise mezunu olan çocukların puanlarına ($\bar{X} = 60,44$) göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Anne baba Stilleri Ölçeği alt ölçeklerinden alınan puanların anne eğitimine göre karşılaştırıldığı varyans analizinde Anne Kabul alt ölçeği puanları bakımından anlamlı farklar olduğu görülmüştür ($F(3, 296) = 3.058, p < .05$). bu farkın kaynağını belirlemek için yapılan çoklu grup karşılaştırmalar analizlerde annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin anne kabul düzeyleri ($\bar{X} = 34.64$), annesi lisans mezunu olanlardan ($\bar{X} = 32.61$) yüksek bulunmuştur. Anne Baba Stilleri ölçeğinin diğer alt ölçeklerinden alınan puanlar açısından ise gruplar arasında anlamlı farkların olmadığı belirlenmiştir.

4.4. Öğrencilerin Akademik Başarısı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne baba Stillerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin akademik başarıları, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve alt ölçekleri ile Anne-baba Stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanların anne eğitimine göre ANOVA sonuçları Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin akademik başarı, özsaygı ve anne-baba stilleri ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların baba eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Tablosu

	Baba Eğitim Düzeyi										Post Hoc [‡]
	İlkokul (A)		Orta ve lise (B)		Lisans (C)		Lisansüstü (D)		F(3,296)	P	
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS			
Akademik Başarı	68.39	8.7	70.10	10.7	74.75	9.7	74.05	10.9	6.41	.000	C=D>A=B
Genel Özsaygı	17.30	4.5	17.26	4.5	18.65	4.4	17.20	3.6	1.53	.207	
Sosyal Özsaygı	5.83	1.6	5.98	1.6	6.25	1.3	5.39	1.3	2.73	.045	C>D
Aile Özsaygı	3.62	1.5	3.46	1.7	2.86	2.0	2.80	1.6	4.00	.008	A=B> C=D
Akademik Özsaygı	3.79	1.8	3.51	1.9	4.12	1.5	3.27	1.7	2.44	.065	
Toplam Özsaygı	61.35	14.4	63.22	16.0	73.44	14.9	62.73	14.1	8.49	.000	C>A=B=D
Anne-Kabul	34.92	5.1	33.35	5.3	33.49	4.0	32.39	4.4	3.08	.028	A > D
Anne-Red	46.75	6.4	45.35	5.2	44.12	6.2	43.95	5.8	3.35	.019	A>D
Baba-Kabul	29.84	5.9	31.33	5.0	29.75	6.2	31.20	5.7	1.76	.154	
Baba-Red	40.91	7.1	43.26	5.5	39.63	6.1	44.17	6.4	6.82	.000	B=D>A=C

[‡] İstatistik olarak manidar bulunan F değerleri için gruplar arası karşılaştırmalar Tukey Çoklu Grup Karşılaştırmaları testi kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular incelendiğinde, babaların eğitim düzeyine göre öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir ($F(3, 296) = 6,41$, $p < .01$). Çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre babaları lisans ($\bar{X} = 74,75$), ya da lisansüstü mezunu olan öğrencilerin ($\bar{X} = 74,05$), akademik başarı düzeyleri, babaları orta okul- lise ($\bar{X} = 70,10$), veya daha düşük eğitilmiş olan (ilkokul mezunu) öğrencilerin ($\bar{X} = 68,39$), akademik başarı düzeylerinden anlamlı biçimde daha yüksektir.

Analiz sonuçları ayrıca öğrencilerin sosyal özsaygı ($F(3, 296) = 2,73, p < .01$), aile özsaygısı ($F(3,296) = 4,00, p < .01$) ve toplam özsaygı düzeylerinin ($F(3,296) = 8,49, p < .01$) babaların eğitim düzeyine göre farklılaştığını göstermektedir.

Gözlenen farkların kaynağını belirlemek amacıyla yapılan çoklu karşılaştırmalara göre, babalarının eğitim düzeyi lisans olan öğrencilerin ($\bar{X} = 6,25$), sosyal özsaygı düzeyi, babalarının eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilerden ($\bar{X} = 5,39$) anlamlı biçimde daha yüksektir.

Aile özsaygısı bakımından ise babalarının eğitim düzeyi orta okul- lise ($\bar{X} = 3,46$) ve altı (ilkokul mezunu) olan öğrencilerin ($\bar{X} = 3,62$), özsaygı düzeyleri, babalarının eğitim düzeyi lisans ($\bar{X} = 2,86$), ve üstü (Lisans üstü) olan öğrencilerden ($\bar{X} = 2,80$), anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.

Sonuçlar Toplam özsaygı bakımından incelendiğinde ise lisans mezunu babaların çocuklarının ($\bar{X} = 61,35$), özsaygı düzeylerinin diğer üç gruptan (sırasıyla, 61, 35- 63, 22- 62, 73) anlamlı biçimde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların eğitim düzeyine göre Anne-Kabul ($F(3,296) = 3,08, p < .05$), ve Anne-Red ($F(3,296) = 3,35, p < .05$), ölçeklerinden alınan puanların farklılaştığı da belirlenmiştir. Bu farkı oluşturan grupların ortalamaları ilkokul mezunları için 34,92; orta okul-lise mezunları için 33,35; lisans mezunları için 33,49 ve yüksek lisans mezunları için 32,39'dur. Uygulanan Tukey testi sonuçlarına göre, babaları ilkokul mezunu olan öğrenciler, babalarının eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilere kıyasla annelerinin çok daha sevgi dolu ve yol gösterici biçimde davrandığını düşünme eğilimindedirler.

Öğrencilerin Baba-Kabul ölçeğinde aldıkları puanların babaların eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Baba-Red ölçeğinden alınan puanlar açısından da gruplar arası farklar anlamlıdır, ($F(3,296) = 6,82, p < .01$). Anlamlı farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, babalarının eğitim düzeyi ortaokul-lise ($\bar{X} = 43,26$) ve lisansüstü ($\bar{X} = 44,17$) olan öğrencilerin puanlarının babalarının eğitim düzeyi ilkokul ($\bar{X} = 40,91$) ve lisans ($\bar{X} = 39,63$) olan öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.5. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin akademik başarıları, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve alt ölçekleri ile Anne baba Stilleri alt ölçeklerinden aldıkları puanların ekonomik düzeylerine göre ANOVA sonuçları Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı envanterinden aldıkları puanların ekonomik düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA Tablosu

	Algılanan Ekonomik Düzey						F (2,297)	P	Post-Hoc [‡]
	Yüksek		Orta		Alt				
	Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS			
Akademik Başarı	73.21	9.7	70.86	10.1	62.57	10.1	6.60	.002	Y=O>A
Genel Özsaygı	17.88	4.4	17.51	4.4	16.21	4.0	.84	.433	
Sosyal Özsaygı	5.79	1.6	6.01	1.4	4.71	2.3	5.14	.006	Y>O=A
Aile Özsaygı	2.79	1.6	3.44	1.7	3.64	1.7	4.18	.016	O=A>Y
Akademik Özsaygı	3.91	1.6	3.68	1.8	2.64	1.7	3.02	.051	
Toplam Özsaygı	68.15	15.4	64.05	15.5	54.43	13.8	4.96	.008	Y=O>A

[‡] İstatistik olarak manidar bulunan F değerleri için gruplar arası karşılaştırmalar Tukey Çoklu Grup Karşılaştırmaları testi kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 8’deki bulgular incelendiğinde öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin algılanan ekonomik düzeye göre anlamlı biçimde farklılaştığı görülmektedir ($F(2, 297) = 6.60$, $p<.01$). Gözlenen bu farkın kaynağını belirlemek üzere yapılan çoklu karşılaştırma analizi sonuçlarına göre, ekonomik düzeylerini yüksek ($\bar{X} = 73,21$) ve orta ($\bar{X} = 70,86$) olarak algılayan öğrencilerin akademik başarılarının ekonomik düzeylerini alt ($\bar{X} = 62,57$) olarak algılayan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bulgular ayrıca öğrencilerin “sosyal özsaygı” düzeylerinin ($F(2,297) = 5.14$, $p <.01$), “aile özsaygı” düzeylerinin ($F(2,297) = 4.176$, $p<.01$) ve “Toplam özsaygı” düzeylerinin ($F(2,297) = 4.96$, $p<.01$) algılanan ekonomik duruma göre anlamlı bir biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu farklılıkların kaynağının hangi gruplar

arasında olduğunu belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma analizleri sonucunda şunları söylemek mümkündür: Ekonomik durumlarını yüksek olarak algılayan öğrencilerin “sosyal özsaygı” düzeylerinin ($\bar{X} = 5,79$) diğer iki gruptan (sırasıyla 6,01 ve 4,71) anlamlı bir biçimde daha yüksek, buna karşın aile özsaygı düzeyleri ($\bar{X} = 2,79$) diğer iki gruptan (sırasıyla 3,44 ve 3,64) anlamlı bir biçimde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Toplam özsaygı bakımından ise ekonomik durumlarını alt olarak algılayan grubun özsaygı düzeyinin ($\bar{X} = 68,15$) diğer iki gruptan (sırasıyla 64,05 ve 54,43) anlamlı bir biçimde daha düşük olduğu saptanmıştır.

4.6. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılması

Kız ve erkeklerin akademik başarı ve özsaygı puanlarının aritmetik ortalamaları ve t değerleri Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin t testi sonuçları

	Cinsiyet				t(298)	P
	Kız	Erkek				
	Ort	SS	Ort	SS		
Akademik Başarı	71.93	9.60	70.07	10.74	1.576	.116
Genel Özsaygı	17.77	4.29	17.29	4.52	.931	.353
Sosyal Özsaygı	6.53	1.12	5.28	1.62	7.741	.000
Aile Özsaygı	3.17	1.74	3.44	1.64	-1.365	.173
Akademik Özsaygı	3.96	1.67	3.40	1.82	2.773	.006
Toplam Özsaygı	67.16	14.77	61.88	16.04	2.965	.003

Tablo 9'daki bulgular incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin farklılaşmadığı, ancak kızların sosyal özsaygı ($\bar{X} = 6,53$), akademik özsaygı ($\bar{X} = 3,96$) ve toplam özsaygı ($\bar{X} = 67,16$) düzeylerinin erkeklerden (sırasıyla 5,28-3,40 ve 61,88) anlamlı biçimde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

4.7. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumlarının Akademik Başarı Düzeylerini Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne baba stillerine ilişkin algılarının akademik başarıyı yordama gücünü belirlemek için yapılan Çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Özsaygı ve anne baba stillerine ilişkin algıların öğrencilerin okul başarısını kestirmesine ilişkin regresyon analizi tablosu

Regrasyon ^a									
Model	Standart		Beta	T	P	Korelasyon		Çoklu Doğrusallık	
	B	hata				İkili	Kısmi	Tolerance	VIF
(sabit)	63,45	5,948		10,669	,000				
Genelöz	,084	,168	,036	,500	,617	,099	,029	,604	1,655
Sosyalöz	,174	,428	,026	,407	,685	,096	,024	,772	1,295
Aileöz	-,934	,376	-,155	-2,485	,014	-,462	-,244	,811	1,233
Akademik	1,434	,369	,248	3,891	,000	,328	,272	,774	1,292
Annekabul	,015	,148	,007	,101	,919	,013	,006	,608	1,644
Annered	,074	,119	,043	,622	,534	,042	,036	,655	1,527
Babakabul	-,184	,131	-,102	-1,402	,162	-,071	-,082	,602	1,662
Babared	,110	,108	,069	1,022	,308	,000	,060	,689	1,452
a. Bağımlı Değişken : Okulbaşarı									
R = 0,08				F = 3,226		P = 0,002			

Coopersmith özsaygısı alt ölçekleri ve Anne baba stilleri Ölçeği alt ölçeklerinin öğrenci başarısını yordayıcı etkisi çoklu regresyon analiziyle değerlendirilmiştir. İlk başta değişkenler arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelenmelidir. Görüldüğü üzere bu ilişki incelendiğinde genel özsaygı ile okul başarısı arasında pozitif ve düşük bir ilişki ($r = 0,099$) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun düştüğü ($r = 0,029$) görülmektedir. Tüm bağımsız değişkenleri incelendiği zamam, sadece aile özsaygı ve akademik özsaygı değişkenlerin daha orta düzeyde (sırayla $r = -0,462$ ve $r = 0,328$) bağımlı değişkenle ilişkili olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi bağımsız değişkenler arasında çoklu

doğrusal bağımlılık olmaması son derece önemlidir. Bu olasılığı sınamak üzere VIF (Variance inflation factors) değerine bakılmıştır. VIF değeri 10'a eşit veya daha büyük olursa çoklu doğrusal bağlantı problem ortaya çıkacaktır (Albayrak, 2005). Tablodan da izlenebileceği gibi, VIF değerlerinin 10 dan oldukça küçüktür ve bu nedenle bağımsız değişkenler arasında doğrusal bağımlılık söz konusu değildir.

Regresyon modelinde bağımsız değişkenlerin okul başarısındaki değişimi %8 oranında açıkladığı görülmüştür ($R^2 = 0,08$). Yapılan analizlere göre Model F değeri de anlamlıdır ($F(8, 291) = 3.226, p<.01$).

Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin okul başarısı üzerindeki göreceli önem sırası akademik özsaygı, aile özsaygı, baba kabul, baba red şeklinde sıralanmaktadır. Diğerleri benzer önemde görünmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece iki değişkenin (Akademik Özsaygı ve Aile Özsaygı) okul başarısının yordanmasına anlamlı katkı yaptığı görülmektedir. Buna göre akademik özsaygının akademik başarıyı olumlu ve pozitif yönde ($\beta = 1,434$ $t = 3,891$, $p<.01$) ve aile özsaygısının akademik başarıyı ters yönde yordadığı bulunmuştur ($\beta = -.934$ $t = -2.485$, $p<.05$).

Regresyon analizi sonuçlarına göre okul başarısının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verimştir:

$$\text{Okul Başarısı} = 63,454 - 0,934 \text{ Aile Özsaygı} + 1,434 \text{ Akademik Özsaygı}$$

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde önce araştırmanın problemleri doğrultusunda elde edilen sonuçlar özetlenmiş, ardından uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1. Alt ve Üst Sosyo Ekonomik Düzey Öğrencilen Anne Baba Tutumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma sonuçlarına göre, alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde eğitim alan öğrencilerin anne kabul ve baba kabul puanlarının ait oldukları SED'e göre farklılaşmadığı, ancak alt SED'e ait öğrencilerin anne red ve baba red puanlarının üst SED'e ait öğrencilerin puanlarından anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgular çocuğunu içtenlikle sevmeye ve ona saygı duyma bakımından alt ve üst SED aileleri arasında bir fark olmadığını, ancak alt SED'e ait anne ve babaların, üst SED'e ait anne ve babalara oranla çocuklarını gereğinden fazla kontrol ettiklerini, disiplini sağlamak amacıyla genellikle daha fazla cezaya başvurdıklarını göstermektedir.

Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğum öncesinde başlamakta ve tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Yoksulluk, göçler, boşanmalar, ebeveynlerden birinin ölümü ve ruhsal sorunlar gibi çeşitli nedenlerle aile yapısı parçalanabilmektedir. Parçalanmış aile, çocuğun bakımı ile ilgili yasal sorumluluğu tam olarak yerine getirememekte ve çocuğun bakımında belirsizlikler ve yetersizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bilindiği gibi çocuğun bakımındaki belirsizliklerin ve yetersizliklerin var olması, onu korunmaya muhtaç çocuk konumuna getirmektedir (Smith ve Black, 1997).

Genel olarak geçmişte yapılan araştırmalar incelendiğinde elde edilen bulguların bu araştırmanın bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir. Örneğin Toran (2005) farklı sosyo ekonomik düzeylere sahip anne ve babaların çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarını incelediği araştırmasında, alt ve üst sosyo

ekonomik düzey öğrenciler arasında anne ve babaların çocuklarına karşı olan reddetme davranışlarının farklılaştığını belirlemiştir. Sözü edilen araştırmanın sonuçları alt sosyo ekonomik düzeye sahip anne ve babaların kız ve erkek çocuklarına karşı daha reddedici olduklarını göstermektedir. Öte yandan, anılan çalışmanın bulguları anne ve babaların çocuklarına karşı olan reddetme davranışlarının sosyo ekonomik düzey bakımından da farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca İmamoğlu (1987) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin, çocukta bağımsızlığa ve kendine yeterliliğe önem verdiklerini, orta ve az sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ise itaat ve sadakati ön plana çıkardıkları bulunmuştur. Bu araştırmanın bulguları da tarafımızdan gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Sunulan çalışmada hatırlanacağı gibi, alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin anne kabul ve baba kabul puanlarının, ait oldukları SED'e göre farklılaşmadığı, ancak alt SED'e ait öğrencilerin anne red ve baba red puanlarının üst SED'e ait öğrencilerin puanlarından anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Alt sosyo ekonomik düzeye ait anne-babaların üst sosyo ekonomik düzeye ait anne-babalara göre çocuklarını daha fazla kontrol etmeleri ve disipline etmek için daha fazla ceza uygulamaları belki de bu ailelerin eğitim düzeylerinin daha düşük olması ile ilişkilidir. Nitekim çocuklarına ceza verme ve şiddet uygulama davranışlarının alt sosyo ekonomik düzeydeki aileler arasında daha yaygın olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma bulgusu vardır (Demiriz ve Öğretir ,2007).

5.2. Öğrencilerin Akademik Başarısı, Özsaygı Düzeyi ve Algıladıkları Anne Baba Stillerinin Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma sonuçlarına bakıldığında genel olarak anne ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının akademik başarılarının da yükseldiği görülmektedir. Bu bulgu bir ölçüde beklenen bir durumdur. Bu sonucun elde edilmesinde, anne ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe dolaylı olarak gelir durumlarının da yükseldiği dolayısıyla çocuklarına sağladıkları imkanların artmasının çocuklarının akademik başarısına da yansıdığı söylenebilir. Benzeri biçimde anne-babalarının eğitim düzeyi düşük olan çocukların eğitim olanaklarının da sınırlı olduğu, bu durumun onların akademik başarılarını da sınırladığı biçimde yorumlanabilir.

Benzeri biçimde annelerinin eğitim düzeyi lisans, babalarının eğitim düzeyi lisans ve lisans üstü olan çocukların toplam özsaygılarının da diğer gruplardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak ilginç bir biçimde, eğitim düzeyi düşük anne-babaların çocuklarının hem aile özsaygı hem de anne kabul ve baba kabul düzeyleri diğer çocuklardan daha yüksek bulunmuştur. Nitekim özsaygı ile ilgili son yıllardaki araştırma sonuçlarına göre; annenin ya da anne yerine geçen kişinin bebeğin içgüdüsel gereksinmelerini gereğince karşılaması, sağlıklı benlik gelişimi için önem taşımaktadır. Özellikle anne çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel role sahip özdeşim modelidir. Çocukla anne arasında sorunsuz bir iletişim için öncelikle kendini çocuğun yerine koyarak, yani empati kurarak durumu değerlendirme becerisi gereklidir. Anne ne kadar empatik davranır ve çocuğunu kabullenirse, çocuğun benlik saygısının da güçlenmesi muhtemeldir. Bebekliğinden itibaren annenin güven ve sevgi dolu tavrı ile yetişmiş, gerçek anlamda kabul görmüş birey, özsaygısı yüksek, duygusal ve düşünsel yönden gelişmiş ve çevresindeki insanlarla başarılı iletişim kurabilecek özelliklere sahip olacaktır (Güçray 1989, Lipsitt 1993, Vila- Jaima 1996, Yörükoğlu 1996, Yavuzer 1996, Geçtan 2000, Navaro 2001).

Greenberger ve Q'Neil (1992) tarafından anne ve babaların çocuklarını algılama biçimleri üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, babanın eğitim düzeyinin, çocuğun davranışlarını algılamakta önemli bir etken olduğu, babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun davranışlarını daha pozitif algıladığı belirtilmiştir.

Bu araştırmada rneklemeye alınan öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik açıdan genellikle gl ailelerden geldiği ve bu ailelerin çocuklarının akademik ve toplam özsaygı gelişimini olumlu biçimde etkilediği anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan babalar, genellikle daha demokrattır ve çocuklarına değer verirler. Dolaysıyla baba eğitim seviyesi yükseldikçe çocukların yetiştirilmesine verilen önemin ve gösterilen özenin arttığı dşnlebilir.

Ancak bu araştırmanın bulguları, babalarının eğitim düzeyi yüksek çocukların aile özsaygı düzeyleri ile anne kabul ve baba kabul düzeylerinin, anne ve babalarının eğitim düzeyi daha düşük öğrencilere kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum belki de eğitim ve ekonomik durumu yüksek olan anne-babaların kariyerlerine daha fazla zaman ayırmaları, dolayısıyla çocuklarına yeterince vakit ayıramamaları ile ilgilidir. Bilindiği üzere çocukların doğumla birlikte kendilerini güvende ve huzurlu hissetmeleri çok önemlidir. En yakındaki kişiler olan anne-baba bu güveni sağlamada birincil derecede rol oynar. Erken ocukluk yılları, kişiliğin temelini atıldığı yıllardır. Son yıllarda yapılan araştırmalar sadece annenin değil babanın da birincil derecede çocuğun bakımında etkin olmasının çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir. Üstelik babalar çocuklarıyla birlikteyken onların çevreyle ilgili keşifler yapmalarına annelere göre daha çok izin vermektedir. Ayrıca ocuklar babalarıyla birlikte vakit geçirdiklerinde duyguları tanımlama ve diğer insanların duygularını anlama açısından farklı deneyimler yaşamaktadır. Etkin babalık yapan babaların çocukları, arkadaş ilişkilerinde daha az sorun yaşamakta, kolay arkadaş edinmekte, sosyal becerileri daha çabuk öğrenmekte ve kullanmaktadır (Ladd, 2000). Baba kabulünün çocuklar tarafından hissedilmesinde babanın eğitim düzeyinin çok da önemli olmadığı söylenebilir. Nitekim Yörükoğlu (2000) günümüzde çalışma temposu yoğun olan anne ve babaların eve sınırlı vakit ayırdıklarını, kendilerini yoğun bir yaşam temposuna kaptırdıklarını belirtmektedir.

Babalarıyla erken dönemde yakın ve iyi ilişkiler geliştiren çocukların kendilerine güvenli, etraflarında olan bitenleri araştıran, sorgulayan ve büyüdükçe daha iyi sosyal ilişkiler kuran çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, erken çocukluk döneminde babasıyla yakın ve sağlıklı ilişkileri olan çocukların yalan söyleme, olumsuz (ya da istenmeyen) davranışlarda bulunma ve depresyon yaşama

olasılıklarının diğer çocuklara göre daha az olduğu belirtilmektedir (Rosenberg ve Wilcox, 2006).

5.3. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Algılanan Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırmada algılanan ekonomik düzey açısından farklılaşan öğrencilerin akademik başarı ve özsaygı düzeyleri arasındaki olası farklar da incelenmiştir. Bu inceleme sonunda ekonomik düzeylerini yüksek ve orta olarak algılayan öğrencilerin akademik başarılarının ekonomik düzeylerini düşük olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe çocuklarının akademik başarılarının da yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç belki de ekonomik durumun yükselmesine paralel biçimde ailelerin çocuklarına sağladığı eğitim imkanlarını da arttırdığı, dolayısıyla bu imkanın çocuklarının akademik başarısına da yansıdığı biçiminde yorumlanabilir. Benzeri biçimde ailenin ekonomik düzeyi düşük olan çocukların eğitim olanaklarının da sınırlı olduğu, bu durumun onların akademik başarılarını da sınırladığı biçimde değerlendirilebilir.

Bu araştırmada ayrıca alt ve üst ekonomik düzeydeki ailelerdeki çocukların, genel özsaygı, sosyal özsaygı ve aile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Buna göre, üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen öğrencilerin genel özsaygı ve sosyal özsaygı düzeyleri ekonomik düzeyleri düşük olan öğrencilerin özsaygı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur. Ancak yukarıdaki bulguların aksine alt sosyo- ekonomik düzeye ait öğrencilerin aile özsaygısı üst ekonomik düzey öğrencilerin aile özsaygısı düzeyine göre daha yüksek bulunmuştur.

Kuşkusuz ailenin gelir düzeyi aile fertlerinin sosyal yaşamlarını da etkiler. Gelirleri, giderlerinden fazla olan ailenin sosyal yaşamlarına ayırabildikleri para daha fazladır. Dolayısıyla kültürel etkinliklerden yararlanan ailenin sosyal durumu gelişir. Sürekli seyahat eden, toplantılara katılan, spor yapan, tiyatro ya da sinemaya giden aile, toplum içinde belli bir yer edinecektir. Bu bağlamda giyim-kuşam harcamaları ailenin yaşam tarzını ya da sosyal yaşam biçimini yansıtır. Ailenin bu özellikleri de

dolaylı olarak aile üyelerinin kendilerini değerli olarak algılamalarına, dolayısıyla özsaygı düzeylerine etki edebilir.

Carver ve Scheler'e (1988) göre eğer olaylar bir kişinin kontrolü dışındaki nedenlerden gelişirse, özsaygısını etkilememektedir. Mutlak yoksulluk da bir insanın yaşamını minimum düzeyde sürdürebilmesine, yani biyolojik olarak kendisini yeniden üretebilmesi için gerekli kalori ve diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmesine dayalı olarak tanımlanmaktadır. Gelirleri bu temel gereksinimleri karşılamakta yetersiz olanlar mutlak yoksulluk sınırının altında kabul edilmektedir. Mutlak yoksulluk kavramı, asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimleri karşılamaya yeterli gelirin elde edilememesi durumu olarak ele alınmıştır. Buna göre yoksulluk; "düşük gelir düzeyi", "yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık", "sosyal yalıtım ve az sosyal katılım", "psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik", "şoklara açıklık ve risk ve belirsizliğe cevap verememe", "doğal çevrenin bozulması ve sosyal çevrede kısır döngü" gibi bazı aksaklıkların bir bütün olarak algılanması gereğine işaret etmektedir (Öztürk 2004).

Trusty ve arkadaşları (1994), düzenledikleri çalışmada, dördüncü sınıfa giden çocukların benlik kavramlarının gelişimini incelemişlerdir. Çocukların başarı düzeyleri ile sosyo-ekonomik durumlarına göre sınıflandırıldığı bu çalışmada, düşük akademik başarı gösteren ve düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin diğerlerine göre kendileri hakkında daha olumsuz algıya sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, diğer araştırmalardan elde edilen bulguların tarafımızdan gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları ile kısmen tutarlı olduğu söylenebilir. Buna göre ekonomik durumlarını yüksek ve orta olarak algılayan öğrencilerin akademik başarıları, sosyal özsaygıları ve toplam özsaygı düzeyleri diğer öğrencilerden daha yüksek iken, aile özsaygıları diğer iki gruptan daha düşük bulunmuştur.

5.4. Öğrencilerin Akademik Başarı ve Özsaygı Düzeylerinin Cinsiyet Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma bulguları erkek ve kız öğrencilerin akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını, ancak kızların hem toplam özsaygı hem de sosyal ve akademik özsaygı düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Alanyazın incelendiğinde kızların ve erkeklerin akademik başarı düzeylerini karşılaştıran araştırmalarda farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Pişkin (1996) tarafından İngiliz lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada hem genel not ortalaması açısından hem de matematik ve fen bilimlerinde başarı bakımından, erkeklerin kızlardan daha başarılı olduğu, ancak kızların İngilizce’de erkeklerden daha yüksek başarı elde ettikleri bulunmuştur. Ayrıca erkek ve kızların akademik başarılarını değerlendiren öğretmenlerin algısının da benzer yönde olduğu belirlenmiştir. Aynı araştırmayı Türk lise öğrencileri üzerinde de gerçekleştiren Pişkin (1996) İngiliz öğrencilerin aksine farklı sonuçlar elde etmiştir. Buna göre lisede öğrenim gören Türk kızlarının hem toplam akademik başarı düzeyi hem de matematik, fen ve Türkçe derslerindeki başarı düzeyi erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksektir.

Son yıllarda Türkiye’de kız ve erkeklerin genel akademik yeteneklerini araştıran çalışmalarda da benzeri bulgular elde edilmiştir. Örneğin 2012 LYS sonuçları incelendiğinde, kızların Matematik-Fen ve Türkçe-Matematik testlerinde erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek puan aldıkları, Türkçe-Sosyal testinde ise anlamlı bir fark gözlenmediği belirlenmiştir (ÖSYM, 2011). Bu sonuçlar imkân tanındığında kızların en az erkekler kadar başarılı olabildiklerini göstermektedir.

Her ne kadar çeşitli ülkelerde yürütülen araştırmalarda iki cins arasında yetenek ve akademik başarı farklılıklarının olduğu gözlenirse de, bulgular arasında gözlenen çelişkiler bu konuda evrensel bir yargı ileri sürmenin kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Gözlenen farkların genellikle kültürel - toplumsal değerler ile cinsiyet rollerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Pişkin, 2012).

Bu araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise kızların hem toplam özsaygı hem de sosyal ve akademik özsaygı düzeylerinin erkeklerin özsaygı düzeylerinden

anlamalı biçimde daha yüksek bulunmasıdır. Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde bu konuda farklı bulguların elde edildiği dikkati çekmektedir. Örneğin Pişkin (1996) tarafından yapılan bir araştırmada İngiliz erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri İngiliz kızlardan anlamalı biçimde yüksek bulunurken, aynı araştırmada Türk öğrencilerin özsaygı düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Türkiye’de bu konuda yapılmış geçmiş araştırma bulguları incelendiğinde de elde edilen sonuçların genellikle bir fark olmadığı yönünde gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Onur, 1981 ; Can, 1986 ; Dogusal, 1987 ; Süzen, 1987 ; Yurdagül, 1987 ; Satılmış, 1988); Tufan, 1988; Güçray, 1989 ; Türkmen, 1989 ; and Ersek, 1992; Arıcak, 1995; Güngör, 1989; Can, 1990; Gür, 1996; Turan ve Ark, 1998).

Daha önce de belirtildiği üzere bazı araştırmalar farklı sonuçlar da ortaya koymuştur. Örneğin gerek Chapman ve Mulis (2002) gerekse Orr ve Dihar (1995) tarafından yapılan araştırmalarda erkeklerin özsaygı düzeyleri kızların özsaygı düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur.

Demir (2007) ise erkek öğrencilerin kızlardan, akademik yönden başarısız olanların başarılılardan, çevresinden sosyal destek görmeyenlerin görenlerden, yakın arkadaş sayısı az olanların fazla olanlardan “daha yalnız ve başarısız” olduklarını bulmuştur. Öte yandan erkekler, daha fazla serbest olmaya, daha az bağımlı olmaya, daha fazla saldırgan olmaya ve ev dışında daha fazla zaman geçirmeye cesaretlendirilirler.

Özsaygı ve cinsiyet karşılaştırması konusunda dünyada en kapsamlı araştırmalardan biri Pişkin (1996) tarafından yürütülmüştür. Bu araştırmada Pişkin toplam 60 araştırma, 85 örneklem grubu ve 169 karşılaştırmalı veriyi analiz ettiği bir meta analiz çalışmasında, toplam 126 karşılaştırmada (%74.6) cinsiyet farklılığının gözlenmediğini, 28 çalışmada (%16.6) erkeklerin özsaygı düzeylerinin kızlardan daha yüksek bulunduğunu, 15 karşılaştırmada ise (%8.9) kızların özsaygı düzeylerinin erkeklerden anlamalı biçimde daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

5.5. Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumları Algılarının Akademik Başarıyı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma sonuçlarına göre aile öz saygının akademik başarıyı ters yönde yordadığı bulunmuştur . Bununla birlikte akademik özsaygının okul başarısının yordanmasına pozitif yönde bir katkı yapmaktadır. Diğer bağımsız değişkenlerin kısmi etkileri ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ailenin çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun gelişimini etkileyen en önemli etkidir. Anne-babanın çocuk yetiştirme yaklaşımı, kendi kişilik özelliklerinden, anne babalarından öğrenmiş oldukları davranış kalıplarından, yaşadıkları çevreden, eğitim durumlarından ve benzeri birçok etmenlerden etkilenir (Güngör, 2002).

Freud'a göre sağlıklı özsaygının gelişimi ebeveynin katkısına bağlıdır. Ebeveynle güçlü bir bağ kurabilmiş olan çocuklar erken dönemde ihtiyaçlarının karşılandığını gördükleri için kendilerini güçlü hissedeceklerdir. Bunun özsaygının ilk düzenleyicisi olduğunun altını çizmek uygun olur (Durak, 1997).

Coopersmith'e (1967) göre özsaygı, öznel bir yaşantıdır ve kaynağını anne-baba ve çocuk ilişkisinden alır. Bunun yanı sıra ailenin olumlu iş ve sosyal geçmişi, değerleri; çocuğun erken dönemdeki olumlu yaşantıları; fiziksel olarak sağlıklı olması, travma vb. durumlar yaşamamış olması ve sağlıklı aile içi iletişim deneyimlemesi gibi faktörler, özsaygının olumlu yönde gelişimini sağlayan önemli değişkenlerdir.

Anne baba arasında iletişimin olmaması, annenin babanın yanında statüsünün düşük oluşu, aile kararlarında annenin etkili olmaması ise çocuk üzerinde olumsuz etkisi olan etmenlerdir. Aralarındaki iletişim biçimi iyi olan, birbirlerini ve çocuklarını seven ve sayan anne-baba, çocuğa kendini değerli hissettirirler ve ona kendine güven duygusu verebilirler. Tufan ve Yıldız (1993), akademik özsaygıları yüksek olan insanların beklentilerinin ve tutumlarının, onları daha çok bağımsızlığa ve yaratıcılığa yönlendireceğine dikkat çekmektedirler. Bu durum bireylerin atılgan ve gayretli sosyal davranışlar göstermelerini de olanaklı kılacaktır.

Kutlu ve arkadaşlarına (1997) göre, çocukların ve gençlerin akademik özsaygılarının arttırılması, onların toplumda daha başarılı, üretken ve aranan bireyler olmalarını sağlar. Akademik özsaygısı düşük olan insanların durumu ise,

tamamen farklıdır. Bu kişilerin kendilerine olan güvenleri azdır. Bu bakımdan farklı veya kabul görmeyecek fikirler ileri sürdüklerini düşünerek endişe duyarlar. Çoğu zaman kendilerini ifade etmekten kaçınırlar ve dikkat çekmek istemezler. Bu tutumları ise, onların sosyal ilişkilerini sınırlar ve başkaları ile dostça ve destekleyici tarzda ilişkiler kurma olasılıklarını azaltır. Akademik özsaygı, özellikle ergenlik döneminde önem kazanan bir kavramdır. Sullivan'a göre ergenlik başarılı bir uzlaşma ile sonlanırsa, birey bu dönemden her türlü koşula yetecek bir özsaygı ile çıkar. Bu özsaygı başkalarına saygıyı, girişimciliği, toplumsal düzene uyumu beraberinde getirir. Ergenlikte akademik özsaygının düşük olması, sonraki yıllarda bireyin kendini kabul etmemesine, başarısız ve hatta saldırgan davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Satılmış ve Seber, 1989).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Alt ve üst sosyo- ekonomik düzeyde bulunan lise öğrencilerinin algıladığı anne baba tutumlarının incelendiği bu araştırmada ayrıca, öğrencilerin akademik başarı düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve anne baba stilleri anne baba eğitim düzeyi ve cinsiyet bakımından karşılaştırılmıştır. Ek olarak öğrencilerin özsaygı düzeyleri ve anne baba tutumlarının akademik başarı düzeylerini yordama gücü belirlenmiştir. Araştırma 2011-2012 öğretim yılında Ankara ilinde alt sosyo ekonomik düzey ailelerden gelen 200 öğrenci ile üst sosyo ekonomik düzeydeki ailelere mensup 100 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir:

- 1- Alt SED'e ait öğrencilerin anne-red ve baba-red puanları üst SED'e ait öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur. Bu durum üst SED'e oranla alt SED'e ait anne ve babalarının çocuklarını gerektiğinden fazla kontrol ettikleri, disiplini sağlamak amacıyla genellikle cezaya başvurdıklarına işaret etmektedir(Küçükahmet, 2001).
- 2- Annelerinin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının akademik başarıları da yükselmektedir.
- 3- Aile özsaygısı hariç, özsaygının diğer alanlarında annenin eğitim düzeyinin yükselmesi çocuğun özsaygı düzeyine olumlu yansımaktadır.
- 4- Anne ve babanın eğitim ve ekonomik düzeyinin düşük olması çocuğun aile özsaygısına olumlu yansıdığı, buna karşın anne ve babanın eğitim ve ekonomik düzeyinin yükselmesi çocuğun gerek akademik başarısı, gerekse akademik özsaygısına olumlu etkide bulunduğu belirlenmiştir.
- 5- Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin akademik başarı düzeyleri devlet okulunda okuyan öğrencilerin akademik başarılarından daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, özel okulda okuyan öğrencilerin toplam özsaygı puanları, devlet okulunda okuyan öğrencilerin aile özsaygı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

- 6- Cinsiyet bakımından farklılıklar incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin akademik başarıları arasında anlamlı bir fark gözlenmezken, sosyal özsaygı, akademik özsaygı ve toplam özsaygı bakımından kızların puanları erkeklerden anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur.
- 7- Son olarak araştırmanın bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin akademik başarılarının %8'ini yordadığı, akademik özsaygının akademik başarıyı olumlu yönde, buna karşın aile özsaygısının ters yönde yordadığı belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak psikolojik danışmanlara, ailelere, eğitimcilere ve yeni yapılacak araştırmalara yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

- 1- Alt SED'e ait anne ve babaların anne ve baba-red puanlarının yüksek olduğu bulgusundan hareketle, bu SED'e ait anne ve babaların çocuklarını gerektiğinden fazla kontrol etmemeleri ve disiplini sağlamak amacıyla cezaya başvuru davranışlardan kaçınmaları için okul psikolojik danışmanlarının bu tür anne ve babalara aile rehberliği ve danışmanlığı hizmetleri sunmaları önerilebilir.
- 2- Anne ve babaların eğitim düzeyi ve ekonomik durumu yükseldikçe çocukların akademik başarılarının da genellikle yükseldiği, tersi durumda çocukların akademik başarılarının da olumsuz etkilendiği anlaşıldığından, eğitim ve ekonomik durumu düşük olan dezavantajlı ailelere çocuklarının akademik başarılarını arttırıcı destek sunabilmeleri için eğitsel rehberlik hizmetleri sunulabilir.
- 3- Anne ve babaların eğitim ve ekonomik düzeyi yükseldikçe genel olarak çocukların özsaygı düzeylerinin de yükseldiği (aile özsaygısı hariç) saptandığından, eğitim ve ekonomik bakımdan dezavantajlı ailelere çocuklarının özsaygılarını yükseltebilmeleri için rehberlik yardımı sunulması önerilebilir.
- 4- Bulgular eğitim ve ekonomik düzeyi yüksek olan anne babaların çocuklarının aile özsaygı düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum iş ve kariyer yaşantıları hareketli olan bu anne-babaların çocuklarına gerekli ilgi ve desteği sunamadıkları,

ekonomik güçleri nedeniyle iyi eğitim olanakları sunsalar bile çocuklarına yeterli vakti ayıramadıkları olasılığını akla getirmektedir. Dolayısıyla bu tür ailelere çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları önerilebilir.

- 5- Devlet okuluna giden öğrencilerin akademik başarılarının özel okula giden öğrencilerin akademik başarılarından daha düşük olduğu bulgusundan hareketle, devlet okullarında daha nitelikli eğitim sunulması için gerekli tedbirlerin alınması önerilebilir. Kuşkusuz bu önerinin gerçekleştirilmesi makro düzeyde devlet politikalarının uygulanmasını gerektirmektedir. Ancak yine de sosyo-ekonomik durumu iyi olmayan çocukların, ailelerine çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından maddi destek verilebilir. Her öğrencinin eğitim ve öğretimine sağlıklı şekilde devam edebilmesi için asgari şartların oluşturulmasına öncelik verilmelidir. Tüm bu önerilerin sağlıklı şekilde hayata geçirilebilmesinin temelinde sağlıklı bir aile ortamının yarattığı kesinlikle unutulmamalıdır. Sağlıklı, huzur dolu bir aile ortamında yetişen öğrencilerin gittiği okullarda, sağlıklı ve huzur dolu bir eğitim-öğretim ortamı oluşacaktır. Böyle bir ortamda eğitim alan öğrencilerde kendisine, ailesine ve ülkesine faydalı birer fert olarak yetişecek ve hizmet edecektir. Aile eğitimi ile ilgili radyo televizyon programları düzenlenmesinin, iletişim araçlarından yararlanarak çocuğun eğitimi konusunda bilinçlendirilmelerinin daha mutlu ve başarılı bireyler yetiştirmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Anne-babaların eğitilmesi, anne-baba okulu programlarının oluşturulması ve öğrencilerin evde uygun çalışma ortamlarına sahip olması konusunda ailelere gerekli rehberliğin verilmesi çok önemlidir. Bu konuda, eğitim yöneticilerinin üzerlerine düşen ciddi sorumlulukları vardır. Örneğin, okullarda aileler için uzmanlar tarafından anne-baba eğitim programları düzenlenerek ailelerin çocuklarıyla iletişimlerini geliştirmelerine ve onları sağlıklı birer toplum üyesi olarak yetiştirmelerine yardımcı olacak bilgiler verilmelidir. Bu tür çalışmalar, yurt çapındaki yaygın kurumları ve olanakları

bakımından Milli Eğitim Bakanlığı yoluyla daha hızlı ve etkin hale getirilebilir.

- 6- Bu araştırmanın bulgularına göre, erkek öğrencilerin özsaygı düzeyleri kız öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı biçimde düşüktür. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla okul psikolojik danışmanlarının erkek öğrencilerle özsaygı geliştirme programları düzenlemeleri önerilebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirildiğinde ileride benzeri çalışmaları yapacak olan araştırmacılara aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- 1- Bu araştırmanın bulguları kuşkusuz sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Üst SED’i temsilen 100 öğrenci, alt SED’i temsilen 200 öğrenci olmak üzere toplam 300 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bu araştırmanın bulgularını genellemek doğru bir yaklaşım olmaz. Bu nedenle bu araştırmada elde edilen bulguları sınyacak daha geniş kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.
- 2- Bu araştırmanın bulguları üst SED’e ait ailelerin çocuklarının aile özsaygı düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun nedenlerini ortaya koymak amacıyla nicel çalışmalara ek olarak nitel araştırmalar da önerilebilir.
- 3- Bu araştırmanın bulgularına göre kızların özsaygı düzeyleri erkek öğrencilerin özsaygı düzeylerinden anlamlı biçimde daha yüksektir. Cinsiyet eşitsizliğinin ve cinsiyet rollerinin genellikle kadınların aleyhine işlediği, bu durumun gerek medyada gerekse entelektüel çevrelerde sıkça vurgulandığı bir toplumda elde edilen bu bulgu şaşırtıcıdır. Bu durumun daha iyi anlaşılması için yapılacak daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Son olarak, bu araştırmada elde edilen bulguların değerlendirilmesinde yararlanılan ölçme araçlarının sınırlı olabileceği ihtimalinden hareketle, aynı değişkenleri farklı ölçme araçları kullanarak ölçümleyecek çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, S. G., ve Gullotta, T. (1989). *Adolescent Life Experiences*, New York. Books. Cole Publishing Company.
- Aktaç, T. (2006). *Ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaba, S. (1988). *Anne baba tutumlarının bazı kişilik özellikleri üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara. Gazi Üniversitesi.
- Albayrak, A. S. (2005). *Çoklu Doğrusal Bağlantı Halinde Enküçük Kareler Tekniğinin Alternatifi Yanlı Tahmin Teknikleri ve Bir Uygulama*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 105-126.
- Alisinanoglu, F. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Ben (ego) Durumları İle Ana Baba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Degiskenlerin İncelenmesi*. Doktora tezi. Ankara üniversitesi.
- Arıcık, O. T. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baltacı, Ö. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı, Sosyal Destek ve Problem Çözme Yaklaşımları Arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baltaş, A. (1993). *Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı*, Remzi kitabevi, 8 Basım, İstanbul.
- Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), el kitabı*. Ankara: Özgüzelış Matbaası.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını.
- Baumrind, D. (1966). *Effects Of Authoritative Parental Kontrol On Child Behaviors*, Children Development, 37 (2): 887-907.
- Baumrind, D. (1968). *Authoritative Parental Control*, Adolescence, 3(11): 255–272.

- Baumrind, D. (1971). *Current Patterns Of Parental Authority*, *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2): 1–103.
- Beck, A. T., Kovacs, M., ve Weissman, A. (1974). *The Measurement Of Pessimism. The hopelessness scale*. *Consult Clin Psycholgy*, (42): 861-865.
- Becvar, R. J., ve Becvar, D. S. (1982). *Family Development Through The Life Cycle*. Systems theory and family therapy. Lanham: University.
- Bekiroğlu, B. (1996). *Attachment Style, Family Enviroment Depression and Anxiety*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Broverman, D. M., Clarkson, F., ve Rosen krantz, P. S. (1972). Sex Role Stereotypes: A Current Appraisal. *Journal of Sex Roles*, 28:59-78.
- Bulut, I. (1990). Aile Degerlendirme Ölçegi El Kitabı. Özgüzelis Matbaası. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma*. Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum.
- Can, G. (1990). *Lise Öğrencilerin Benlik Tasarımlarını Etkileyen Etmenler*. Anadolu Üniversitesi yayını., 392, Eskişehir.
- Carver, S. C., ve Scheler, M.F. (1988). *Perspectives on Personality* , New York: Allyn. and Bacon Inc.
- Chapman, P. L., ve MULLIS, R. L., (2002). Adolescent Coping Strategies and Self-Esteem, *Child Study Journal*, Vol. 29.
- Chubb, N. H., Fertman, C. I., ve Ross, J. L. (1997), *Adolescent Self- Esteem and Locus Of Control, A Longitudinal Study of Gender and Age Diffrences*, *Adolescence*.32 (125), 113-129.
- Coopersmith, S. (1967). *Parental Characteristics Related To Self-Esteem*. In the antecedents of self esteem (chap. 6, pp. 96-117). San Francisco: Freema.
- Crozier, G. (1999). *Parental Involvement: who wants it?* *International Studies in Sociology of Education*. 9 (3), 219-238.
- Cüce oğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı* (8.basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Çelenk, S. (2002). *İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri*, İlköğretim-Online, 1 (2) :40-47.
- Çelenk, S. (2001). *Okul Dışı etkilerin İlkokuma Yazma Öğretiminde Okuduğunu Anlama Başarısına Katkısı*.
- Çetin, M., ve Burkovik, Y. (1990). *Liseli Ergenlerin Benlik Saygıları ve Ruhsal Durumlarını Etkileyen Faktörlerin Araştırılması*, XXIV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Ankara.
- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim Öğrencilerinde Yaşam Doyumu: Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin Rolü, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 29.
- Çuhadaroglu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Darling, N., ve Steinberg, L. (1993). *Parenting style as context: an integrative model*. Psychological Bulletin, 113: 487–496.
- Decay, J. ve Kenny, M. (1994). *Adolescent Development*, Madison: Brown-Benchmark.
- Demir, E. (2007). *Akranları tarafından reddedilen ve kabul edilen ilk öğretim 11. Kademe öğrencilerinin özsaygı, sosyal beceri, davranış problemleri ve okul başarılarının karşılaştırılması*. yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi.
- Demiriz, S., ve Öğretir, A. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. Mart 2007 Cilt:15 No:1 *Kastamonu Eğitim Dergisi* 105-122. Gazi Üniveritesi, Ankara.
- Dinç, F. (1992). *Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dukes, R., ve Martinez, R. (1994). *The Impact of Gender on Self-Esteem Among Adolescents*. Adolescence, 29 (113), 105-115.
- Durak, H. (1997). *Ankara Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Özsaygı Düzeyleri ile Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Edwards, A. (1959). *Edwards Personel Perference Schedule*. New York: The Psychological Corporation, İstanbul.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç Ana Babalar*. İstanbul; Bilgi Yayınevi.
- Erbil, N., Divan, Z., ve Önder, P. (2006). Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(10): 7-15.
- Erim, B. (2001). *Yetistirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri ile Sosyal Destek Sistemleri Açısından karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Erkan, S. (2010). *Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar*. Z. Fulya Temel(Ed.). In: Aile eğitimi ve erken çocukluk döneminde aile katılım çalışmaları, 1-48, 1.Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eskilson, A., Wiley, M.G., Muehlbauer, C., ve Dadder, L. (1986). *Porental Pressure, Self-Esteem and Adokscent Reported Devionce: Bending the twig to for*. Adolesance 21; 83-92.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1987). *İnsanın Boyutları*. Payel Yayınları, İstanbul.
- Fernell, E., ve Veinhold, V. (1997). *Sağlıklı Ailelerin Özellikleri*.
- Fletcher, A. (1997). *Broadening the Bounds of Involvement: Transforming Schools With Students Voice*. <http://www.ed.uiuc.edu/EPSPES>.
- Geçtan, E. (1993). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gelir, E. (2009). *Anne Baba Tutumları, Aile Sosyal Atomu ve Cinsiyete Göre İlk Öğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerin Öğrenilmiş , Çaresizlik ve Akademik Başarılarının İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Adana.
- Gobarı, B., ve Hejazi, M. (2007). *Benlik Saygısının, Başarıya Etkisi*. Reserch on Exceptional children, Vol.7, No.3, 299-316.
- Gordon, T. (1999). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*, Sistem Yayıncılık, (282), İstanbul.

- Göksel, B. (1981). Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 41.
- Greenberger, E., ve Q'Neil, R. (1992). *Maternal employment and perceptions of young children*. Child Development, 63:431-448.
- Günce, G. (1983). *Çocuk Suçluluğu ve Aile*. Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu Bildirileri. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Güneri, O., Sumer, Z., ve Yıldırım, A. (1999). *Sources of Self Identity a Among Turkish Adolescents*, Adoleescenc. 34, 135, 535-546.
- Gülçin, D. F. (1997). Anne Baba Tutumları, Türk Psikologlar Derneği.
- Güçray, S. S. (2001). *Yaşam Becerileri*, 1. Basım, Baki Kitabevi, Adana.
- Güçray, S. S. (2001). *Ergenlerde Karar Verme Davranışlarının Özsaygı ve Problem Çözme Becerileri Algısı İle İlişkisi*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(8), 106-121.
- Güçray, S. S. (1999). *Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi*. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (9).
- Güçray, S. S. (1995). Karar Verme Davranışları Dlçeği'nin Geçerlik ve Güvenirliği. Çukurova Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (4): 60-68.
- Güçray, S. S. (1989). *Çocuk Yuvasında ve Aile Yanında Kalan 9-10-11 Çocuklarının Özsaygı Gelişimini Etkileyen Bazı Etkenler*. Doktora Tezi, Ankara.
- Güneysu, S., ve Bilir, Ş. (1982). Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeylerine Algılanan Anne Baba Tutumlarının Etkisi. *Psikoloji Dergisi*, 6 (22): 127-131.
- Güngör, A. (1989). *Lise İkinci Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerinin Etkileyen Etkenler*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gür, A. (1996) *Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Harter, S. (1983). *Causes And Consequences Of Low Self-Esteem In Children And Adolescents*. In R. Baumeister (Ed.), *Self-esteem: The puzzle of low self-regard* (pp.87-116). New York: Plenum.
- Hartman, S. J., ve Harris, O. J. (1994) *The Parental Influence In Leadership. Journal of social psychology*, Vol. 132.
- Henderson, L., Martinez, A., ve Zimbardo, P. (1998). *Social Fitness Training With Attributional And Self-Concept Restructuring*; Preliminary data with a college student population; Cardiff, Wales.
- Hetherington, E. M., ve Park, R. D. (1989). *Child psychology: A contemporary Viewpoint* (3rd ed.)
- Horney, K. (2007). *Neurosis And Human Growth*. New York:orton.
- Hortaçsu, N. (1995). Parents' Education Levels', Parents' Beliefs, And Child Outcomes, *The Journal of Genetic Psychology*, 156 (3). 373-383.
- Hollingsworth, P. M., ve Hoover, H. H. (1999). *İlköğretimde Öğretim Yöntemleri*, (Çev.Tanju Gürkan vd.), A. Ü. Rektörlüğü Yayınları.
- İkizoğlu, M. (1993). *Demokratik ve Otoriter Ana Baba Tutumlarının Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İmamoğlu, E. O. (1987). *An İnterdependence Model Of Human Development*, Growth and progress,138-145. lise: swets ve zeitlinger.
- İnanç, B., ve Yerlikaya, E. E. (1987). *Kişilik Kuramları*. 1. Baskı, Ankara; Pege Yayınları.
- James, R . (2001). *An Analysis Of Children's Self-Esteem Processes In Relation To Gender, Age, And Length Of Stay In A Residential Child Care Facility*. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities, Social Sciences.
- Jersıld, A. T. (1983), *Çocuk Psikolojisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak.Yayınları, Ankara.
- Joyce, L. E. (1994). *Family Partnership With High Schools*.The Parents' Perspective.

- Kabalı. N. (1997). *Anne Baba Tutumu Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 7 Basım.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1985). *Kültürel psikoloji*. (3. bs.) İstanbul; Evrim Yayın Eve.
- Kassin, S. (1998). “ *Psychology*”, *Second Edition*, New Jersey: Prentice Hall.
- Kutlu, Y., Buzlu, S., Sever, D., Batmaz, A., ve Pişkin, M. (1997). *An Investigation Assertiveness And Self-Esteem During Four Year In İstanbul University Florence Nightingale Nursing School*. 4. National Nursing Education Symposium. Cyprus.
- Kuzgun, Y. (1972). *Anne-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1978). Anne-Baba Çocuk İlişkileri, Psikoloji Dergisi,(4):18-22.
- Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. (Geliştirilmiş 6.baskı). ÖSYM Yay: Ankara.
- Kuzgun, Y. (2006). *Mslek Gelişimi ve Danışmanlığı*. Ankara; Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ladd, G. W., ve Clark, K. E. (2000). *Connectedness And Autonomy Support In Parent- Child Relationships: Links to children's socioemotional orientation and peer relationships*. Developmental Psychology, 36: 485-498.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., ve Dornbusch, S. (1990). *Patterns Of Competence And Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent And Neglectful Families*. Child Development, 62, 5:1049-1065.
- Lau, S., ve Cheung, P. C. (1987). *Relations Between Chinese Adolescents Perception Of Parental Control And Organization And Their Perception of Parental Warmth*. Developmental psychology, 23: 726-729.
- Lawrence, D. (1988). *Enhancing Self Esteem in the Clasroom* London :Paul.Chapman.

- Lawrence, D. (1996). *Enhancing Self Esteem in the Classroom*, 2nd Ed., PCP Ltd., London.
- Leory, M. R. (1996). *Self-Presentation, Impression, Management and Interpersonal Behavior*, New York: Harper Collins Publishers.
- Lipsitt, N. (1993). *Development of empathy in children: the contribution of maternal empathy and communication style*. PHD, Ohaio.
- Lott, B., ve Maluso, D. (2001). *Gender development: social learning*. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of gender* (pp. 537-549). San Diego, CA: Academic Press.
- Lueptow, L. B., ve Garovich, L. (1995). *The Persistence of Gender Stereotypes in the Face of Changing Sex Roles: Evidence Contrary to the Sociocultural Model*. *Ethology and Sociobiology*, 16: 509-530.
- Maccoby, E. E., ve Martin, J. A. (1983). *Socialization in the contex of the family*. Parent child mteracton in P. H. Mussen(Ed), E.M. Hetherington(Ed.), *Handbook Of Child Psychology*, Vol.4. Socialization, Personality, and Social Development (4th Ed., Pp.1-101). New York: Wiley.
- Marion, V., ve Aleksander, J. M. (1997). The Benefits of Peer Collabratiön on Strategy Use, Metacognitive Casual Attribution and Recall. *Journal of Experimental Child Psychology*, 67: 267-289
- McHale, S. M., ve Pope, A. M. (1988). *Self-Esteem Enhancement with Children and Adolescents*. New York: Pergamon Press.
- Milevsky, A., Schlechter, M., ve Netter, S. (2006). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Assocaiaion with self-esteem, depression and life statisfaction, *Journal of Child and Family Studies*: 16 (1): 39-47.
- O'Malley, P. M., ve Bachman, J. G. (1993) . *Academic Self-Esteem and Perceived, Valididty of Grades: A Test of Self Verification Theory*, *Contemporary Educational Psychology*_Vol: 18, 414-426.

- O'Malley, P. M., ve Bachman, J. G. (1983). *Self- Esteem : Change and Stability Between Ages 13 and 23, Developmental Psychology*, Vol: 19, No: 2: 305-314.
- Orr, E., ve Dinur, B. (1995). Social Setting Effects on Gender Differences in Self-Esteem: Kibbutz and Urban Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*.24:3-25.
- Örgün, K. S. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özoğul, S. N. (1988). *Annenin çalışmasının ve bazı bireysel niteliklerin çocuğun özsaygısına etkisi*.Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Öztürk, A. (2004). *Sosyal Kaygıya İlişkin Kendini Sunma Modeli*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Patterson, G. R., ve Dishison, T. J. (1995). *Contrubition of families and peers to delinquency*, criminology, 23: 63-79.
- Pişkin, M. (1996). *Self-esteem and locus of control of secondary children both in England and Turkey*. Doktora Tezi. University of Leicester, Faculty of Education and Continuing studies.
- Pişkin, M. (2012). *Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler*. İçinde: Binnur Yeşilyaprak(ed.). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya, (s.43-78). Ankara: PEGEM Akademi.
- Purkey, W. W. (1970). *Self-concept and school achievement*, Prentice Hall, NewYork.
- Rosenberg, J. ve Wilcox, W. B. (2006). *The importance of fathers in the healthy development of children: Fathers and their impact on children's well-being*. U.S. Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Retrieved Oct. 17,2011,from/www.childwelfare.

- Satılmış, G., ve Seber, G. (1989). Self esteem in adolescents who live in training institute. *Journal of Psychology*, 7(23): 68-73.
- Slee, P. T. (1995). *Peer victimization and its relationship to depression Among. Australia primary school students*. *Personality and Individual Differences*. 18, (1): 57-62.
- Smith, R. E. (1980). *Effects of coping skills training on generalized self-efficacy and locus of control*. *J Pers Soc Psychol*, 56: 228-233.
- Smith, S. M., ve Petty, R. E. (1995). Personality Reoderators of Mood Congruency on Cognition. The role of Self-Esteem and Negative Mood Regulators, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 68, 1092-1107.
- Steinberg, L., Lamborn, S.D., Dornbusch, S.M., ve Darling, N. (1989). *Impact of parenting practices on adolescen achievement, authoritative parentin school Involvement and encouragement to succeed*. *Children Development*, 63:1266.
- Sümer, N., ve Güngör, D. (1999). *Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma, Psikoloji Dergisi*:14(44):35-58, Ankara.
- Şakır, A. (1987). *Devlet Konservatuvarı'na Devam Eden 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarhan, N. (1996) *The relationships of sosiometrics status, sex, academic achivment, school type and grade level with loneliness levels of secondary school students*. Yüksek Lisans Tezi. ODTU. Ankara.
- Tarhan, N. (2008) *Çocuk Ruh Sağlığı Aile İlişimi*. www.e-psikiyatri.com.
- Taris, T., ve Bok, I. (1996). *Effects of parenting style upon psychological well-being of young adults: Exploring the relations among parental care, locus of control and depression, Early child development and care*, 132: 93–104.

- Taris, T., ve Semin, G. (1998). How mothers' parenting styles affect their children's sexual efficacy and experience, *The journal of genetic psychology*, 159(1):68–81.
- Taysi, E. (2000). *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek*. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışma.Yüksek LisansTezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Toran, M. (2005). *Farklı sosyo kültürel düzeylere sahip annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarının incelenme*.Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tosun, K. (1987): *İşletme Yönetimi*, İstanbul Üniversitesi Yayını, Yayın No: 3462, Dördüncü Basım.
- Trusty, J., Peck, H. I., ve Mathews, J. (1994). Achievement, socio-economis status and self-concept of fourth-grade students. *Child Study Journal*, 24(4); 298.
- Tufan, B., ve Yıldız, S. (1993). *Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Tünç, A. (2011). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf öğrencilerin karar vermede özsaygı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Adana.
- Türkmen, F. (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Kavramı*.Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uyanık, B. G. (2003). *Ergen çocuklukta benlik saygısının gelişimi ve önemi*. Morpa Kültür Yayınları, 135 s. , İstanbul.
- Van, D., Melman, J. E. W. M., Pruyn, J. F. A., De Groot, A., Koot, H. M., Hahlen, K., ve Verhulst, F. C. (1995). Late consequences for parentsof children who survived cancer. *Journal of Pediatry Psychology*, 20:567-586.
- Wells, E., ve Marwell, G. (1976). *Self-Esteem: Its Conceptualization and Measurement*. Beverly Hills, Sage Publications Inc.

- Wyatt, J. (1996). *The relationship between physical activity, self-esteem, and academic achievement in 12 year-old children*, J. Inman are with the Faculty of Kinesiology.
- Yalım, F. E. (2001). *Yüksekokul öğrencilerinde benlik saygısının akademik başarı ve ana-baba ile iletişime etkisi*. Yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli.
- Yavuzer, H. (2005). *Anne-Baba ve Çocuk*, Remzi kitapevi,İstanbul.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi*.13. Basım,İstanbul, Remzi kitabevi.
- Yıldız-Bıçakçı, M. (2004). *Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne baba tutumlarını algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ankara üniversitesi, 173 s., Ankara.
- Yıldız, S. Armağan. (2004). Ebeveyn Tutumlar ve Saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi*,3-4,138.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar,*Türk Psikoloji Dergisi*, 2001,16 (47)1-20, Psikoloji Yazıları 3(1) 99-118.
- Yılmaz, A. (2000). *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin, gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Y. (2007). *Anne-baba tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okul başarıları ve özerkliklerinin gelişim arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Aile ve çocuk*. 6, Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1985). *Çocuk Ruh Salığı*. 21, Basım, İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

- Ek 1** Kişisel Bilgi Formu
- Ek 2** Anne Tutum Ölçeği
- Ek 3** Baba Tutum Ölçeği
- Ek 4** Coopersmith Özsaygı Envanteri

EK 1. KİŞİSEL BİLGİLER

Sevgili Öğrenciler,

Lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumu, özsaygı ve akademik başarı düzeyleri ile ilgili bir araştırma yapmaktayız. Aşağıda bununla ilgili bazı sorular bulunmaktadır. Bu sorular sizi değerlendirmek için değildir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve elde edilen bilgiler sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Lütfen her anketin başındaki açıklamaları dikkatlice okuyarak, bütün soruları cevaplandırınız. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Jila SAMADPOUR

PDR Yüksek Lisans Öğrencisi

1	Okulunuz.....
2	Sınıfınız.....
3.	Doğum tarihiniz/...../.....
4.	Cinsiyetiniz Kız () Erkek ()
5.	Babanızın öğrenim durumu: () a. Hiçbir okul mezunu değil () b. İlkokul mezunu () c. Ortaokul/ Lise mezunu () d. Yüksekokul mezunu () e. İleri eğitim görmüş (mastır, doktora)
6.	Annenizin öğrenim durumu: () a. Hiçbir okul mezunu değil () b. İlkokul mezunu () c. Ortaokul/ Lise mezunu () d. Yüksekokul mezunu () e. İleri eğitim görmüş (mastır, doktora)
7.	Algıladığınız aile gelir durumunuz? Alt () Orta () yüksek()

EK2. Anne Tutum Ölçeği (Örnek maddeler)

ANNEM

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	Hiç Doğru Değil	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok Doğru
	1	2	3	4	5
1) Sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.					
2) Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.					
3) Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.					
4) Onun istediğı hayatı yaşamam konusunda hep ısrarlı olur.					
5) Sorunlarım olduğunda onları daha açık bir şekilde görmemde hep yardımcı olur.					

EK2. BabaTutum Ölçeği (Örnek maddeler)

BABAM

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	Hiç Doğru Değil	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Doğru	Çok Doğru
	1	2	3	4	5
1)Sık sık rahatlatıcı bir şekilde konuşur.					
2)Her davranışımı sıkı sıkıya kontrol etmek ister.					
3)Nasıl davranacağım ya da ne yapacağım konusunda bana hep yararlı fikirler verir.					

Ek 4. Coopersmith Özsaygı Ölçeği (Örnek maddeler)

Evet Hayır

☐	☐	1.	Hayatımda olanlardan genellikle rahatsızlık duymam.
☐	☐	2.	Sınıfın önünde konuşma yapmak bana oldukça güç gelir.
☐	☐	3.	Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.
☐	☐	4.	Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.
☐	☐	5.	İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve neşeli vakit geçirirler.
☐	☐	6.	Evdeyken kolayca canım sıkılır, moralim bozulur.
☐	☐	7.	Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.
☐	☐	8.	Yaşıtlarımın arasında seviliyorum.